

Erasmushogeschool Brussel – Universitaire
Associatie Brussel
Departement Toegepaste Taalkunde

Tess Elst
Master in de journalistiek: gedrukte en online media

**Tous ensemble?
Belgische en communautaire identiteiten in de
berichtgeving over de Rode Duivels**

Masterproef ingediend voor het behalen van de graad van
Master in de Journalistiek

Promotor : Jan Zienkowski

Academiejaar : 2012-2013

Abstract

Dit onderzoek wil achterhalen hoe de Belgische en subnationale communautaire nationale identiteiten gerepresenteerd worden in de verslaggeving over de Rode Duivels. Hiertoe werd een kwalitatieve inhoudsanalyse uitgevoerd op de artikels over de EK-campagne 2010-2011 in Het Nieuwsblad en Le Soir. Een constructivistische visie op natie, natievorming en nationale identiteit werd hierbij gehanteerd. Uit het onderzoek bleek dat de subnationale communautaire identiteiten niet of nauwelijks aanwezig zijn in de verslaggeving. De politieke conflicten uit het dagelijkse leven, worden niet gerepresenteerd in de berichtgeving. De Belgische nationale identiteit wordt voorgesteld als eendrachtig en als de enige die er in de context van het nationale voetbalteam toe doet. De Rode Duivels helpen op die manier om de natiestaat België te verbeelden als een gemeenschap en een natie. Verdere onderzoekssporen worden aangereikt, voornamelijk met het oog op 2014.

Dankwoord

Deze masterproef vormt het sluitstuk van een boeiend en uitdagend masterjaar journalistiek. Een jaar waarin niet alleen mijn creatieve, maar ook mijn academische grijze cellen getest werden. Een test die ik zonder de hulp van anderen nooit tot een goed einde had kunnen brengen.

Deze masterproef had nooit het levenslicht gezien, indien mijn promotor, Prof. Dr. Jan Zienkowski, niet had geloofd in de relevantie en de haalbaarheid van mijn onderzoeksopzet. Om mij de ruimte te bieden zelfstandig te werken aan dit project, maar toch steeds klaar te staan bij de onvermijdelijke vragen en twijfels. Bedankt.

Een speciale dank gaat uit naar mijn ouders. Voor de steun, materieel en immaterieel, niet alleen dit jaar, maar gedurende mijn gehele studieloopbaan. Voor het nachtelijke naleeswerk van papers, artikels en deze masterproef. Bedankt.

Aan mijn kotgenoten. Voor de K.U.Leuven-studentenkaarten, voor het lekkere eten, voor de uitgebreide verslagen van feestjes die ik moest missen. Voor de ontspanning, voor de lachsessies, voor de aanmoedigende boodschappen. Aan Liene en Soffe. Bedankt.

Aan de treinvrienden: Geinponem, Janvier, Donut en Lindemans. Om hetzelfde lot te ondergaan. Om een klankbord te zijn voor mijn klaagzangen. Om te lachen met mijn moppen, en mij te doen lachen met die van jullie. Bedankt.

Tot slot bedank ik iedereen, vrienden, familie, kennissen en vreemden, die mij dit jaar vroeg waarover ik mijn thesis aan het schrijven was. Om te reageren met ‘cool’, ‘zalig’ en ‘wow, een meisje dat van voetbal houdt’, van zodra jullie hoorden dat deze over de Rode Duivels ging. Om mij zo even te doen denken dat ik een rockster was. Om mij zo even te doen vergeten dat ik eigenlijk dagenlang aan mijn computerscherm gekluisterd zat. Bedankt.

Inhoud

1	Inleiding	6
2	Literatuurstudie	9
2.1	Natie, nationalisme en nationale identiteit.....	9
2.1.1	Identiteit en nationale identiteit.....	10
2.1.2	De Natie.....	12
2.1.3	Nationalisme.....	16
2.1.4	Invloed globalisering.....	19
2.2	Representatie.....	20
2.2.1	Representatie als totaalproces	22
2.2.2	Representatiestrategieën.....	23
2.2.3	Representatie van de natie en nationale identiteit	24
2.3	Sport en nationalisme	26
2.3.1	Sport als arena voor nationalisme	26
2.3.2	Voetbal als de nationale sport	31
2.3.3	Het effect van globalisering op sport	34
2.3.4	Representatie in en door voetbal	36
2.4	Case: België.....	39
2.4.1	Nationale identiteit in België.....	39
2.4.2	Voetbal in België.....	43
2.5	Conclusie	46

3	Empirisch luik	50
3.1	Methodologie	50
3.2	Werkwijze	54
3.2.1	De voorbereidingsfase	54
3.2.2	De verkenningsfase	55
3.2.3	De ontwikkelingsfase	57
3.2.4	De toepassingsfase	61
3.2.5	De integratiefase	63
3.2.6	De rapportage	63
3.3	De resultaten	64
3.3.1	Expliciete verwijzingen	64
3.3.2	Relatie tussen officiële en subnationale identiteiten	68
3.3.3	Linguïstische deixis	69
3.3.4	Stereotypering	72
3.3.5	Speelstijl	75
3.3.6	Speler	79
3.3.7	Supporters	83
3.3.8	Metafoorgebruik	86
3.3.9	Dubbele nationaliteit	87
3.3.10	Gedeeld verleden	90
3.4	Samenvatting resultaten en besluit	92
4	Discussie	95
5	Literatuurlijst	97
5.1	Primaire bronnen	97
5.2	Secundaire bronnen	103
5.2.1	Boeken	103
5.2.2	Artikels	106
5.2.3	Internetbronnen	106
6	Bijlagen	107

Inleiding

“Tous ensemble! Tous ensemble! Hé, hé!”

“Allemaal samen! Allemaal samen! Hé, hé!”

16 oktober 2012. De gezongen rollen van de tribunes terwijl de Rode Duivels op de grasmat de Schotten oprollen. Het Koning Boudewijnstadion is tot aan de nok gevuld met supporters uitgedost in zwart, geel, rood. Belgische vlaggen wapperen op het ritme van de synchrone gezangen. De Rode Duivels staan weer een stapje dichterbij het Wereldkampioenschap in Brazilië. In 2014. Het jaar waarin ook ‘de moeder aller verkiezingen’ op het programma staat. Verkiezingen met, volgens de media, maar één mogelijke uitkomst. De overwinning van de N-VA aan Vlaamse kant en opnieuw de totale politieke impasse. Deze tegenstelling tussen een eendrachtig België achter de Rode Duivels en de politieke verdeeldheid, roept enkele maatschappelijk relevante vragen in het leven. In deze masterproef proberen we alvast een tipje van de sluier op te lichten.

De centrale onderzoeksvraag luidt: hoe worden de Belgische en communautaire subnationale identiteiten gerepresenteerd in de berichtgeving over de Rode Duivels tijdens de EK-kwalificatiecampagne 2010-2011? In een poging hier een afdoend antwoord op te formuleren, wordt een kwalitatieve inhoudsanalyse uitgevoerd van de dagbladen ‘Het Nieuwsblad’ en ‘Le Soir’. We gaan in deze kranten na hoe wordt bericht over de Rode Duivels en hoe dat gerelateerd is aan de verschillende nationale identiteiten in de natiestaat België.

Een onderzoek dat kadert in de *cultural studies*, een traditie binnen de communicatiewetenschappen die aandacht besteedt aan populaire cultuurfenomenen, waar sport en sportmedia deel van uitmaken. We verwijzen hier graag naar de woorden van Cronin and Mayall (1998, p.6):

“Sport might be fun. That does not mean it should be disregarded by academics.”

Bovendien werd er nog niet veel academisch onderzoek verricht naar de invloed van voetbal op nationale identiteit in de Belgische context. Dit in tegenstelling tot de veelheid aan internationale literatuur die de relatie tussen beide fenomenen onderschrijft.

Deze masterproef hanteert de klassieke opdeling in literatuurstudie en empirisch luik. In de literatuurstudie wordt er aan de hand van de bestaande literatuur een kader gecreëerd waarbinnen het latere onderzoek gebeurt. In een eerste deel worden enkele termen uit de onderzoeksvraag geduid. Definities van de begrippen nationale identiteit, nationalisme, natie en natiestaat zijn essentieel voor het gehele verdere onderzoek. De nadruk ligt hierbij op de begrippen ‘verbeelde gemeenschap’ en ‘banaal nationalisme. Dit onderzoek plaatst zich immers in de traditie van nationalismeonderzoek dat de nadruk legt op natievorming en – gevoel en identiteitsconstructie, de constructivistische benadering. Voorts wordt ook een andere begrip uit de onderzoeksvraag, representatie, geduid aan de hand van de theorie van Stuart Hall (1997). Dit onderzoek steunt grotendeels op de relatie tussen sport, meer bepaald voetbal, en nationalisme. De oorsprong van die relatie wordt uitgediept in een het tweede deel van de literatuurstudie. Tot slot wordt de case België onder de loep genomen. Hoe kunnen al deze concepten gezien worden in een Belgische context? Uit het literatuuronderzoek komen elf deelvragen naar boven, aan de hand waarvan de empirische studie verloopt.

- 1) *Welke expliciete verwijzingen naar Belgische en subnationale identiteiten of naar Belgische en subnationale nationale symbolen komen er voor in de verslaggeving?*
- 2) *Welke stereotypen over België en over Vlaanderen/Wallonië komen er voor in de verslaggeving?*
- 3) *Welke stereotypen over de Rode Duivels en hun speelstijl komen er voor in de verslaggeving en hoe worden die in verband gebracht met de Belgische of subnationale identiteit?*
- 4) *Welke kenmerken worden er toegeschreven aan individuele Rode Duivels in de verslaggeving en hoe worden die in verband gebracht met de Belgische of subnationale identiteit?*
- 5) *Hoe worden de supporters gerepresenteerd in de verslaggeving?*
- 6) *Welke metaforen worden er in de verslaggeving gebruikt en hoe dragen ze bij aan de constructie van Belgische of subnationale identiteiten?*
- 7) *Wordt de Belgische nationale identiteit, dan wel de Vlaamse of Waalse voorgesteld als dé identiteit via linguïstische deixis?*
- 8) *Hoe wordt de relatie tussen de subnationale identiteit en de officiële Belgische identiteit weergegeven?*
- 9) *Hoe worden ‘nieuwe burgers’ en spelers met de dubbele nationaliteit gerepresenteerd in de verslaggeving?*
- 10) *Welke kenmerken en stereotypes worden er toegeschreven aan andere (sub)nationale identiteiten en hun voetbalploegen, d.i. niet de Belgische of Vlaamse/Waalse?*
- 11) *Welke rol speelt het gedeelde voetbalverleden in de representatie van Belgische en subnationale identiteiten?*

In het tweede deel, het empirisch luik van deze masterproef, wordt de eigenlijke kwalitatieve analyse van de artikels over de Rode Duivels in ‘Het Nieuwsblad’ en ‘Le Soir’ tijdens de EK-kwalificatiecampagne 2010-2011, uitgevoerd. Na een korte duiding en historische schets van de methodologie, wordt de werkwijze stap voor stap uit de doeken gedaan. Dit om de betrouwbaarheid van het onderzoek te verzekeren. Vervolgens worden de resultaten beschreven. Hierbij wordt de structuur gehanteerd die de deelvragen bieden. Elk worden ze apart behandeld. Enkel de rol van de representatie van ‘de andere’ wordt verspreid doorheen de resultaten. Vervolgens worden de antwoorden op de elf deelvragen verbonden om zo de originele onderzoeksvraag te beantwoorden. Er wordt ook teruggekoppeld naar de literatuur om onze bevindingen te kaderen binnen het bredere academische discours.

Tot slot wordt er in de discussiesectie dieper ingegaan op de beperkingen van deze masterproef. Er worden eveneens pistes voor verder onderzoek aangereikt. Want hoewel er gestreefd wordt naar hoge wetenschappelijke standaarden, kan ons onderzoek nooit een volledig afdoend antwoord bieden op alle vragen omtrent het thema voetbal en nationale identiteiten in België. Ten eerste omwille van de afbakening van ons onderzoek en ten tweede door de beperkte middelen die ons ter beschikking stonden. Dit onderzoek kan dus eerder gezien worden als een eerste aanzet naar een grotere academische kennis over een uiterst relevant, maar nog bijna onontgonnen terrein. Zeker met het oog op 2014.

1.1 Natie, nationalisme en nationale identiteit

“We know what it is when you do not ask us, but we cannot very quickly explain or define it.”

Hobsbawm (1994, p.1)

Om een onderzoeksvraag te beantwoorden die peilt naar nationale en subnationale identiteiten, is het cruciaal te definiëren wat een natie en de afgeleide begrippen, nationalisme en nationale identiteit, zijn. Zoals uit bovenstaand citaat van Hobsbawm (1994) blijkt, bestaat er geen pasklaar antwoord op deze vraag. In de literatuur heerst hieromtrent veel onenigheid en discussie, vooral ook omdat de concepten onlosmakelijk verbonden zijn met emoties (Allison, 2000, p.349).

Volgens Cronin en Mayall (1998, p.3) zal er dan ook nooit een academisch laatste woord zijn over de concepten natie en nationalisme. Het zijn echter wel historische realiteiten en hedendaagse fenomenen die centraal staan in de constructie van identiteit.

Hoewel een exhaustief beeld schetsen van alle theorieën buiten het bestek van deze masterproef valt, gaan we hieronder wel op zoek naar werkbare definities van de natie, nationalisme en nationale identiteit vanuit de constructivistische bril waartoe onze onderzoeksvraag noopt.

1.1.1 Identiteit en nationale identiteit

Identiteit is een modewoord. Verschillende academische disciplines houden zich bezig met de studie van dit concept (Billings and Hundley, 2010, p.2). De grote belangstelling voor identiteit is deels te wijten aan de afnemende vanzelfsprekendheid van wat vroeger vaste identiteiten waren. Tradities zoals religie en klassensysteem worden steeds minder belangrijk. In de moderniteit staat identiteit niet langer in steen geschreven, maar is het een project. In de uitvoerige literatuur hierover is er dan ook een belangrijke tendens waarneembaar in de overgang van de essentialistische visie naar het constructivisme (Dhoest, 2004, p.5). De essentialistische visie beschouwt identiteit als een vaststaand, onveranderlijk iets. Een kern waarmee ieder mens geboren wordt. De constructivistische visie daarentegen gaat ervan uit dat identiteit wordt gevormd en verandert in samenhang met de omringende cultuur. Individuen kunnen meerdere identiteiten bezitten die continu gevormd worden binnen en door culturele representatie (Cronin and Mayall, 1998, p.104).

Belangrijk is daarbij dat identiteit maar gedefinieerd kan worden door te wijzen op de verschillen met 'de anderen'. Identiteiten berusten op het vormen en in stand houden van grenzen. Ook Stuart Hall (1997) benadrukt het culturele aspect van identiteitsvorming. Volgens Hall worden identiteiten gevormd binnen representatie, doorheen discours en praktijken. Identiteiten hebben niet zozeer te maken met wie we zijn en waar we vandaan komen, dan wel met hoe we voorgesteld worden en welke invloed dat heeft op de manier waarop we ons zelf voorstellen. Ook in deze thesis benaderen we identiteit vanuit deze constructivistische bril.

Dit denken kan worden toegepast op het begrip nationale identiteit. Deze conceptualisering van nationale identiteiten als discursieve constructies die de homogeniteit, uniformiteit en uniekheid beklemtonen, is nu ruim verspreid (Dhoest, 2004, p.8). Van alle mogelijke sociale identiteiten, is nationale identiteit de meest ontwikkelde in de moderniteit (Brown, 1998, p.159). Het idee van nationaliteit is alomtegenwoordig in onze wereld van naties. Mensen kunnen hun nationaliteit niet vergeten en zijn zelfs bereid te sterven in naam van de natie. De nationale identiteit is dus een vorm van sociaal leven. Een identiteit is een manier om over zichzelf en de gemeenschap te praten, een discours. Het bevat manieren om 'ons', de natie, voor te stellen, maar ook een voorstelling van 'zij', de anderen. Nationale identiteit is echter geen inwendige emotie die iedereen overvalt bij het zien van de nationale vlag, noch betekent het dat iedereen binnen de natiestaat hetzelfde wordt (Billig, 1995, p. 24, 61).

In zijn mature vorm kan nationale identiteit verschillen binnen een natie uitvegen en multi-etnische gemeenschappen verenigen achter één nationaal ideaal (Cronin and Mayall, 1998, p.3). Doch ook in moderne Westerse staten blijft nationale identiteit een gecontesteerd begrip (Bairner, 2001, pp.169-177). Nationale identiteiten zijn immers nooit statisch of monolithisch. Zoals hieronder zal blijken kunnen er meerdere naties bestaan binnen een natiestaat, en daarom kunnen er logischerwijs ook meerdere nationale identiteiten bestaan binnen een natie (Guilianotti, 1999, p.33).

1.1.2 De Natie

1.1.2.1 Natie en natiestaat

We leven dus in een wereld van naties. De moderne naties werden gevormd vanaf de 18^e eeuw (Hutchinson, 1987, p.4). ‘De natie’ is een van de meest besproken concepten in de moderne sociale en politieke theorie. Desalniettemin blijft het moeilijk dit begrip conceptueel te grijpen. (Bairner, 2001, pp.2-3).

Sommige auteurs hebben geprobeerd om een eenduidige definitie van ‘de natie’ te formuleren. Objectieve criteria zoals taal, religie, etniciteit, geografie en dergelijke worden in de literatuur opgesomd als definiërende factoren waarop een natie gestoeld zou zijn (Allison, 2000, p.350; Bairner, 2001, p.2). Het probleem met zulke definities is dat ze zelden of nooit samenvallen met de realiteit, ze zijn te simplistisch (Allison, 2000, p.350; Smith, 1971, p.186). Er zijn talloze voorbeelden van naties waar meer dan één taal gesproken wordt, of waar verschillende religies samenleven. Ook in het drietalige België is dit het geval. Linguïstische homogeniteit en distinctie zijn een onschatbare drager en symbool van nationale identiteit en natievorming, maar het is niet zo dat ze op zich voldoende of zelfs noodzakelijk zijn voor het ontstaan en voortbestaan van een natie (Smith, 1971, pp.184-185).

Een onderscheid dat in de literatuur frequent wordt gemaakt, is dat tussen natie en natiestaat (Crolley and Duke, 1996; Smith, 1971). Een natiestaat wordt dan omschreven als een politieke eenheid met het monopolie op legitiem geweld. De natiestaat heeft hiertoe een legermacht en politiekorps. Het ministerie van buitenlandse zaken regelt de (politieke) betrekkingen met andere natiestaten. Mensen weten tot welke natiestaat ze behoren aangezien ze er belastingen betalen, het aangegeven staat op hun identiteitskaart, etc. Ze kunnen dit objectief vaststellen. (Crolley and Duke, 1996, p.4). Staten variëren enorm in complexiteit, grootte en structuur. (Smith, 1971, pp.178-179). De natie is volgens Crolley en Duke (1996) een sociologische entiteit, met een gedefinieerd territorium. Mensen voelen dat ze deel uitmaken van een natie. In een natie heersen er gedeelde gevoelens en hebben mensen een gedeeld gevoel van identiteit. Er zijn geen objectieve criteria om dit vast te stellen.

In plaats van dit onderscheid tussen natie en natiestaat steeds expliciet te maken, geven sommige auteurs de term “natie” een tweeledige definitie. Zowel Cronin en Mayall (1998) als Dhoest (2004) zien de natie als zowel een politieke als een culturele eenheid. De natie blijkt een politieke entiteit waaraan burgers een politieke identiteit ontlene, en een culturele entiteit waarmee individuen zich kunnen identificeren. Nog volgens Billig (1995) verwijst een natie zowel naar de natiestaat als naar de mensen die er wonen.

Dit beeld wordt bemoeilijkt door het feit dat de natie niet steeds samenvalt met de natiestaat (Bairner, 2001, p.2). Natiestaten kunnen meerdere naties overkoepelen of omgekeerd, een natie kan doorkruist worden door de grenzen van verschillende natiestaten (Gellner, 1983, p.134). Hierbij vermelden we ook de betekenis die Crolley en Duke (1996) geven aan het begrip regio als zijnde een geografische subdivisie van de grotere territoriale eenheid, de natiestaat. Regio's kunnen al dan niet erkend worden en opgenomen in de instituten van de staat.

1.1.2.2 De verbeelde gemeenschap

In een poging om de term natie te definiëren, is al gebleken dat er een onderscheid is tussen natie en natiestaat. Volgens Gellner (1983) zijn definities van natie veel problematischer dan definities van staat. Verder dan de wat abstracte omschrijving dat een natie zowel een politieke als culturele entiteit is, zijn we nog niet gekomen. Een zeer invloedrijke theorie over de natie is die van Benedict Anderson (1991). Zijn visie op de natie als *imagined community* of verbeelde gemeenschap, is zeer invloedrijk binnen de constructivistische visie op natie en natievorming waarin deze masterproef kadert. Benedict Anderson (1991) definieert een natie als volgt:

“It's an imagined political community and it is imagined as both inherently limited and sovereign.”

In deze definitie kunnen we vier belangrijke elementen onderscheiden. Ten eerste is een natie een *verbeelde* gemeenschap. Zelfs de leden van de kleinste natie zullen nooit alle leden van die natie kennen of ontmoeten. Toch kan in hun hoofden het beeld van de gemeenschap als een geheel leven. In feite zijn alle gemeenschappen, groter dan face-to-face contact toelaat, verbeeld (Anderson, 1991, pp.6-7). De natie is daarnaast ook een verbeelde *gemeenschap* want hoewel er interne ongelijkheid en verschillen kunnen bestaan, wordt de natie gezien als een diepgaande, horizontale vorm van kameraadschap. De natie wordt ook verbeeld als begrensd. Een natie heeft grenzen waarachter andere naties liggen. Geen enkele gemeenschap verbeeldt zichzelf als de verzameling van alle mensen. Er wordt steeds een onderscheid gemaakt tussen de eigen gemeenschap en de anderen. Tot slot wordt de natie verbeeld als soeverein. Naties kwamen tot stand in de 18^e eeuw, de eeuw van de Verlichting en de revolutie. Naties bestaan noch bij de gratie van God, noch door de gratie van een dynastie. De zekerheden die religie en oude machtsstructuren gaven, vielen weg en de magie van de natie kwam op het voorplan (Anderson, 1991, p.12). Objectieve en subjectieve elementen worden gecombineerd in deze definitie. Een eindig territorium wordt gekoppeld aan een gedeelde band.

De term *imagined community* mag niet te letterlijk worden geïnterpreteerd. Anderson (1991) bedoelde hiermee niet dat naties mythische of onechte gemeenschappen zijn die niet echt bestaan, integendeel. Naties zijn één van de meest echte en machtigste sociale groepen ter wereld. *Imagined* of verbeeld duidt op het proces waardoor een natie tot stand komt (King, 2006, p.250). Opdat een natie zou bestaan, moeten alle burgers ervan hun band met elkaar erkennen. Alle leden van de natie moeten zich deel voelen van het geheel (King, 2006, p.250).

Blijft de vraag hoe die gemeenschap verbeeld wordt. Bij het ontstaan van deze wereld van naties in de 18^e eeuw waren er twee belangrijke manieren om de natie te verbeelden, nl. kranten en boeken. Zowel de inhoud als het bestaan van de media op zich droegen bij tot het verbeelden van de natie. Het waren de eerste vormen van gestandaardiseerde, gecentraliseerde one-to-many communicatie (Gellner, 1983, pp.126-127). Anderson (1991) beschouwt de dagelijkse routine om een krant te lezen als een van die exclusieve momenten waarop alle leden van de natie met elkaar in contact treden. Veel leden van de nationale gemeenschap zullen elkaar nooit ontmoeten. Allen voelen zich echter deel van eenzelfde sociaal weefsel doordat ze dezelfde krant in hun handen houden, doordat ze praten over dezelfde thema's (King, 2006, p.251).

Cruciaal bij dit ontstaan van de printmedia is ook de invloed die ze gehad hebben op taal. Printmedia hadden nood aan grotere afzetgebieden dan de kleine streken en regio's met elk hun distinctief dialect. Er ontstond dus een 'printtaal'. Zo werden ééngemaakte velden van uitwisseling gecreëerd tussen mensen die dezelfde printtaal beheersten. Mensen werden zich bewust van de miljoenen mensen die ook tot hun taalgebied behoorden en van het feit dat het bovendien ook enkel dié mensen waren die erbij hoorden. Medelezers werden allen via printmedia verbonden tot een verbeelde gemeenschap (Anderson, 1991, p.44). In een meertalig land zoals België zou dit dus wel eens een invloed kunnen hebben op welke gemeenschap er via deze printmedia precies verbeeld wordt. Zelfs zonder naar de inhoud te kijken, is het dus plausibel dat Vlamingen en Walen zichzelf voorstellen als twee aparte gemeenschappen op het vlak van media.

Van Zoonen (1999) wijst erop dat ook de hedendaagse massamedia dezelfde kracht bezitten om ons tot een nationale gemeenschap te maken. We kunnen allen als een natie gelijktijdig deel uitmaken van belangrijke gebeurtenissen, zoals een koninklijk huwelijk, het overlijden van een belangrijk figuur, of een belangrijke sportprestatie van een landgenoot of nationaal team. Allemaal bijzondere momenten die de gemeenschap als natie bevestigen.

De natie is niet alleen een ingebeelde gemeenschap. Ze wordt ook uitgebeeld en geconstrueerd binnen een cultureel discours. Deze argumentatie vinden we terug bij een andere invloedrijke theoreticus, Stuart Hall (1997). Die stelt dat nationale identiteit niet aangeboren is, maar gevormd wordt doorheen het systeem van culturele representaties. De natie wordt verteld. Een groot deel van deze culturele representaties vinden we inderdaad terug in de (print)media. Hierbij draait het dan om de inhoud die een invloed uitoefent op de manier waarop een natie verbeeld en gerepresenteerd wordt. Hoe dit proces van representatie precies in zijn werk gaat bespreken we in het volgende hoofdstuk.

1.1.3 Nationalisme

1.1.3.1 Politieke legitimiteit

Dit brengt ons bij het concept nationalisme. In het standaardwerk *nations and nationalism* omschrijft Gellner (1983) nationalisme als het principe dat stelt dat de politieke eenheid moet overeenstemmen met de culturele eenheid. Met andere woorden natiestaat en natie, zoals hierboven gedefinieerd, moeten samenvallen. In zijn opvatting is nationalisme gelijk aan het streven een politiek ‘dak’ te geven aan een culturele eenheid. Nationalisme is een theorie van politieke legitimiteit. (Gellner, 1983, p.3)

“Nationalism is primarily a political principle, which holds that the political and the national unit should be congruent.”

(Gellner, 1983, p.1)

Het achterliggende principe van nationalisme houdt in dat een natie van mensen een eigen natie als staat zou moeten hebben. Tussen die natie van mensen moet er dan idealiter een gevoel van nationale identiteit heersen (Billig, 1995, p.25). Nationalistische gevoelens zijn zwaar gekwetst wanneer het nationalistische principe van een congruente natie en staat niet nageleefd wordt (Gellner, 1983, p.134).

Billig (1995, pp.5-21) wijst er eveneens op dat we nationalisme niet mogen beschouwen als een fenomeen uit de periferie. Nationalisme wordt in populaire en academische geschriften te vaak verbonden aan extreemrechtse groeperingen, of groepen die strijden voor een nieuwe staat. De auteur oppert daarentegen dat nationalisme geen exotische kracht is. Nationalisme is alomtegenwoordig. Door nationalisme te problematiseren blijven we blind voor het alledaags nationalisme van de Westerse natiestaten. Het gaat daarbij om het nationalisme dat ontstaan is samen met de wereld van natiestaten waarin we leven. Dit nationalisme doet deze moderne manier om de wereld te ordenen natuurlijk voorkomen en zit ingebakken in onze dagelijkse routine. De term *banal nationalism* wordt gebruikt om naar dit nationalisme te verwijzen.

In België moeten we dus opletten om de Vlaamse separatisten al te gauw te bestempelen als ‘de nationalisten’. Ook de gewoontes en gebruiken die de Belgische staat ondersteunen zijn, volgens deze definitie, vormen van nationalisme.

1.1.3.2 Banaal nationalisme

Banaal nationalisme neemt als vertrekpunt de idee van Anderson (1991) dat naties verbeelde gemeenschappen zijn. Echter, hoe wordt zo'n nationale gemeenschap verbeeld? Hoe wordt ze elke dag symbolisch gereproduceerd? We zagen al dat vanaf de beginjaren de media hierin een belangrijke rol hebben gespeeld. Volgens Billig (1995) echter zijn de media slechts één van de manieren om de natie te verbeelden. Onze nationale identiteit en nationale trots worden dag in dag uit geproduceerd en gerepresenteerd door dagelijkse activiteiten, dingen die als vanzelfsprekend worden gezien (Billig, 1995, p.160; Brown, 1998, p.160).

De auteur gebruikt de term 'banaal nationalisme' om naar deze praktijken te verwijzen.

“The ideological habits which enable the established nations of the West to be reproduced...Daily the nation is indicated or flagged in the lives of its citizenry.”

(Billig, 1995, p.5)

De centrale these is dat er in gevestigde, meestal Westerse, naties een continue herinnering is aan de natie. Maar deze herinnering aan de natie is zo bekend, zo alomtegenwoordig, dat het niet bewust zo geregistreerd wordt door de burgers. Het gaat dus om gewoontes, routines, dagelijkse gebruiken die telkens opnieuw de natie reproduceren in de hoofden van de burgers. De natie wordt telkens opnieuw, dag in dag uit, gereproduceerd als natie op een banale manier. Uit deze definitie blijkt ook meteen dat nationalisme volgens Billig (1995) niet enkel draait om momenten van strijd, maar des te meer over de haast onopvallende gewoontes van elke dag. Op speciale gelegenheden zoals de nationale feestdag kan er expliciet verwezen worden naar de natie. Echter meestal is nationalisme latent aanwezig.

Billig (1995, p.38) wijst in deze context ook op het principe van het onthouden en vergeten van de natie. Nationale identiteit wordt onthouden in naties omdat ze vervat zit in de dagelijkse routines van de burgers. Echter deze herinneringen aan onze nationale identiteit zijn zo'n bekend deel van ons leven dat we ze vergeten. We staan er niet langer bij stil. Voorbeelden van zulke banale gewoontes die ons permanent herinneren aan de natie zijn onze taalgewoontes, onze munten en biljetten, de nationale vlag die uithangt aan officiële gebouwen, etc. Deze zitten zo ingebakken in ons leven dat we er geen verdere aandacht aan besteden.

Naast deze symbolen spelen de massamedia eveneens een grote rol in dit banaal nationalisme. Zij brengen de natie dagelijks binnen in de huizen van alle burgers. In de media wordt onze nationale identiteit permanent discursief geconstrueerd. Ook hier draait het niet om expliciete verwijzingen naar de natie, maar om kleine, subtiele verwijzingen die we anders nooit zouden opmerken. Kleine, banale woorden zoals 'wij', 'onze', 'dit', 'hier', etc. verwijzen allemaal naar de natie. Het zijn voorbeelden van linguïstische deixis (Billig, 1995, p.94).

1.1.4 Invloed globalisering

Dit hoofdstuk over de natie, nationalisme en nationale identiteit is niet volledig zonder een laatste kanttekening. Tegenwoordig wordt immers beweerd dat de natiestaat in crisis is, onder andere onder invloed van de toenemende globalisering (Bairner, 2001, p.16). Door de globalisering kent nationalisme twee tegenstrijdige evoluties. Enerzijds gaat er meer macht naar het transnationale niveau, maar anderzijds is er een trend naar een steeds groter wordende focus op het regionale (King, 2006, p.253, 258). Globalisering werkt niet alleen homogeniserend, maar stimuleert paradoxaal genoeg ook lokale identiteiten (Bairner, 2001, pp.7-11).

Globalisering maakt de natiestaat minder functioneel, waardoor er een romantische reflex naar cultuur en folklore ontstaat. Dit vindt zijn uitdrukking in het opkomend regionalisme dat gebaseerd is op etnische en taalkundige eenheid (Dejonghe, 2007, p.90). Naties die zich centraliseerden gedurende de 19^e en 20^e eeuw, gaan nu terug over tot decentralisatie. Nieuwe vormen van solidariteit, nieuwe 'nationale' gemeenschappen duiken op in Europa (King, 2006, p.252). Dit zien we niet alleen in België, maar ook in Spanje, Het Verenigd Koninkrijk, etc. Het hedendaags opkomend nationalisme vertoont separatistische neigingen en streeft naar een opdeling van de oude natiestaten (Dejonghe, 2007, pp.90-105).

En toch, volgens Bairner (2001, pp.6-16) wordt de teloorgang van de natiestaat nu al enkele decennia, tevergeefs, voorspeld. De globalisering is aan de gang, maar er is niet voldoende bewijs dat dit komaf zou hebben gemaakt met de centrale rol van nationaliteit in onze samenleving. De natiestaat kan dan in crisis zijn, het blijft tot vandaag toch de belangrijkste structuur van politieke organisatie.

1.2 Representatie

De Natie en nationale identiteiten worden dus gerepresenteerd in de media. Blijft de vraag hoe dit proces van representatie precies in zijn werk gaat. Representatie is altijd een zeer belangrijk begrip geweest binnen de cultural studies (Hall, 1997, p.15), de traditie waarin ook ons onderzoek kadert. Volgens Hall (1997) zijn er twee processen gemoeid met representatie. Het eerste proces speelt zich af in ons hoofd. Hier vormen we conceptuele mappen waarin mentale beelden opgeslagen worden die overeenstemmen met objecten, personen of begrippen uit de realiteit. Het tweede proces van representatie, het proces waarin wij voornamelijk geïnteresseerd zijn, verloopt via taal. Representatie is volgens Hall (1997) de productie van betekenis door middel van taal. Taal is in dit geval niet louter linguïstisch, maar mag breed worden geïnterpreteerd. Ze omvat beeld, geluid, gezichtsuitdrukkingen, kledij, bewegingen, etc. (Hall, 1997, pp.17-18). In representatie gebruiken we dus tekens, georganiseerd in verschillende soorten talen, om betekenis over te brengen. Maar tekens kunnen enkel betekenis genereren als we over bepaalde codes beschikken die ons toelaten bepaalde concepten in taal om te zetten. Deze codes zijn niet natuurlijk, maar zijn gebaseerd op afspraken en sociale conventies. Zo zijn er bijvoorbeeld de codes van de Nederlandse taal die ons zeggen hoe werkwoorden vervoegd dienen te worden. Maar ook dagbladen hebben hun eigen codes zoals rubrieken, stijl, gebruik van afbeeldingen, etc. Mensen die dezelfde codes delen behoren tot dezelfde cultuur.

Wanneer verschillende tekens samenkomen in een groter geheel, bijvoorbeeld een verhaal of een film, dan noemen we dat een tekst. Artikels in een krant zijn teksten. Het geheel van tekens en teksten die handelen over één thema noemt Hall (1997, p.44) een discours, conform de betekenis die Michel Foucault er reeds aan gaf. Deze definieert een discours als volgt:

“a group of statements which provide a language for talking about – a way of representing the knowledge about – a particular topic at a particular historical moment. ... Discourse is about the production of knowledge through language.”

(Foucault in Hall, 1997, p.44)

Een woordje uitleg bij deze definitie is niet overbodig. Volgens Foucault produceert een discours kennis via taal. Hiermee wordt bedoeld dat een discours het onderwerp construeert, er vorm aangeeft. Het discours bepaalt wat we kunnen weten over een onderwerp en op welke manieren we erover kunnen spreken en nadenken. Aan de andere kant sluit een discours andere manieren van spreken over het onderwerp uit. Discours zijn niet puur linguïstisch maar bevatten ook acties. Belangrijk is eveneens te begrijpen dat discours niet vaststaand zijn. Ze zijn cultuur en tijdsgebonden en onderhevig aan verandering (Hall, 1997, pp.41-47). Meer dan gewoon een verzameling van teksten over één welbepaald thema, ziet Foucault discours dus als een systeem van representatie (Hall, 1997, p.44).

Het is in dit kader dat we de constructie van nationale identiteit moeten zien. De media werken samen met andere instituties en creëren zo een discours omtrent de natie en de nationale identiteit. Er ontstaat een manier om over de natie te spreken en om de natie voor te stellen. Dit is wel afhankelijk van de plaats en de tijd. Discours kunnen veranderen doorheen de tijd en verschillen ook dikwijls naargelang de cultuur. Volgens Hall hebben culturele identiteiten, zoals nationale identiteit, dus niet zozeer te maken met wie we zijn en waar we vandaan komen, dan wel met hoe we voorgesteld worden en welke invloed dat heeft op de manier waarop we ons zelf voorstellen (Dhoest, 2004, p.6).

Wanneer we op zoek gaan naar het discours dat in de dagbladen Het Nieuwsblad en Le Soir te vinden is omtrent de Belgische en communautaire identiteiten dan moeten we uiteraard rekening houden met onze eigen culturele context. Het discours over deze identiteiten zou ook kunnen verschillen naargelang we de Vlaamse dan wel de Waalse krant bestuderen. Onze bevindingen kunnen ook nooit een op een samenvallen met de resultaten uit onderzoek over andere culturele contexten zoals Groot-Brittannië of Spanje. Hierin ligt ook deels de wetenschappelijke motivatie van deze masterproef.

Taal en tekens representeren dus de werkelijkheid. Maar hoe ziet die relatie tussen werkelijkheid en representatie er uit? Dit hangt af van het beeld dat men heeft van de werkelijkheid. Volgens sommige auteurs bestaat er ergens daarbuiten een werkelijkheid die vaststaat, ongedieerd. Het is die werkelijkheid die we aan de hand van taal representeren. Volgens Hall (1980) zit de vork echter anders aan de steel. Hij is van mening dat er inderdaad een werkelijkheid bestaat buiten de taal maar dat deze constant gedieerd wordt door en via taal. Sterker nog, wat we kunnen weten en zeggen wordt steeds geproduceerd in en via discours.

“Discursive ‘knowledge’ is the product not of the transparent representation of the ‘real’ in language but of the articulation of language on real relations and conditions.”

(Hall, 1980, p. 131)

Dit is duidelijk een statement dat past binnen de constructivistische benadering van taal (Hall, 1997, p. 25).

1.2.1 Representatie als totaalproces

Representatie gebeurt via tekens die gestructureerd worden in een taal. In de media gebeurt dit alles in een proces dat loopt van de productie tot de consumptie van een mediagoed. Aan de productiezijde is het nuttig te kijken naar wie bepaalde mediagoederen maakt. Hebben zij er baat bij bepaalde representaties de voorkeur te geven? In het geval van nationale identiteit zou het kunnen dat een krant zoals Het Nieuwsblad, duidelijk gericht op een Vlaams publiek, de voorkeur geeft aan representaties van de Vlaamse identiteit. Dit noemt Hall de *encoding* fase. Aan de consumptiezijde is het belangrijk te kijken naar wat de gebruiker doet met de betekenis die vervat zit in de tekst. Kijkers nemen niet onnadenkend alles over wat de media zeggen. Hall beschrijft drie manieren waarop het publiek een tekst kan lezen: *preferred*, *negotiated* of *oppositional*. Een kijker kan dus ofwel de betekenis die in de tekst zit zo overnemen, of er mee aan de slag gaan en er zijn eigen mening over vormen, of het compleet tegenovergestelde denken van wat de tekst zegt. Dit is de *decoding* fase (Hall, 1980).

Aangezien het ons aan tijd en geld ontbreekt, zijn we in deze studie echter enkel geïnteresseerd in de mediatekst an sich. De productie- en consumptiezijde van het verhaal laten we dus noodzakelijkerwijs links liggen.

1.2.2 Representatiestrategieën

Hall (1997, pp.293-295) somt een aantal representatiestrategieën op. De meest omvattende strategie is het vertellen van hét verhaal van de natie in nationale geschiedenissen, in literatuur, in de media, in populaire cultuur. Deze creëren en representeren allemaal verhalen, beelden, scenario's, historische gebeurtenissen, nationale symbolen en rituelen die de gedeelde positieve en negatieve ervaringen van de natie uitdrukken (Dhoest, 2004, p.8). Daarbij worden de oorsprong van de natie, de lange traditie, continuïteit en tijdloosheid beklemtoond. De nationale identiteit wordt zo uitgedrukt als iets primordiaal. Men roept het verleden op om de gemeenschap te inspireren (Hutchinson, 1987, p.9).

Dit alles wijst op hoge fictionaliteit van de natie. Het is een discursieve constructie die niet altijd een feitelijke basis heeft. Representatiestrategieën streven ernaar de natie één te maken, maar de werkelijke culturele eenheid laat vaak te wensen over. Deze conceptualisering van nationale identiteiten als discursieve constructies die de homogeniteit, uniformiteit en uniekheid beklemtonen is nu ruim verspreid (Dhoest, 2004, p.8).

De (print)media maken gebruik van een heleboel technieken via dewelke ze representeren. Eén van de manieren is het gebruik van stereotypen. Zij zijn een integraal onderdeel van de mediataal. Stereotypen zijn vereenvoudigde representaties. Slechts één of enkele kenmerken worden uitgespeeld (Lacey, 1998, pp.137-139). Stereotypen zijn de expressie van een dominante ideologie. Stereotypen ordenen de werkelijkheid in makkelijk te begrijpen categorieën en fungeren op die manier als een 'short cut' naar betekenis (Lacey, 1998, pp.135-136). Door een stereotype te vernoemen in een tekst, krijgt de lezer direct meer informatie omdat elk stereotype ook geassocieerd wordt met een heleboel andere waarden. Daarnaast zijn er ook heel wat linguïstische technieken, zoals het gebruik van metaforen, deixis, etc. We bespreken hieronder uitvoeriger welke van deze technieken belangrijk zijn bij het representeren van de natie en nationale identiteit.

1.2.3 Representatie van de natie en nationale identiteit

In deze masterproef gaan we op zoek naar manieren waarop de Belgische en subnationale identiteiten gerepresenteerd worden in onze media. Hiertoe gebruiken deze media een aantal representatiestrategieën om het verhaal van onze natie te vertellen. Dat kan via expliciete verwijzingen of eerder subtiele, banale technieken. Er kan in krantenartikels expliciet verwezen worden naar de Belgische nationaliteit, de Vlaamse en/of Waalse identiteit of de spanningen daartussen. Ook kunnen artikels spreken over symbolen van nationalisme uit het gewone leven, zoals passages over hoe de nationale vlag wappert, het volkslied weerklinkt, etc. Op die manier verspreiden ze deze symbolen van nationalisme nogmaals onder de inwoners van de natie. Daarnaast zijn er minder expliciete manieren om de natie te representeren zoals stereotypen, metafoorgebruik en deixis.

Heel belangrijk in al deze methoden is dat het verschil met ‘de anderen’, de andere naties, steeds benadrukt wordt. De verbeelding van ‘onze gemeenschap’ betekent, impliciet of expliciet, steeds een verbeelding van ‘zij’, van wie wij anders zijn. (Billig, 1995, p.66). Volgens Gellner (1983, p.163) impliceert enkel het bestaan van gecentraliseerde massamedia al de kerngedachte dat alleen degene die de taal en stijl van de mediateksten kan begrijpen tot een bepaalde morele en economische gemeenschap behoort. Wie dat niet doet of kan, wordt dus buitengesloten. Zo begrenzen de media de natie en wordt er een grens getrokken tussen ‘wij’ en ‘zij’, aangezien de media zich niet tot die laatste richten (Sinadet, 2008, p.56). Ook inhoudelijk wordt er een grens getrokken. Groepen zullen zichzelf vergelijken met contrasterende andere groepen zodat de ‘wij-groep’ hier positief uitkomt. Het land als totaliteit wordt voorgesteld als speciaal, wondermooi. Die unieke kwaliteiten stoppen plots aan de grenzen. (Billig, 1995, p.75). Het aanduiden van deze unieke kwaliteiten van de natie, begint al bij de benaming. Elke natie wil een unieke naam om naar zichzelf te verwijzen.

Deze uniekheid van de natie kan expliciet benadrukt worden, maar dat is niet noodzakelijk. De uniekheid zit namelijk vervat in het verhaal van de natie en in technieken zoals stereotypering. (Billig, 1995, p.72). Stereotypen zijn vaak manieren om 'hun' te onderscheiden van 'ons' en zo mee te helpen aan 'ons' gevoel van uniekheid (Billig, 1995, p.81). Naties zullen vleiende stereotypen over zichzelf produceren en negatieve stereotypen over andere naties. Stereotypen worden aangewend om onze uniekheid aan te tonen. Onze stereotypen zijn uniek voor onze identiteit (Billig, 1995, p.71). Mensen geven bovendien meer stereotypen aan uitgroepen dan aan de ingroep. We nemen vaak aan dat 'wij' de standaard zijn waartegen de eigenschappen van de anderen vreemd lijken. Stereotypen hoeven niet noodzakelijkerwijs over de gehele natie te gaan, maar kunnen ook metonymische stereotypes zijn. Eén persoon, doorgaans een bekende landgenoot, representeert de eigenschappen van de hele natie. (Billig, 1995, pp.102-103)

Daarnaast onderscheiden we ook de techniek van linguïstische deixis. Deixis is de praktijk van het wijzen via taal, oftewel retorisch aanwijzen. Het gaat hier om kleine verwijzwoorden, zoals 'we', 'deze', 'dit', 'hier', 'daar', 'nu',... (Billig, 1995, p.94). Deze banale woorden en routineuze gebruiken van taal herinneren ons constant aan de natie (Billig, 1995, p.93). Denk hierbij aan het gebruik van 'wij' om te duiden op mensen die tot dezelfde groep behoren. 'Wij' wordt gebruikt tijdens de communicatie naar leden uit diezelfde groep, de ingroep. Dit tegenover het gebruik van 'zij' om te wijzen op de buitenstaanders (Maguire and Tuck, 1998, pp.103-104). Bij het gebruik van 'wij' moeten we kijken naar de context van de spreker. Welke ingroep wordt er aangeduid? (Billig, 1995, p.106) Ook het gebruik van woorden als 'hier' en 'daar' of 'dit' en 'ons' stelt de natiestaat onmiskenbaar voor als 'thuis' (Sinardet, 2008, p.53). 'Dit' land is de plaats van ieder van 'ons' (Billig, 1995, p.100). Als we zeggen 'dit land' is er geen ambiguïteit over welk land dat is. Ook bepaalde lidwoorden kunnen een vorm van deixis zijn, bijvoorbeeld 'het' land, 'de' natie. Welke dat precies zijn, hoeft niet gezegd te worden, 'de' natie is 'deze' natie (Billig, 1995, p.107).

1.3 Sport en nationalisme

Massamedia representeren de natie en verbeelden de gemeenschap. Doch ons onderzoeksopzet bestaat erin te kijken hoe de media, en meer bepaald dagbladen, dit doen in hun verslaggeving omtrent ons nationaal voetbalteam, de Rode Duivels. Echter, wat is de link tussen nationale identiteit, media en sport? Hoe moeten we deze link conceptualiseren?

1.3.1 Sport als arena voor nationalisme

Steeds meer literatuur verkent de relatie tussen identiteit en sport. Identiteit werd sinds de jaren zestig een centraal onderzoeksdomein voor academici uit verschillende disciplines. Het duurde nog tot de jaren negentig vooraleer sport als verklaring gebruikt werd voor vraagstukken rond identiteit (Cronin and Mayall, 1998, p.2; Shobe, 2008, p.332). Vele onderzoekers focussen nu op het proces waarbij sport gemobiliseerd wordt om de natie te representeren en nationale identiteiten te construeren (Shobe, 2008, p.331). Sport is niet alleen actief in momenten van 'hot' of expliciet nationalisme, maar werken ook mee aan vormen van alledaags, banaal nationalisme zoals dat door Billig (1995) werd beschreven (Shobe, 1998, p.331). Het is algemeen aanvaard en erkend dat sport een van de sleutelterreinen is waarop sociale identiteiten, zoals nationale identiteit, symbolisch geproduceerd en gereproduceerd worden. Op die manier werkt sport mee aan het verbeelden van de gemeenschap zoals Anderson (1991) dit beschreef (Carrington, 1998, pp.101-103).

1.3.1.1 Verklaring voor de relatie

Een reden voor de grote rol die sport heeft in het verbeelden van de natie, is de alomtegenwoordigheid ervan. Sport heeft een grote plaats in het dagelijkse leven van een natie. Sport en vrije tijd zijn een grote industrie in alle Westerse landen. Er bestaan sportmagazines en sportzenders, dagbladen hebben substantiële sportbijlagen, etc. (Cronin and Mayall, 1998, p.5; Bairner, 2001, p.171). Hoewel alle media steeds meer opgedeeld worden in niches, blijven grote sportevenementen massaal bekeken (Billings and Hundley, 2010, p.2). Denk hierbij maar aan de kijkcijfers van de Olympische Spelen of het Wereldkampioenschap voetbal. Zelfs als ons nationaal team honderden kilometers verder speelt, zorgen de media ervoor dat we allen tegelijk deel kunnen uitmaken van deze ervaring (Allison, 2000, p.346). In al zijn vormen heeft sport een uitzonderlijke aantrekkingskracht op moderne mensen (Maguire, 1999, p.2). Sport geniet een hoge graad van respect in onze samenleving zodat naties helden maken van hun sportmannen en elke nationale zege vieren.

Een andere reden is de kracht die sport heeft om emoties op te wekken en gevoelens los te maken.

“The setting of international sports – flags, anthems, national colors and emblems, large crowds, are as easy and appropriate a setting for collective expression of national identity as one could decide.” (Allison, 2000, p.351)

*“The most popular form of nationalist behaviour in many countries is in sport, where masses of people become highly emotional in support of their national team even though they may display no obvious nationalism in politics.”
(J. G. Kellas, 1991, p.21)*

*“Sports, like no other cultural formation, mobilizes and heightens feelings of identification and collective belonging’
(Hayes 2001, p.164 in Billings and Hundley, 2010, p.135)*

Sport en nationalisme zijn allebei zaken die enorm veel emoties opwekken in de moderne wereld. Ze inspireren tot intense devotie en leiden soms zelfs tot geweld. Hun lotsbestemming is ook vaak met elkaar verbonden. Sport is dikwijls een vehikel voor de expressie van nationalistische gevoelens (Bairner, 2001, p.xi). Brede massa's van de bevolking zijn gevoelsmatig sterk verbonden met wat zich op internationaal sportgebied afspeelt, vooral waar het prestaties van eigen landgenoten betreft. Sport kan zo een 'wij-gevoel' oproepen (Van Den Bos, 1988, p.17, 44). Zelden immers wordt de communicatie tussen leden van een natie, die anders totale vreemden zijn voor elkaar, zo sterk gevoeld als bij een groot internationaal sportevenement (Bairner, 2001, p.17). Weinig hedendaagse activiteiten leveren een betere mogelijkheid om openlijk een verbondenheid met een bepaalde natie publiekelijk, als toeschouwer of deelnemer, te tonen (Dejonghe, 2007, p.95). Op internationale sportwedstrijden wappert de nationale vlag, schilderen supporters hun gezichten in de nationale kleuren, weerklinkt het volkslied regelmatig, worden er nationalistische leuzen gescandeerd (Bairner, 2001, p.17; Dejonghe, 2007, p.95; McLeod, 2011, p.169).

Sport creëert dus een wij-gevoel en kan gezien worden als een unificerend element binnen een natie. De onderliggende maatschappelijke structuren die aan de basis liggen van ongelijkheid, onderdrukking of conflict binnen een natie, worden tijdens grote sportmanifestaties even vergeten dankzij de momenten van solidariteit (Brown, 1998). Sport is in staat om de verdeeldheid binnen een natie op te heffen en om cohesie te creëren (Cronin and Mayall, 1998, p.1). Tijdens internationale sportevenementen is er dus een heropleving van de nationaliteitsbeleving. Echter, als er een wij-groep gerepresenteerd wordt, is er noodzakelijkerwijs ook een zij-groep. Tijdens sportmanifestaties zijn de opponenten en de natie waartoe zij behoren vanzelfsprekend de zij-groep. Sport produceert dus gelijkheid binnen een natie, maar zet tegelijkertijd de verschillen met 'de andere' in de verf (McLeod, 2011, p.178). Dit wijst op het dubbele karakter van wedstrijd sport: coöperatie en conflict (Van Den Bos, 1988, p.43).

Het conflictueuze karakter van sportwedstrijden komt tot uiting in de status die verbonden is aan een overwinning. Op internationaal niveau zijn wedstrijden tussen individuen verworden tot wedstrijden tussen staten (Van Den Bos, 1988, p.28). Overwinningen worden gebruikt als voorbeelden van nationale superioriteit (Billings and Hundley, 2010, p.136). Dit komt tot uiting in de oorlogsmetaforen die vaak gebruikt worden om over sport te spreken. In een wereld waarin de natiestaat het monopolie heeft op legitiem geweld, fungeren sportwedstrijden als een manier om te concurreren met andere landen en de natie te verenigen achter de vlag (Dejonghe, 2007, p.95).

Wanneer we dieper ingaan op de relatie tussen sport en nationalisme, lijkt ook de indeling van T. Dejonghe (2007, pp.94-95) bruikbaar. Hij onderscheidt verschillende relaties tussen sport en nationalisme, waarvan de volgende de voornaamste zijn: sport is statusbevestigend en kan nationalisme bekrachtigen, sport is een instrument tot nationale eenheid in ontluikende naties, sport kan nationalisme herbevestigen en ondersteunen, sport kan worden gebruikt voor het uitvinden van tradities, sport zorgt voor ondersteuning bij de zoektocht naar lokale, regionale, nationale en mondiale identiteit en sport creëert nationale stereotypen.

Tot slot wordt de rol van sport in het uitvinden van tradities en het construeren van mythologieën aangestipt. Megasportevenementen zijn uitdrukkingen van mythes, creëren helden en roepen herinneringen op (Dejonghe 2007, p.93). Ze functioneren als een nationaal bindmiddel rond al dan niet uitgevonden tradities. Door te verwijzen naar en te herinneren aan een gedeeld nationaal verleden wordt sport een belangrijke drager van een gevoel van collectiviteit en een gedeeld populair bewustzijn (Maguire and Tuck, 1998, p.108).

1.3.1.2 Kanttekeningen

Toch blijft de link tussen sport en nationalisme vaak gecontesteerd. Sport kan dus het officiële staatsnationalisme ondersteunen, maar sport heeft ook de capaciteit om het officieel nationalisme te ondermijnen en om een middel te zijn voor het uitdrukken van alternatieve visies op de natie (Bairner, 2001, p.18). Dit kan wijzen op het bestaan van meerdere nationale identiteiten in een natiestaat. (Bairner, 2001, p.19). De relatie tussen sport en nationalisme wordt dus ingewikkelder indien de natiestaat niet een op een samenvalt met de natie, wanneer er subnationale identiteiten bestaan. Sport kan op zulke momenten de verschillen tussen identiteiten in de verf zetten. Dit geldt trouwens niet alleen voor verschillen wat betreft nationale identiteit maar ook verschillen op gebied van ras, religie, cultuur, etc. (Bairner, 2001, p.169). Zo wordt de culturele sfeer, en dus sport, meer en meer een plaats waar racistische uitdrukkingen worden gedaan. Racisme wordt steeds vaker gelinkt aan het begrip van nationale identiteit en zo gebruikt om mensen buiten te sluiten (Carrington, 1998, p. 103). We kunnen ons ook de vraag stellen voor wie ‘nieuwe’ staatsburgers supporteren, hun land van herkomst of hun huidig land? Wat zegt dit over hun nationale identiteit? Is dit een indicatie voor de mate waarin deze burgers geïntegreerd zijn? (Bairner, 2001, p. 169)

1.3.2 Voetbal als de nationale sport

“Football is one of the great cultural institutions, like education and the mass media, which shapes and cements national identities throughout the world.”

(Giulianotti, 1999, p. 23)

De laatste jaren is er vooral veel wetenschappelijke interesse in de link tussen voetbal en nationalisme (Bairner, 2001, p.165; Shobe, 2008, p.329). Dit voornamelijk omdat voetbal, zoals Giulianotti (1999) al aanhaalde, een van de belangrijkste culturele instituties is in onze moderne maatschappij. Voetbal is de nummer een sport in de wereld, zowel qua deelnemers, toeschouwers in de stadions en kijkers thuis (Crolley and Duke, 1996, p.1; Van Den Bos, 1988, p.11). Geen enkel ander fenomeen uit de populaire cultuur leidt tot zo'n grote en participatieve passie. Voetbal kan enorm veel verschillende mensen boeien, uit alle lagen van de bevolking (Guilianotti, 1999, p.xi; King, 2006, p.249). Deze populariteit is deels te wijten aan de eenvoudige regels en relatief lage kosten die verbonden zijn met het spelletje (Crolley and Duke, 1996, p.1). Er zijn bij de FIFA (Fédération International de Football Associations) maar liefst 208 leden aangesloten. Dat zijn er meer dan bij de Verenigde Naties. Voetbal is in het merendeel van de moderne natiestaten de nationale sport geworden. Net door deze zeer ruime verspreiding werd voetbal, meer dan elke andere sport of competitie, een de facto uiting van nationale trots en moed (Bairner, 2001, p.19; McLeod, 2011, p.166). Als nationale identiteit de meest ontwikkelde identiteit is van de moderniteit, dan is voetbal de meest populaire sport van de moderniteit (Coelho, 1998, p.160).

Bovendien is voetbal een ultiem middel om de verbeelde gemeenschap te construeren.

“The imagined community of millions seems more real as a team of eleven named people.”

(Hobsbawm, 1994)

De nationale gemeenschap wordt veel bevattelijker als deze gerepresenteerd wordt door een team van elf spelers die het opnemen tegen elf spelers van een andere natie. Tijdens voetbalwedstrijden worden de vage begrippen ‘gemeenschap’ en ‘natie’ veel reëler (Duke and Crolley, 1996, p.4). Voetbalwedstrijden waarbij twee landen tegenover elkaar staan zijn immers een van de weinige momenten waarop de Westerse samenleving nog zo expliciet geconfronteerd wordt met een indeling in nationale entiteiten. Daarnaast draagt het competitieve karakter van voetbal bij tot de constructie van de verbeelde gemeenschap (Coelho, 1998, p.161). In internationale voetbalwedstrijden nemen twee teams, die specifieke geografische en culturele identiteiten representeren, het tegen elkaar op. Dit is de meest gedramatiseerde binaire oppositie binnen de sport en zorgt voor sterkste gevoelens van in- en uitgroepattitudes (Giulianotti, 1999, p.10), een cruciale factor bij het verbeelden van de natie. Voetbal gaat om de afwisseling tussen winst en verlies, geluk en ongeluk, rechtvaardigheid en onrechtvaardigheid die beslissen over het lot van de goeden (wij) tegen de slechten (zij) (Coelho, 1998, p.159). Volgens Coelho (1998) vervult voetbal zo het cruciale objectief van banaal nationalisme, d.i. de bevestiging en viering van het verschil met andere landen en de superioriteit van de eigen natie. Voetbal kan makkelijk gezien worden als oorlog met andere wapens (Shobe, 2008, p.331).

Dit ‘voetbalnationalisme’ steekt slechts periodiek de kop op bij internationale wedstrijden en toernooien (Giulianotti, 1999, p.33). Tijdens zulke wedstrijden duiken nationale vlaggen overal op in het straatbeeld, schilderen mensen hun gezichten, dragen ze kledij in de nationale kleuren en weerklinkt het volkslied. Alle symbolen van de natie worden gevierd en dat zorgt voor een heropleving van de nationaliteitsbeleving. Het is een krachtig signaal van nationale trots en solidariteit (King, 2006, p.249). Coelho (1998, p.158) beschrijft het gevoel als volgt:

“The national anthem, I would never sing it if there was no football. We are all a bit nationalist in certain situations.”

Bovendien zorgt de technologische kracht van de massamedia ervoor dat elk hoekje van de natie kan deelnemen aan de actie (Giulianotti, 1999, p.23). De prestaties van het team worden gezien als een representatie van de waarde en de positie van het collectieve zelfbeeld (Brown, 1998, p.164).

Voetbal heeft dus de kracht om de natie te verenigen. Voetbal helpt de gevoelens van vervreemding tegen te gaan die voorkomen in grote, onpersoonlijke steden en landen en promoot diepere vormen van gedeelde identiteit en solidariteit (Giulianotti, 1999, p.15). Wanneer de natiestaat grotendeels overlapt met de natie, dan zijn de politieke implicaties van voetbal in relatie tot de staat relatief duidelijk. Nationalisme valt samen met loyaliteit aan de staat, en supporteren voor het nationale team kan worden geïnterpreteerd als steun aan het regime. Echter in gevallen waar de staat niet geheel samenvalt met de natie, waar er dus subnationale identiteiten bestaan, ontstaat er een potentieel voor politiek conflict. Politiek niet erkende of ontevreden gemeenschappen kunnen hun uitdrukking vinden in het voetbalstadion, bijvoorbeeld in Engeland waar Schotland, Wales en Ierland elk een apart 'nationaal' team bezitten (Crolley and Duke, 1996, p.5). Coelho (1998, p.161) geeft echter ook voorbeelden van multi-etnische en meertalige naties waar de steun voor het nationale voetbalteam tijdelijk samenvalt met de nationalistische strijd in het land, zoals in Spanje en België.

1.3.3 Het effect van globalisering op sport

Zoals we eerder zagen, komen naties tegenwoordig meer en meer onder druk van globalisering, wat tot de tegenstrijdige beweging van transnationalisering en lokalisering heeft geleid. Deze tendensen zijn ook in de sport terug te vinden (Bairner, 2001, p.12). Sport ontstond als culturele bron die geëxporteerd kon worden vanaf de 18^e eeuw. Voetbal bijvoorbeeld veroverde zo vanuit het Verenigd Koninkrijk de rest van de wereld. Die globalisering zet zich vandaag de dag voort in de vele sportevenementen waarin de hele wereld samenkomt. Denk maar aan de grote significantie van evenementen zoals de Olympische Spelen (Maguire and Tuck, 1998, p.111). Doch sport heeft haar nauwe band met de natie vooralsnog niet verloren. Zelfs op internationale evenementen zwaaien mensen nog steeds met nationale vlaggen en niet met bijvoorbeeld de Europese vlag (Bairner, 2001, p.177; Maguire and Tuck, 1998, p.112). Daarnaast is het niet ondenkbaar dat het proces van internationalisering, het vervagen van grenzen, juist een versterkte behoefte aan een nationale identiteit oproept. Ook verbrokkelings- en individualiseringstendensen in de samenleving zouden wel eens een versterkt wij-gevoel kunnen uitlokken. Dit fungeert deels als de verklaring voor de opmerkelijke massale uitbundigheid waarmee internationale sportsuccessen gevierd worden (Van Den Bos, 1988, p.44).

Sport kan ook een belangrijke factor zijn in de hang naar regionalisme die globalisering met zich meebrengt. Sport en voetbal kunnen gebruikt worden als middel om lokale identiteiten te promoten. Het kan uiting geven aan het onafhankelijkheidsstreven van etnische minderheden (Dejonghe, 2007, p.105). In de meeste landen biedt sport de vredige mogelijkheid voor interne strijd tussen regio's en steden. Het beste voorbeeld is wellicht de manier waarop de voetbalcompetities georganiseerd zijn. Een team is steeds duidelijk geassocieerd met een bepaalde stad of regio, stimuleert de lokale rivaliteit en identiteit. De ploeg is voor de thuissupporters de vertegenwoordiger van hun gemeenschap (Dejonghe, 2007, p.109).

Tot slot is er nog een andere manier waarop globalisering en transnationalisme ingrijpen op sport en voetbal. De definitie van wie deel uitmaakt van een natie is breder geworden en bevat nu ook individuen die vroeger niet in aanmerking zouden gekomen zijn. Steeds meer spelers van ‘vreemde origine’ of met de dubbele nationaliteit spelen voor nationale teams. Spelers die in principe geen sterke connectie hebben met het land komen toch uit voor het nationale team (King, 2006, p.257). Bovendien spelen veel van de internationals niet meer in eigen land waardoor de binding met het thuisland kan vervagen. Ook buitenlandse trainers komen alsmaar vaker voor. De vraag is hoe met deze hybride identiteiten wordt omgegaan. Worden spelers van vreemde origine aanvaard als een symbool van een multiculturele en diverse gemeenschap of worden ze negatief gerepresenteerd? En wat zegt dit over de identiteit van het thuisland? (King, 2006, p.257) Bovendien kunnen spelers met de dubbele nationaliteit of spelers die in andere landen aan de slag zijn, vaak interessante vergelijkingen bieden tussen de twee nationale identiteiten. Waarin verschillen we en wat maakt beide uniek?

1.3.4 Representatie in en door voetbal

Voetbal is dus duidelijk een site voor nationaliteitsbeleving. De media dragen hier op verschillende manieren aan bij. Zo zorgen de massamedia ervoor dat de gehele natie kan delen in de sportsuccessen, ook al spelen die zich af in afgelegen oorden. Dat op zich zorgt al voor een gevoel van verbondenheid en maakt het mogelijk de gemeenschap te verbeelden. Voorts vlagt de pers de natie, zoals we hierboven al zagen. Ook in de sportsectie van de krant wordt de vlag op regelmatige basis gezwaaid (Billig, 1995, p.119). Elke dag lezen duizenden mensen het sportkatern, waarvan voetbalverslagen een zeer prominent deel uitmaken (Crolley and Duke, 1998, p.173). Het is dus zeker te verantwoorden om in deze voetbalverslagen op zoek te gaan naar representaties van nationale identiteit.

De natie vieren in sportverslaggeving, is volgens Billig (1995, pp.120-123) een smaakvolle manier om de nationale vlag te zwaaien. We prijzen niet onszelf, maar de objectief goede prestaties van onze sporters. De gebeurtenis wordt steeds voorgesteld als memorabel, al is die waarschijnlijk alleen maar memorabel voor het gedeelde geheugen van de natie. Dit wordt in matchverslagen benadrukt met woorden als ‘dapper’, ‘mirakel’, ‘ongezien’, etc. Daarnaast wordt er ook vaak verwezen naar memorabele gebeurtenissen uit de voetbalgeschiedenis van de natie. Gebeurtenissen van nu worden gelinkt aan historische gebeurtenissen om de continuïteit van de natie te benadrukken.

In matchverslagen ligt de focus steeds op de eigen natie en doorgaans niet op de tegenstander. Hieruit volgt dat verslagen geschreven worden vanuit het perspectief van de natie. Steevast worden woorden als ‘wij’ en ‘ons’ gebruikt, vormen van linguïstische deixis. Lezers worden uitgenodigd om ‘onze’ overwinningen en ‘onze’ helden te vieren. De verslagen verwijzen hiermee niet enkel naar de lezers van die welbepaalde krant, maar naar de gehele natie. En als we spreken over een wij-groep, benoemen we noodzakelijkerwijs ook steeds de zij-groep, de tegenstander. Zo representeren de sportmedia nogmaals de ‘wij’- tegen ‘zij’-retoriek die eigen is aan zowel sport als nationale identiteit.

Er worden voorts ook veel metaforen gebruikt in sportverslaggeving. Hierin herkennen we vaak thema's van nationale identiteit (Billig, 1995, p.123; Maguire and Tuck, 1998, p.120). Zo worden er veel oorlogsmetaforen gehanteerd. Ook hierin zien we de neiging die zowel in sport als in nationalisme bestaat om verschillen met andere landen aan te duiden en de eigen superioriteit te benadrukken. Soms wordt er ook expliciet verwezen naar echte oorlogen tussen de twee concurrerende naties. Zo kan de natie tegen wie we strijden een specifieke rol krijgen in de verbeelding van de eigen natie. Naast oorlogsmetaforen komen ook politieke, religieuze en economische metaforen voor. Thema's die in de natie als belangrijk aangevoeld worden, zullen waarschijnlijk ook als metafoor opduiken in voetbalverslagen (Crolley and Duke, 1998, pp.174-184).

Het gebruik van stereotypen is eveneens een veelgebruikte techniek in voetbalverslaggeving. De sportpagina's herhalen meestal de stereotypen over de natie, plaats en mensen die ook op de overige pagina's voorkomen. Het principe van het produceren van vleiende stereotypen over de eigen natie en minder vleiende over concurrerende naties, zoals eerder beschreven, geldt ook in de sportverslaggeving. Echter stereotypen gaan in matchverslagen niet enkel over de natie zelf, maar ook over de speelstijl van het team (Maguire and Tuck, 1998, p.120). Via de speelstijl identificeren voetbalfans zich immers met hun nationaal team. De speelstijl staat symbool voor de collectieve manier van leven, het nationale karakter. De speelstijl is uniek en essentieel voor de natie. Zo willen spelers en fans graag gezien worden. Winnen betekent dan dat hun stijl, hun manier van leven, superieur is aan die van de tegenstander. Het representeren van de speelstijl door journalisten kan gezien worden als een manier van banaal nationalisme (Coelho, 1998, p.168; Shobe, 2008, p.332).

Ook de karakteristieken van de spelers kunnen de identiteit van de nationale ploeg en daardoor van de natie als verbeelde gemeenschap representeren. In een land waar ieder kind wil opgroeien tot een professionele voetballer, is er heel veel bewondering voor zij die deze droom daadwerkelijk bereiken (Coelho, 1998, p.169). Positieve eigenschappen zullen gerepresenteerd worden als eigenschappen van de gehele natie.

“If the team as a whole offers, across its style and composition, an expressive support to the affirmation of a collective identity, each player gains more or less favour amongst the public according to the specific qualities he brings to the game.”
(Coelho, 1998, p.169)

Ook supporters nemen een prominente plaats in voetbalverslagen in. Er wordt bericht over het gedrag van de fans. Coelho (1998, p.170) stelt immers dat, zoals baasjes de karakteristieken van hun hond overnemen, supporters dit doen met hun nationaal team. Doet het team het slecht, voelen we ons slecht, en omgekeerd. Passages over een vol of leeg stadion kunnen wijzen op de gevoelens van de supporters ten opzichte van het nationaal team en de natie. Ook de hevigheid waarmee fans de nationale symbolen vieren in het kader van een voetbalwedstrijd kan daarom van belang zijn. Wordt er in de berichtgeving gewag gemaakt van veel vlaggen, van fans met geschminkte gezichten, werd het volkslied meegezongen, etc.?

Dit zijn allemaal elementen die ons zullen helpen wanneer we in het empirische luik op zoek gaan naar het antwoord op onze onderzoeksvragen.

1.4 Case: België

1.4.1 Nationale identiteit in België

Deze thesis handelt specifiek over de identiteiten die in België aanwezig zijn, namelijk enerzijds de officiële Belgische identiteit en anderzijds de substatelijke identiteiten. In België worden burgers geconfronteerd met verschillende projecten van natievorming. De natiestaat België ontstond in 1830 en de Belgische identiteit is tot op vandaag nog steeds de enige officiële nationale identiteit. Via talloze dagdagelijkse dingen worden de burgers eraan herinnerd dat ze Belgische staatsburgers zijn. Ze hebben een Belgische identiteitskaart, er staat een 'B' op hun nummerplaat, etc. Deze Belgische identiteit is een realiteit waar de burgers niet omheen kunnen (Beerten et al., 1999, p.299). Ondertussen is deze officiële identiteit een competitie aangegaan met twee subnationale identiteiten: de Vlaamse en de Waalse. Want hoewel het huidige België drie gewesten en gemeenschappen telt, wordt België in essentie gekenmerkt door een bipolaire logica, gebaseerd op het bestaan van twee grote gemeenschappen (Sinardet, 2008, p.57).

De taalproblematiek was al sinds het ontstaan van België als onafhankelijke staat in 1830 prominent aanwezig. Van in het begin bestond het land uit twee grote taalgemeenschappen. Vlaanderen dat aanleunt bij Nederland en waar men Nederlands spreekt, en Wallonië in het Zuiden, dat aanleunt bij Frankrijk en waar men Frans spreekt. In het begin was Frans de enige officiële taal in België. Daar kwam pas echt verandering in na de eerste wereldoorlog. De taalpolitiek werd steeds belangrijk en Vlamingen gingen strijden voor de erkenning van hun taal. Meer en meer structuren werden opgesplitst op basis van taal en door de zes staats Hervormingen evolueerde België uiteindelijk naar de federale staat die het nu is (Crolley and Duke, 1996, pp. 50-51; Deprez en Vos, 1999). De instellingen van het federale België - met name het bestaan van regeringen en parlementen van de deelgebieden - zijn zowel het gevolg van (politieke) identiteitsconstructie als de verdere gangmaker ervan. Hoe meer belang deze instellingen krijgen, hoe meer representaties van Vlamingen en Franstaligen door hen worden voortgebracht, waar dit tevoren eerder gebeurde door natievormende politieke bewegingen (Sinardet, 2011, pp.92-106).

Zo hebben alle gemeenschappen en gewesten eigen 'nationale' symbolen zoals een feestdag, een volkslied, een embleem, etc. Daarnaast trachten de deelstaten ook bewust een subnationaal identiteitsbesef ingang te doen vinden. Vooral de Vlaamse deelstaat profileert zichzelf als een natiestaat in wording. Sinds het proces van de taalstrijd beschikt de Vlaamse gemeenschap, demografisch in de meerderheid, over een sterke identiteit, voornamelijk gebaseerd op taalkundige eenheid (Klinkenberg, 1999, pp.281-282). Vlamingen beschouwen taal als een essentieel element van hun identiteit en hechten er dus veel belang aan. Voorts verwijzen ze vaak naar de historische wortels van hun culturele identiteit (Beerten et al., 1999, p.300). Aan Franstalige kant is deze dynamiek minder sterk uitgesproken, ondermeer vanwege de institutionele scheiding tussen de Franse gemeenschap en het Waalse gewest. Toch bestaat er ook hier een subnationaal referentiekader (Govaerts, 1999, pp.260-262).

Belgen kunnen zich dus tot meer dan een nationaliteit rekenen. De mensen moeten met hun dubbele nationaliteit in het reine komen. Volgens Beerten (et al., 1999) ervaren de meeste burgers beide identiteiten niet als tegenstrijdig en hebben ze er geen probleem mee zichzelf én als Belg én als Vlaming te beschouwen. Doch mensen maken niet altijd dezelfde keuze, maar voelen zich nu eens meer Vlaming of Waal, dan weer meer Belg. In een competitiecontext tussen twee verschillende nationaliteiten kan de variabele 'nationale identiteit' dan ook worden opgevat als een bipolaire schaal, met als uitersten de burgers die exclusief voor één van beide referentiekaders kiezen (Beerten et al., 1999, p.300). De keuze voor één van beide nationale identiteiten zou mee bepaald worden door de wijze waarop deze sociaal worden gerepresenteerd, in bijvoorbeeld de massamedia.

1.4.1.1 Rol van de media

Hierboven zagen we al dat de media een grote rol spelen in het verbeelden van de gemeenschap, door hun bestaan en hun inhouden. Hoe werkt dit in een land zoals België? In vergelijking met andere federale meertalige landen zijn media in België in verregaande mate opgesplitst op taalbasis en bijgevolg ingebed binnen de twee grote gemeenschappen. Tegelijkertijd werken deze media nog steeds binnen een Belgische, federale context, waarin deze gemeenschappen op hun beurt ingebed zijn. In het verlengde van de klassieke theorieën over media en nationalisme kunnen we het bestaan an sich van Vlaamse en Franstalige media (maar niet van Belgische media) als een belangrijk element van natievorming zien. Het is de meest banale en net daarom wellicht één van de meest effectieve vormen van nationale identiteitsconstructie. (Sinardet, 2008, p.57).

Er is daarom sprake van een potentiële spanning tussen de constructie van twee vormen van (nationale) identiteit: enerzijds een Vlaamse dan wel Franstalige (of Waalse), anderzijds de officiële Belgische. Dit roept heel wat vragen op in verband met de representatie van al deze identiteiten in de media. Sinardet (2008) somt er enkele op: Wat in Vlaamse/Franstalige media met het deel van België dat niet Vlaams/Franstalig is? Wordt dit gerepresenteerd als onderdeel van de ‘nationale ruimte’ of als een ‘andere’ daarbuiten, eventueel ter bevestiging van de eigen identiteit? Worden actoren uit het ‘andere’ landsdeel geïntegreerd in of uitgesloten van het symbolisch lidmaatschap van de natie? In welke mate is er sprake van een grens tussen een ‘wij’ en een ‘zij’? En hoe wordt die getrokken? Welk beeld wordt van de ‘andere’ binnen de nationale context geconstrueerd? Wat zijn de verschillen tussen Vlaamse representaties van Franstaligen en Franstalige representaties van Vlaanderen? Al deze vragen maken België tot een heel bijzondere case voor onderzoek naar de relatie tussen media en identiteit.

Sub-statelijke naties zijn vaak verwickeld in pogingen om zich legitimiteit te verschaffen. Naties doen dit doorgaans door hun eigenheid in de verf te zetten, zich te differentiëren. ‘De andere’ speelt hierin een belangrijke rol (Sinardet, 2008, p.56). Bij sub-statelijke naties bevindt die andere zich vaak binnen dezelfde politieke entiteit. Een sub-staat-nationalisme kan dus leiden tot de representatie van een sub-statelijke ‘andere’. Sinardet (2008) stipt vier representatiestrategieën aan die specifiek aangewend kunnen worden. Ten eerste spreekt hij over homogenisering. Hierbij wordt de representatie van het geheel bepaald door een welbepaald deel van dat geheel. Een gemeenschap wordt als homogeen gerepresenteerd en bepaalde eigenschappen worden aan de hele groep toebedeeld. In media zal er vaak gesproken worden over ‘de Vlamingen’ en ‘de Walen’ om te verwijzen naar uitspraken of gebeurtenissen van een deel van de gemeenschap. Vaak wordt er ook meer genuanceerd als het om de eigen identiteit en het eigen standpunt gaat, terwijl het standpunt van de ‘andere’ als homogeen gerepresenteerd wordt (Sinardet, 2008, pp.58-60). Een tweede representatiestrategie, differentiatie en polarisering, stelt dat er tussen deze twee homogene groepen een uitgesproken verschil of differentiatie is. Taalkundig worden termen als ‘de andere kant’, ‘bij hen’, ‘bij ons’, ‘wij’, ‘zij’, ‘verschil’, ‘ontmoeting’, etc. gebruikt om dit aan te duiden (Sinardet, 2008, pp.60-62). Een niet onlogisch gevolg van het bestaan van twee homogene groepen die anders en tegengesteld zijn, is dat deze verschillen tussen hen als onoverbrugbaar en problematisch worden gerepresenteerd. Deze representatiestrategie van problematisering, conflictualisering en dramatisering, maakt gebruik van discoursen over ‘een kloof’, oorlogsmetaforen, echtscheidingsmetaforen, etc. (Sinardet, 2008, pp.62-64). Tot slot komt ook de aard van het conflict aan bod in de media. Steeds wordt ‘de andere kant’ als dominant gerepresenteerd en de eigen gemeenschap als het slachtoffer. Dit is het minoriserings- en victimiseringsdiscours (Sinardet, 2008, pp. 64-66). Via verschillende retorische en andere technieken, is er wel degelijk sprake van de representatie van een ‘andere’ identiteit binnen de federale context. De vraag is of deze constructie van ‘de andere’ ook invloed heeft op de voetbalverslaggeving.

1.4.2 Voetbal in België

Indien we willen onderzoeken hoe deze verschillende identiteiten in België tot uiting komen in de verslaggeving over de nationale voetbalploeg, is het aangewezen hier een korte schets te geven van de geschiedenis van het Belgische voetbal. Frans was lang de enige officiële taal in België en dat gold ook in het voetbal. De nationale voetbalorganisatie was Franstalig en alle regels werden in het Frans opgesteld. Zelfs de namen van Vlaamse clubs werden verfranst (Crolley and Duke, 1996, p.50). Echter naarmate de taalstrijd vorderde, werd ook het voetbal meer en meer tweetalig. Vlaamse voetbalclubs vervlaamsten hun naam en de Koninklijke Belgische Voetbalbond (KBVB) werd een tweetalig orgaan. Doch, in tegenstelling tot vele andere sociale en culturele organisaties, ging de voetbalbond niet mee in de federaliseringstrend. De organisatie bleef gestructureerd op Belgische niveau en splitste zich niet, zoals de meeste andere sportbonden, in een Vlaamse en een Waalse organisatie (Crolley and Duke, 1996, pp.53-60).

Het is in dit Belgisch kader dat ook de nationale voetbalploeg, bijgenaamd ‘De Rode Duivels’, georganiseerd wordt. In 1906 werd het nationale team officieel gesticht, maar in 1904 speelde een Belgische delegatie al de allereerste landenwedstrijd ter wereld tegen Frankrijk (Hubert, 2007, p.18). De Olympische titel die de Rode Duivels behaalden in 1920 betekende de start voor de gouden jaren van de populariteit van voetbal in België. De sport groeide uit tot de nationale sport in ons land (Hubert, 2007, p.18). Een nieuw hoogtepunt voor de Rode Duivels en de natie kwam er in 1986. De Rode Duivels bereikten de halve finales op het Wereldkampioenschap in Mexico. Er ontstond een ongeziene Duivel-gekte in ons land en bij thuiskomst werden de spelers door duizenden landgenoten ingehaald als helden. Het land schaarde zich eendrachtig achter de nationale driekleur en het België-gevoel werd aangewakkerd. Het overtrof alle sociale reacties die sport ooit in ons land had teweeg gebracht (Hubert, 2007, pp.78-84; Benson, 1999, pp.144-45). Tot en met 2002 waren de Duivels aanwezig op alle grote toernooien en dat ging steeds gepaard met een heropleving van het België-gevoel (Hubert, 2007, pp.78-84). Nadien kon het nationale team zich nooit meer kwalificeren voor de eindfase van een EK of WK en dat zou weleens gevolgen kunnen hebben voor het enthousiasme van de supporters voor de ploeg en bijgevolg de natie¹. En toch, telkens de Rode Duivels een wedstrijd winnen, worden het volkslied en overwinningshymnes als ‘We are the champions’ uit volle borst gezongen en wordt met de Belgische driekleur gezwaaid (Benson, 1999, p.145).

¹Momenteel heerst er opnieuw een ongeziene Rode Duivel-gekte in België. Voor het eerst sinds 2002 maakt de nationale ploeg een goede kans om zich te plaatsen voor een groot toernooi, het WK 2014 in Brazilië. De tickets voor matches van de Rode Duivels zijn steevast in enkele minuten uitverkocht en via een succesvolle campagne genaamd ‘De Duiveluitdagingen’ wordt iedereen opgeroepen om zijn liefde voor de Duivels en België te laten zien. Echter tijdens de periode die wij onderzoeken, de wedstrijden ter kwalificatie voor het EK 2012, was deze gekte nog niet zo massaal aanwezig. Al was er wel al opnieuw meer enthousiasme voor het toenmalige team dat weleens bestempeld werd als ‘een gouden generatie’.

Ons nationaal voetbalteam is dus duidelijk in staat nationalistische gevoelens los te maken bij de Belgische burgers. De Rode Duivels zijn een van de weinige symbolen die door alle gemeenschappen in België aanvaard en gesteund worden. Er is vooralsnog geen echte oproep om een Vlaams of Waals voetbalteam op te richten (Crolley and Duke, 1996, p.60). Het feit dat de Vlamingen en Walen in internationale sportcompetities, niet alleen voetbal, nog steeds aantreden als Belgen, helpt België om te overleven (Benson, 1999, pp.144-145). De nationale ploeg geldt als één van de laatste instellingen die de Belgen confronteert met hun unitaire identiteit en roeit daarmee in tegen andere tendensen in ons land.

Deze opmerkelijke paradox in de Belgische samenleving is de aanleiding voor ons empirisch luik. Terwijl België in verregaande mate gefederaliseerd is en vooral ook onze media georganiseerd zijn op taalbasis, blijven de Rode Duivels in staat het hele land te verenigen. Tijdens matches van de Duivels ontstaat er voor de natie een moment waarop ze de Belgische gemeenschap kunnen verbeelden. De elf spelers op het veld representeren de gehele natie, met alle gemeenschappen en gewesten. Het is een moment van eenheid. In andere natiestaten zou dit moment van eenheid zeker en vast ook in de media aangewend worden om de nationale identiteit te representeren en te benadrukken. Maar gebeurt dit ook in België, waar de media gericht zijn op een taalgroep, op een subnationale gemeenschap? Welke identiteit onderstrepen de media, de Belgische of de subnationale? En op welke manier komen deze identiteiten tot uiting? Welk beeld wordt er van deze identiteiten opgehangen? Aan de hand van de begrippen uit de literatuurstudie gaan we dit na in ons empirisch luik.

1.5 Conclusie

Alvorens over te gaan tot het empirische luik, is het aangewezen even te recapituleren welke concepten en theorieën uit de literatuur we willen meenemen in de rest van ons onderzoek. Waar moeten we extra aandacht aan besteden en welke deelvragen kunnen ons helpen in de beantwoording van onze onderzoeksvraag; Hoe worden de Belgische en subnationale identiteiten voorgesteld in de berichtgeving over de Rode Duivels?

In het eerste deel van de literatuurstudie werd er gepoogd een definitie te geven van de begrippen natie, nationalisme en nationale identiteit. Drie concepten die bijzonder moeilijk exact te vatten bleken. Nationale identiteit kan gezien worden als een onderdeel van het bredere concept identiteit, iets waar de laatste decennia enorm veel onderzoek naar gebeurd is. Wij nemen hier een constructivistische visie op identiteit aan. Identiteit is geen vaststaand gegeven, maar wordt gevormd en veranderd binnen representatie. Ook nationale identiteit bekijken we als een discursieve constructie. Deze bevat manieren om ‘ons’ en ‘de andere’ voor te stellen. Deze constructie van ‘de andere’ zal ook in het empirisch luik aandacht krijgen. Bovendien is nationale identiteit in onze moderne samenleving een van de belangrijkste identiteiten geworden.

De natie definiëren bleek ingewikkelder. We stelden een cruciaal onderscheid tussen natie en natiestaat vast. De natiestaat is de politieke entiteit met het monopolie op legitiem geweld. De natie bleek niet zo eenvoudig te definiëren en al zeker niet aan de hand van objectieve criteria. De constructivistische visie van Anderson (1991) op de natie als verbeelde gemeenschap is degene die ook in deze studie gevolgd wordt. Hoewel alle leden van de natie elkaar allicht nooit zullen kennen, kunnen ze zich het geheel van de gemeenschap wel voorstellen, verbeelden. Zowel bij het ontstaan van de naties, als in het heden spelen massamedia een belangrijke rol bij dit proces van verbeelding. Het bestaan op zich van deze gecentraliseerde vormen van communicatie, zorgt ervoor dat de mensen het gevoel krijgen deel uit te maken van een gemeenschap. Het is een moment waarop de natie in contact treedt met elkaar. Een natie die geen media heeft die het hele land bestrijken, zou dus weleens te maken kunnen krijgen met verschillende verbeelde gemeenschappen. Deze bevindingen sterken ons in de overtuiging dat het onderzoeken van kranten in België een interessante wetenschappelijke case is.

Als we dan kijken naar het begrip nationalisme, zijn er twee zaken essentieel. Vooreerst houdt het principe volgens Gellner (1983) in dat natiestaat en natie samenvallen. Dit blijkt echter niet steeds het geval te zijn. Daarnaast focusten we voornamelijk op het begrip banaal nationalisme van Billig (1995). Nationalisme is geen fenomeen uit de periferie en behoort dus niet enkel toe aan extreemrechtse groeperingen. Nationalisme is ook die ideologie die onze wereld van naties elke dag opnieuw normaal doet voorkomen. Banaal nationalisme handelt over gewoontes en routines die elke dag de natie verbeelden. Dit gebeurt, zoals al aangegeven in de theorie van Anderson (1991) deels via de media. Zij brengen de natie dagelijks binnen in de huizen van de mensen. In deze media wordt de natie voortdurend discursief gevlagd, zowel via specifieke verwijzingen als via linguïstische technieken.

In het tweede deel van de literatuurstudie werd er dieper ingegaan op het proces van representatie en het daarbij horende begrip discours aan de hand van het werk van Hall (1997, 1980). Als we dat verbinden met de verbeelding van naties en nationale identiteit, blijkt dat de media een discours creëren omtrent de natie en de nationale identiteit. Er ontstaat een manier om over de natie te spreken en om deze voor te stellen. Hiertoe worden een aantal representatiestrategieën gebruikt waaronder het vertellen van hét verhaal van de natie, het gebruik van stereotypen omtrent de natie, linguïstische deixis, en metafoorgebruik. Bij alle technieken bestaat er een grote tendens naar het benadrukken van het onderscheid met ‘de andere’. Voor deze technieken zullen we alert zijn bij het analyseren van ons materiaal.

In de volgende twee delen van de literatuurstudie wordt er ingegaan op de specificiteiten van de onderzoeksvraag. We willen nagaan welke representaties van nationale identiteit er voor komen in voetbalverslaggeving. Daartoe is het aangewezen eerst te kijken wat de band tussen voetbal en nationalisme precies is. Sport komt sinds de jaren negentig meer en meer naar boven in de literatuur omtrent nationalisme. Sport speelt een grote rol in de verbeelding van de natie omwille van de alomtegenwoordigheid ervan en omdat sport, zoals nationalisme, de kracht heeft om hevige emoties op te wekken. Sport biedt een mogelijkheid om de nationale identiteit te vieren, creëert een ‘wij’ versus ‘zij’ gevoel, en is in staat om verschillen binnen een natie op te heffen of uit te vergroten.

Voetbal blijkt de sport der sporten en de effecten die sport heeft op nationalisme worden tijdens internationale voetbalwedstrijden daarom nog vergroot. Voetbal biedt zo een uitgelezen site voor nationaliteitsbeleving en brengt ook specifieke representatiestrategieën van de natie met zich mee, bovenop degene die normaal al aanwezig zijn. In sportverslaggeving worden er nog meer metaforen en stereotypen gebruikt. De metaforen zijn vaak oorlogsmetaforen die nogmaals het verschil tussen ‘wij’ en ‘zij’ vergroten. De stereotypen handelen niet alleen over de natie en de nationale identiteit, maar ook over de speelstijlen van de nationale teams. Ook karakteristieken van spelers en supporters kunnen gebruikt worden als representaties van het nationale team en dus van de natie. Overwinningen worden vaak beschreven als ware ze ‘memorabel’ en het gedeelde sportverleden wordt frequent opgeroepen.

Tot slot werd er gekeken naar die andere specificering die vervat zit in onze onderzoeksvraag, de case België. België is een interessante case voor onderzoek omdat de officiële Belgische nationale identiteit er in strijd komt met twee subnationale identiteiten: de Vlaamse en de Waalse. Zowel de officiële als de substatelijke naties brengen representaties voor, ook al omdat het mediasysteem federaal georganiseerd werd. In de communautaire media wordt het andere landsdeel vaak als ‘de andere’ voorgesteld via specifieke technieken. Toch bleef voetbal nationaal georganiseerd en blijkt dit een essentieel onderdeel in het voortbestaan van België als natiestaat. Wij willen in het empirische luik kijken of deze paradox naar boven komt in de krantenverslaggeving over de Rode Duivels.

Uit al deze informatie werden enkele deelvragen gedistilleerd die we in het empirisch luik trachten te beantwoorden en die ons in staat moeten stellen een antwoord te bieden op de onderzoeksvraag: hoe worden de Belgische en subnationale identiteiten voorgesteld in de berichtgeving over de Rode Duivels?

- 1) Welke expliciete verwijzingen naar Belgische en subnationale identiteiten of naar Belgische en subnationale nationale symbolen komen er voor in de verslaggeving?
- 2) Welke stereotypen over België en over Vlaanderen/Wallonië komen er voor in de verslaggeving?
- 3) Welke stereotypen over de Rode Duivels en hun speelstijl komen er voor in de verslaggeving en hoe worden die in verband gebracht met de Belgische of subnationale identiteit?
- 4) Welke kenmerken worden er toegeschreven aan individuele Rode Duivels in de verslaggeving en hoe worden die in verband gebracht met de Belgische of subnationale identiteit?
- 5) Hoe worden de supporters gerepresenteerd in de verslaggeving?
- 6) Welke metaforen worden er in de verslaggeving gebruikt en hoe dragen ze bij aan de constructie van Belgische of subnationale identiteiten?
- 7) Wordt de Belgische nationale identiteit, dan wel de Vlaamse of Waalse voorgesteld als dé identiteit via linguïstische deixis?
- 8) Hoe wordt de relatie tussen de subnationale identiteit en de officiële Belgische identiteit weergegeven?
- 9) Hoe worden 'nieuwe burgers' en spelers met de dubbele nationaliteit gerepresenteerd in de verslaggeving?
- 10) Welke kenmerken en stereotypes worden er toegeschreven aan andere (sub)nationale identiteiten en hun voetbalploegen, d.i. niet de Belgische of Vlaamse/Waalse?
- 11) Welke rol speelt het gedeelde voetbalverleden in de representatie van Belgische en subnationale identiteiten?

De deelonderzoeksvragen peilen ten eerste naar de representatie van de Belgische en subnationale identiteiten. Daarnaast hebben ze ook aandacht voor de rol die 'de andere', zowel de interne als externe andere, daarin speelt.

1.6 Methodologie

We willen onderzoeken welke representaties van de Belgische en/of subnationale communautaire identiteiten er voorkomen in de verslaggeving over de Rode Duivels in ons land. We onderzoeken hiervoor specifiek de voetbalverslaggeving in de Vlaamse krant 'Het Nieuwsblad' en de Waalse krant 'Le Soir' tijdens de EK-kwalificatiecampagne 2010-2011. In ons onderzoek willen we hiertoe een antwoord formuleren op elf deelonderzoeksvragen die opgesteld werden op basis van een uitgebreid literatuuronderzoek.

- 12) Welke expliciete verwijzingen naar Belgische en subnationale identiteiten of naar Belgische en subnationale nationale symbolen komen er voor in de verslaggeving?
- 13) Welke stereotypen over België en over Vlaanderen/Wallonië komen er voor in de verslaggeving?
- 14) Welke stereotypen over de Rode Duivels en hun speelstijl komen er voor in de verslaggeving en hoe worden die in verband gebracht met de Belgische of subnationale identiteit?
- 15) Welke kenmerken worden er toegeschreven aan individuele Rode Duivels in de verslaggeving en hoe worden die in verband gebracht met de Belgische of subnationale identiteit?
- 16) Hoe worden de supporters gerepresenteerd in de verslaggeving?
- 17) Welke metaforen worden er in de verslaggeving gebruikt en hoe dragen ze bij aan de constructie van Belgische of subnationale identiteiten?
- 18) Wordt de Belgische nationale identiteit, dan wel de Vlaamse of Waalse voorgesteld als dé identiteit via linguïstische deixis?
- 19) Hoe wordt de relatie tussen de subnationale identiteit en de officiële Belgische identiteit weergegeven?
- 20) Hoe worden 'nieuwe burgers' en spelers met de dubbele nationaliteit gerepresenteerd in de verslaggeving?
- 21) Welke kenmerken en stereotypes worden er toegeschreven aan andere (sub)nationale identiteiten en hun voetbalploegen, d.i. niet de Belgische of Vlaamse/Waalse?
- 22) Welke rol speelt het gedeelde voetbalverleden in de representatie van Belgische en subnationale identiteiten?

Eens deze vragen beantwoord, zullen we in de conclusiesectie een bevredigend antwoord trachten te formuleren op de onderzoeksvraag: hoe worden de Belgische en subnationale identiteiten voorgesteld in de berichtgeving over de Rode Duivels tijdens de EK-kwalificatiecampagne van 2010-2011?

We willen dus iets te weten komen over de inhoud van een mediatekst. De meest aangewezen methode om dit te doen is via inhoudsanalyse. Inhoudsanalyse impliceert een bepaalde manier van kijken, van lezen van mediateksten. Het gebeurt op een systematische en wetenschappelijke wijze. Naargelang de vraag die men beantwoord wil zien, worden bepaalde elementen in de mediatekst interessant en andere niet. In onze studie zijn de aspecten die verwijzen naar nationale en subnationale identiteiten interessant, terwijl we de aspecten die verwijzen naar bijvoorbeeld gender links kunnen laten liggen. Een belangrijk voordeel van inhoudsanalyse is dat het te onderzoeken materiaal tot stand is gekomen buiten de onderzoeker om. Dit in tegenstelling tot interviews of observaties. De onderzoeker heeft geen invloed uitgeoefend op de inhoud van het materiaal. De representaties die in mediateksten vervat zitten, zouden hier ook zijn indien ze niet onderzocht werden. Bovendien kan het materiaal eenvoudig in zijn oorspronkelijke staat bewaard worden (Wester, 2006, pp.11-12; McCree, 2011, p.332).

Inhoudsanalyse kan opgedeeld worden in een kwantitatieve en een kwalitatieve traditie. Door Wester (1995) ook wel aangeduid als respectievelijk de systematisch-kwantificerende werkwijze en de kwalitatief-interpreterende werkwijze. De kwantitatieve traditie heeft historisch meer aandacht gekregen. De methode bestaat erin te tellen hoeveel keer een bepaald element terugkomt in een mediatekst. De reden voor deze dominantie van kwantitatief over kwalitatief is tweërlei. Enerzijds is kwantitatief onderzoek goedkoop en snel. Aan de andere kant heeft het te maken met de tijdsgeest. Lange tijd werd kwantitatief onderzoek gezien als de enig manier om betrouwbare en objectieve informatie te vergaren voor wetenschappelijk onderzoek (Berelson, 1952; Lasswel, 1949 in Pleijter, 2006, p.3). Er zijn echter ook nadelen verbonden aan kwantitatieve inhoudsanalyse. Zeker in het kader van ons onderzoek naar representatie. Kwantitatieve inhoudsanalyse zegt ons eigenlijk alleen maar iets over de frequentie waarmee een bepaalde representatie voorkomt, maar graaft nooit dieper. Ze registreert erg moeilijk de verschillen tussen verschillende representaties en de wijze waarop representaties veranderen (Gill, 2003, p.10, pp.44-45).

Daar is kwalitatieve inhoudsanalyse dan weer meer geschikt voor. Deze methode leent zich beter om te onderzoeken hoe identiteiten gerepresenteerd worden. Vanaf de jaren '90 werden dit soort studies frequenter uitgevoerd binnen de communicatiewetenschappen. Toch blijft deze methode in de literatuur onderbelicht (Wester, 2006, p.9). Wanneer we de term kwalitatieve inhoudsanalyse trachten terug te vinden in de academische literatuur, blijkt al snel dat deze verre van courant is. In plaats hiervan worden er verschillende termen door elkaar gebruikt, zoals discoursanalyse, tekstuele analyse, narratieve analyse, e.d. (Hijsmans, 1996 in Pleijter, 2006, pp.20-24). Er blijkt geen gestandaardiseerde wijze te bestaan voor het uitvoeren van kwalitatieve inhoudsanalyse. Er bestaat geen vaste methodologie en dit zorgt ervoor dat onderzoekers telkens opnieuw een methode moeten 'uitvinden'. Deel een van de masterproef leent ons concepten, begrippen en theorieën die we in de praktijk kunnen brengen bij het analyseren van de geselecteerde bronnen. Een duidelijk structuur blijft wel aangewezen.

Voor deze structuur steunen we op het werk van Pleijter (2006). Hij zegt dat kwalitatieve inhoudsanalyse een proces is dat uit zes stappen bestaat (Pleijter, 2006, pp. 133- 173): de voorbereidingsfase, de verkenningsfase, de ontwikkelingsfase, de toepassingsfase, de integratiefase en de rapportage. Aan de hand van deze stappen zullen we onze werkwijze hieronder bespreken. Het is zeer essentieel de werkwijze en procedures die de onderzoeker volgt te expliciteren. Alleen zo kan een lezer het werk evalueren en het stelt andere onderzoekers in staat je onderzoek te controleren.

Dit brengt ons bij het begrip betrouwbaarheid. Hoe kunnen we bepalen of een kwalitatieve inhoudsanalyse betrouwbaar is? Hier is de algemene regel dat wanneer een andere onderzoeker, met dezelfde observatieprocedures en in dezelfde context, dezelfde resultaten kan verkrijgen, de informatie betrouwbaar is (Pleijter, 2006, p. 31). Bij een kwalitatieve inhoudsanalyse hebben we wel het voordeel dat het bestudeerde materiaal aanwezig is, buiten de onderzoeker om. Als een tweede onderzoeker het materiaal onderzoekt, zou hij dus tot dezelfde resultaten moeten komen. Maar het is hiervoor wel cruciaal dat we elke methodologische stap en beslissing expliciteren zodat een tweede onderzoeker precies kan nagaan hoe de eerste tewerk is gegaan. Een ander begrip aan de hand waarvan we ons onderzoek kunnen evalueren is de validiteit. De interne validiteit heeft betrekking op het feit of de gebruikte techniek een antwoord biedt op de onderzoeksvragen (Pleijter, 2006, p. 32). Meet ons instrument, wat we willen dat het meet? Als het waarnemingsinstrument opgesteld werd aan de hand van literatuur en uitgetest werd, denken we deze vraag positief te kunnen beantwoorden. Toch is het belangrijk dit bij elke stap in de onderzoeksfase na te gaan. Daarnaast is er ook nog de externe validiteit. Deze heeft betrekking op de veralgemeenbaarheid van de onderzoeksresultaten (Pleijter, 2006, p. 46). Zijn de resultaten die we bekwamen op basis van de geselecteerde krantenartikels representatief? Geven ze in voldoende mate een algemene tendens weer? Aangezien we gekozen hebben voor een ruime steekproef, zouden de resultaten tenminste representatief moeten zijn voor de onderzochte periode.

1.7 Werkwijze

Zoals we hierboven reeds aanhaalden, is het essentieel elke stap en beslissing in het onderzoek te beschrijven. Dat doen we hier aan de hand van de zes fases volgens Pleijter (2006). Tijdens het onderzoeksproces maakten we memo's over belangrijke beslissingen die ons achteraf bijstonden om de logica van ons onderzoek te reconstrueren.

1.7.1 De voorbereidingsfase

In de voorbereidingsfase beslist de onderzoeker over de te onderzoeken problematiek en vergaart hij de nodige achtergrondkennis over het thema. Daarnaast is ook het opzetten van een analytisch kader cruciaal. De weerslag van deze voorbereidingsfase vindt men in deel een van de masterproef. Hierin schetsen we de kennis die al in de literatuur aanwezig is omtrent nationale identiteit en voetbal en kijken we naar de uitdagingen die de Belgische case specifiek met zich meebrengt. Het eerste deel schept zodoende de context en zal als referentiekader dienen voor dit empirisch luik. In de literatuur vonden we concepten en theorieën die geleid hebben tot het analytisch instrument dat we zullen gebruiken in deze empirische fase. We maken veelvuldig gebruik van het eerste deel van deze masterproef, waardoor de twee delen een coherent geheel kunnen vormen. De deelonderzoeksvragen zoals hierboven opgesomd, vormen de leidraad voor de kwalitatieve inhoudsanalyse.

1.7.2 De verkenningsfase

In deze fase gaat het om het kennismaken met het materiaal dat we willen onderzoeken. Welke mediainhouden zijn interessant om te onderzoeken in het kader van onze probleemstelling? Hebben deze media enkele specifieke inhoudelijke of vormelijke kenmerken waar we in onze analyse rekening mee zullen moeten houden?

Om praktische redenen konden we uiteraard niet alle verslaggeving in alle media over elke wedstrijd van de Rode Duivels onderzoeken. Allereerst werd er voor gekozen om dagbladen te onderzoeken. Dit voornamelijk vanwege de continuïteit in de verslaggeving van dagbladen. Terwijl verslaggeving in audiovisuele media voornamelijk gericht is op de grote momenten en het nieuws van de dag, is er in kranten meer plaats voor context. Er wordt niet enkel gewag gemaakt van de score en de wedstrijd op zich. Er is ook plaats voor analyse, opinie, interviews, e.d. Doordat er niet enkel gefocust wordt op harde feiten, verwachten we meer referenties naar identiteiten.

Aangezien we willen nagaan hoe de Belgische identiteit afgezet wordt tegenover de subnationale identiteiten in ons land, is het aangewezen een dagblad uit elk van de landsdelen onder de loep te nemen. Zo kunnen we niet enkel nagaan of de Belgische identiteit verschillend gerepresenteerd wordt in beide landsdelen, maar eveneens hoe de representatie van ‘de andere’, van de andere taalgroep, verschilt. We kozen voor ‘Het Nieuwsblad’ en ‘Le Soir’ omdat deze kranten traditioneel zwaar inzetten op sportverslaggeving. Bovendien hebben beide kranten een eenvoudig te raadplegen archief, respectievelijk via Mediargus en de website van de krant. ‘Het Nieuwsblad’ profileert zichzelf in Vlaanderen als de sportkrant. De sportkrant ‘Sportwereld’ werd opgericht in 1914. Geleidelijk aan fuseerde de krant met de populaire versie van ‘De Standaard’, d.i. ‘Het Nieuwsblad’. Uiteindelijk smolten de kranten samen tot één geheel en veranderde ‘Sportwereld’ in een katern van de krant ‘Het Nieuwsblad’. Vandaag behoort ‘Het Nieuwsblad’ tot mediagroep ‘Corelio’ en neemt de krant 28 procent van de Vlaamse dagbladenmarkt voor haar rekening, wat neerkomt op om en bij de 260 000 verkochte exemplaren per dag. Enkel ‘Het Laatste Nieuws’ doet lichtjes beter met 31 procent (VRM, 2012; Corelio Media, 2013). In Wallonië bestrijkt ‘Le Soir’ ongeveer 17,5 procent van de krantenmarkt, oftewel 165 000 exemplaren per dag (CIM, 2012).

Bovendien is ons doel hier niet een historische analyse te geven van de representaties van de Belgische en subnationale identiteiten. We zijn geïnteresseerd in de hedendaagse representaties van deze identiteiten. Daarom kiezen we ervoor de verslaggeving over de meest recente afgesloten campagne van de Rode Duivels te onderzoeken, diegene naar aanleiding van het Europees Kampioenschap 2012. De tien kwalificatie-interlands werden gespeeld in 2010 en 2011. Het was een periode waarin het enthousiasme rond het team opnieuw voorzichtig groeide, maar uiteindelijk zou het nationale voetbalteam zich niet weten plaatsen voor de eindronde van dat toernooi.²

De empirische grondstof voor deze studie wordt dus gevormd door alle artikels over de Rode Duivels die verschenen tijdens de vorige EK-kwalificatiecampagne. Een verdere verfijning van het bronnenmateriaal zal gemaakt worden in de toepassingsfase. In deze fase kwam zodoende de definitieve titel van de masterproef tot stand: Belgische en communautaire identiteiten in de verslaggeving over de Rode Duivels tijdens de EK campagne 2010-2012: kwalitatieve inhoudsanalyse van ‘Het Nieuwsblad’ en ‘Le Soir’.

²Momenteel proberen de Rode Duivels zich te plaatsen voor het Wereldkampioenschap van 2014 in Brazilië. Het team maakt een uitstekende kans om zich te plaatsen en de Duivel-gekte bereikt ongekende hoogtes. Hoewel deze vaststelling deels de aanleiding en maatschappelijke relevantie van dit onderzoek vormt, kozen we er toch voor niet de verslaggeving van deze matches te onderzoeken. De campagne is immers nog in volle gang en de uitkomst is nog onzeker. Het onderzoek zou dus onmogelijk al de hele kwalificatiecampagne kunnen omvatten. De overtuiging is wel dat dit zeker een interessante piste is voor verder onderzoek, zeker indien de Rode Duivels zich plaatsen. We gaan hier dieper op in, in de discussiesectie.

1.7.3 De ontwikkelingsfase

De ontwikkelingsfase is essentieel aangezien daarin overgegaan wordt tot de ontwikkeling van het waarnemingsinstrument op basis waarvan krantenartikels onderzocht worden. Het waarnemingsinstrument is een middel dat we gebruiken om materiaal systematisch te lezen. Voor deze masterproef stelden we dit instrument op aan de hand van de verworven achtergrondkennis over het thema uit de literatuur. De concepten die daar naar voren gekomen zijn, hebben geleid tot deelonderzoeksvragen. Het waarnemingsinstrument werd zo opgesteld dat we hierop een antwoord probeerden te bieden aan de hand van de ons gekende begrippen en theorieën.

Een eerste keuze die zich opdrong, was die voor het softwareprogramma *Dedoose*. Deze onlinesoftware werd speciaal ontwikkeld voor academici om onderzoek te vereenvoudigen. Er wordt gebruik gemaakt van een combinatie van kwantitatieve en kwalitatieve methodes. Hoewel we hier dus in principe een kwalitatieve inhoudsanalyse uitvoeren, maakt Dedoose het mogelijk om ook kwantitatieve data te genereren. We kunnen dus niet enkel kijken welke stereotypes er over de Belgische identiteit allemaal voorkomen en wat deze representeren, maar ook meteen hoeveel keer deze voorkomen en of ze meer in opiniestukken dan wel in verslagen opduiken. Bovendien maakt software het mogelijk om resultaten veel sneller en overzichtelijker te verwerken dan indien dit handmatig zou moeten gebeuren. Daarnaast is het mogelijk om memo's te creëren en te linken aan je activiteiten. Nadien kunnen deze helpen om belangrijke beslissingen in je onderzoeksproces degelijk te kaderen. Dedoose kan een heel deel van je onderzoeksresultaten achteraf in grafieken gieten (SocioCultural Research Consultants, 2011). Onze artikels werden geüpload in dit programma. Het waarnemingsinstrument diende daarom eveneens in deze software gegoten te worden. Hieronder proberen we het alsnog in een klassieke tabel te gieten zodat het onderzoeksproces ook voor de lezer helder blijft.

De analyse van het artikel gebeurde in twee stappen. In de eerste fase geven we primaire informatie omtrent het krantenartikel. Dit zodat we achteraf elk artikel makkelijk zouden kunnen identificeren. We plaatsten de artikels in de software met daarbij vermelding van datum, titel en dagblad. De dagbladen werden aangeduid met de afkortingen NB voor ‘Het Nieuwsblad’ en LS voor ‘Le Soir’. Dat gebeurde in volgende gestandaardiseerde vorm:

“ddmmjjjj_NB/LS_titel_van_artikel”

Daarnaast werden er een aantal *descriptors* of beschrijvingen aan alle artikels toegevoegd. Deze geven niet alleen essentiële informatie over het artikel mee, ze bieden eveneens de mogelijkheid om met behulp van de software de artikels op basis van deze descriptors te gaan vergelijken. In een muisklik worden de verschillen weergegeven tussen Franstalige en Nederlandstalige artikels of tussen opiniestukken en verslagen. De volgende descriptors werden aan elk artikel toegekend:

Descriptor	Waarden
Taal	‘Nederlands’ of ‘Frans’
Wedstrijd	‘1&2’, ‘3&4’, ‘5&6’, ‘7’, ‘8’, ‘9&10’
Soort artikel	‘Nieuwsbericht’, ‘interview’, ‘opinie of commentaar’, ‘analyse’, ‘reportage’

Enkele korte opmerkingen bij deze tabel zijn aangewezen. We kozen puur om pragmatische redenen voor de indeling Nederlands/Frans in plaats van ‘Het Nieuwsblad’/‘Le Soir’. Aangezien we maar een Nederlandstalige en een Franstalige krant onderzochten, mag de lezer aannemen dat alle Nederlandstalige artikels uit ‘Het Nieuwsblad’ komen en de Franstalige uit ‘Le Soir’. Ook de waarden onder de descriptor wedstrijden verdienen een woordje uitleg. Het competitiesysteem voor het EK was zo opgesteld dat er dikwijls twee interlands in dezelfde week plaatsvonden. De voor- en nabeschouwende artikels van deze matches kunnen dus overlappen. In plaats van deze hermetisch te gaan scheiden, is ervoor gekozen deze artikels over deze matches samen te onderzoeken.

In de volgende stap vormt de eigenlijke inhoud van het artikel het centrale punt. Hier komt een uitgebreid waarnemingsinstrument of codeboek aan te pas. Het opstellen van dat waarnemingsinstrument gebeurt in twee fases. Eerst vindt er een periode van *open coding* plaats. Hierin gaat de onderzoeker op zoek naar mogelijke codes en patronen in een klein aantal van de teksten. Hiervan worden dan nota's genomen. Deze fase gebeurde voor deze masterproef al na een eerste inleesfase en gaf zo deels mee richting aan het verdere literatuuronderzoek. Nog een teken dat het eerste en tweede deel van deze masterproef als geheel bekeken dienen te worden. In een eerste fase kwamen codes zoals 'kenmerken België', 'kenmerken andere nationaliteiten', 'dubbele nationaliteit', 'kenmerken supporters' en 'impliciete of expliciete verwijzing naar communautaire conflicten' voor.

Uit de literatuur kwamen ook een aantal meer specifieke deelonderzoeksvragen naar boven. Deze hebben geleid tot het volgende waarnemingsinstrument of codeboek. We geven in deze tabel de naam van de code, eventuele onderverdelingen en een korte uitleg over wat we aan de hand van deze code onderzoeken.

Code	Subcodes	Uitleg
Symbool	Belgisch Vlaams Waals	Deze code werd gegeven aan passages die expliciet nationale of subnationale symbolen vermelden. Het gaat hierbij om vlaggen, het volkslied, etc.
Identiteit	Belgisch Vlaams Waals Lokaal	Deze code werd gegeven aan passages die expliciet de Belgische en/of Vlaamse/Waalse identiteit vermelden. Het gaat niet om kenmerken van deze identiteiten, maar wel de identiteit op zich.
Speelstijl	/	Deze code werd gegeven aan passages die gaan over de speelstijl van De Rode Duivels. Welke kenmerken en stereotypen worden er aan hun spel toegeschreven?
Speler	/	Deze code werd gegeven aan passages die gaan over eigenschappen van een individuele Rode Duivel. Welke kenmerken en stereotypen worden er aan de speler toegeschreven?
Stereotype	Belgisch Vlaams Waals	Deze code werd toegekend aan passages over stereotype kenmerken van heel België, heel Vlaanderen of heel Wallonië.
Metafoor	Oorlog Andere	Deze code werd gegeven aan passages waarin er gebruik gemaakt wordt van metaforen. Er is een subcode voor oorlogsmetaforen omdat uit de literatuur is gebleken dat deze frequent voorkomen.
Deixis	Inclusief Exclusief	Deze code werd gebruikt wanneer linguïstische deixis optreedt. We noemen die inclusief als deze heel België aanwijst en exclusief als alleen Vlaanderen of Wallonië bedoeld wordt.
Supporter	/	Deze code werd gegeven aan passages die handelen over de supporters. Hoe worden deze gerepresenteerd?
Dubbele nationaliteit		Deze code werd gegeven aan passages die handelen over gevallen van dubbele nationaliteit of spelers met een duidelijke band met een ander land of spelers die gezien kunnen worden als ‘nieuwe burger’.
Anderen	Positief Negatief Neutraal	Deze code werd gegeven aan passages die gaan over kenmerken of stereotypen van andere landen.

Buitenspel	Speler Speelstijl Supporter	Deze code werd gebruikt wanneer het artikel gaat over de kenmerken van spelers uit andere landen, de speelstijl van andere landen of de supporters uit andere landen.
Relatie	/	Deze code werd gegeven aan passages die handelen over de relatie tussen verschillende nationale identiteiten in België.
Verleden	/	Deze code werd gebruikt telkens er verwezen wordt naar belangrijke momenten uit het verleden van de Rode Duivels.
Quote	/	Deze code voegden we toe aan passages die treffende quotes of duidelijke voorbeelden bevatten van de verschillende codes. Dit vergemakkelijkte het achteraf om de resultaten te illustreren.

1.7.4 De toepassingsfase

In deze fase gaat de onderzoeker logischerwijs het waarnemingsinstrument toepassen op het materiaal, dit aan de hand van de gekozen software. Het materiaal dat onderzocht wordt, dient in deze fase wel nog verder verfijnd te worden. Een combinatie van *theoretical* en *random sampling* leidde voor onze masterproef uiteindelijk tot een steekproef van honderd artikels.

Allereerst hebben we ervoor gekozen om krantenartikels te selecteren in de periodes voor en na een kwalificatiewedstrijd. Dat zijn momenten waarop er veel berichtgeving was over de nationale ploeg en waarop er, zoals uit de literatuurstudie bleek, sowieso meer aandacht zou kunnen zijn voor nationale identiteiten. Deze periode lijnden we af tot telkens drie dagen voor en drie dagen na de wedstrijd. Dit op basis van de eigen bevindingen uit een eerste oppervlakkige lezing van de kranten. De verslaggeving bereikte in de dag voor en na de wedstrijd zijn hoogtepunt. De twee dagen voordien was er een opbouw en tijdens de twee dagen nadien ebde het enthousiasme dan langzaam meer weg. Aangezien het kwalificatiesysteem zo georganiseerd was dat er vaak twee interlands in dezelfde week plaatsvonden, overlapte de periode die drie dagen na de eerste match begon, met diegene die drie dagen voor de tweede match begon. Dit vormde op zich geen probleem. De twee matches werden dan samen geanalyseerd. Bovendien weerhielden we uit die periode ook enkel de artikels die minstens vijftien regels lang waren. Kortere artikels bevatten simpelweg te weinig nuttige info in het licht van onze onderzoeksvragen. Na deze eerste fase van bewuste selectie bleven er nog 312 artikels over die aan een analyse onderworpen konden worden.

Dat is een heleboel materiaal en was in het kader van deze masterproef onmogelijk allemaal te analyseren. Daarom werd er gebruik gemaakt van *random sampling* om de steekproef te herleiden tot precies honderd artikels. Er werd gekozen voor *single random sampling* of een enkelvoudige aselecte steekproef. De kans om in de steekproef terecht te komen is voor alle elementen bekend en even groot, namelijk $100/312$ oftewel ongeveer $1/3$. Aan elk element uit de oorspronkelijk populatie werd een uniek nummer toegekend van 1 tot 312. Via toevalsgetallen werden bepaalde artikels geselecteerd en andere niet. Omdat de steekproef groot genoeg was en aselect gebeurde, zouden de bekomen resultaten alleszins nog voldoende representatief voor de gehele onderzochte periode.

Op deze steekproef van honderd krantenartikels werd het codeboek losgelaten. In elke tekst werd er gezocht naar passages die pasten bij de specifieke code. In het softwareprogramma Dedoose kregen deze passages per code een kleur waardoor het geheel overzichtelijk bleef. Een passage of delen ervan konden overigens meerdere codes toegewezen krijgen. Alle artikels werden drie keer doorgenomen om de kans op het missen van essentiële passages te minimaliseren. Het blijft natuurlijk wel zo dat het toekennen van codes deels berust op de interpretatie van de onderzoeker. De lezing is dus subjectief en open voor andere interpretaties (Crolley and Hand, 1998, p.174).

1.7.5 De integratiefase

Eens alle artikelen gecodeerd werden, startte de integratiefase. Hierin gingen we op zoek naar structuren en patronen in het gegevensmateriaal. Welke codes kwamen er vaak terug en wat zei dat over de representatie van Belgische dan wel subnationale identiteiten? We probeerden aan de hand van deze patronen een antwoord te bieden op onze deel- en hoofdonderzoeksvragen. Dedoose hielp ons hierbij. Via de analysefunctie werden er verschillende grafieken aangeboden die ons hielpen bij het ontdekken van diepere patronen in ons materiaal. Bovendien maakte Dedoose het mogelijk om korte memo's met opmerkingen en inzichten toe te voegen tijdens het coderen. De vruchten hiervan vindt men in de resultatensectie en in het algemeen besluit.

1.7.6 De rapportage

Dit is de laatste fase in het proces. Hierin brengen we uitgebreid verslag van al de voorgaande stappen met als uitkomst deze scriptie. We besteedden specifieke aandacht aan correcte referenties en taalzorg.

1.8 De resultaten

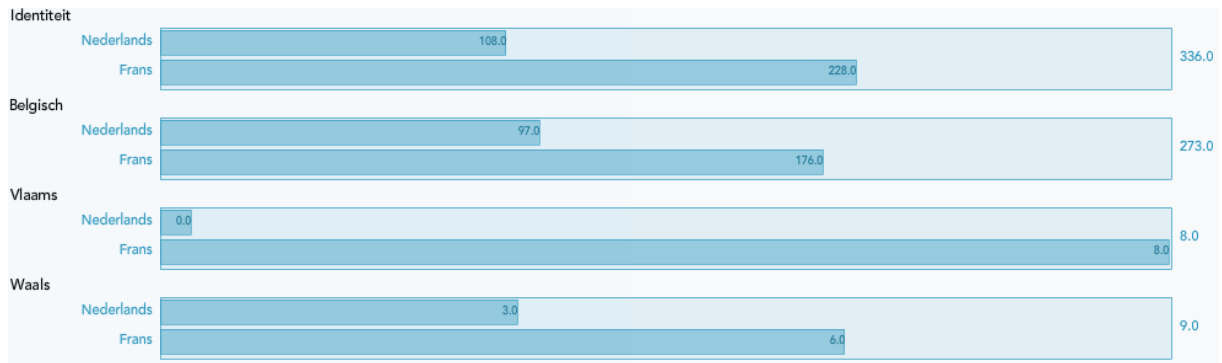
1.8.1 Expliciete verwijzingen

Een eerste manier waarop nationale identiteiten gerepresenteerd worden in de media is door expliciete verwijzingen naar die identiteiten of naar symbolen die bij die nationale identiteiten horen. We gingen in ons materiaal op zoek naar zulke passages met het oog op het beantwoorden van onze eerste deelonderzoeksvraag: welke expliciete verwijzingen naar Belgische en subnationale identiteiten of naar Belgische en subnationale symbolen komen er voor in de verslaggeving?

1.8.1.1 Identiteiten

Het onderzoek handelt over de representatie van Belgische en communautaire identiteiten in de verslaggeving over de Rode Duivels. Eerst en vooral moet dan de evidente vraag beantwoord worden, hoeveel keer deze identiteiten daadwerkelijk expliciet vernoemd worden in de berichtgeving. Het gaat hier om de substantieven ‘België’, ‘Vlaanderen’, ‘Wallonië’, de bijhorende adjectieven en hun tegenhangers in de franse taal. Ook verwijzingen naar ‘Franstaligen’, ‘Nederlandstalige’, e.d. werden gecodeerd. We gebruikten hiervoor de code ‘identiteit’ en de subcodes ‘Belgisch’, ‘Vlaams’ en ‘Waals’. Bij het aanduiden van deze passages is geen subjectiviteit gemoeid, aangezien er louter gekeken wordt naar het expliciet voorkomen van de identiteiten op zich. Niet naar impliciete verwijzingen of kenmerken van de identiteiten.

Uit deze eerste analyse komen er al enkele veelzeggende resultaten naar voren. Als men louter naar de kwantitatieve aantallen kijkt, blijkt zeer duidelijk dat de Belgische identiteit de dominante identiteit is in de verslaggeving. Deze komt maar liefst 273 keer voor, t.o.v. acht keer voor de Vlaamse en negen keer voor de Waalse identiteit (fig.1). Een duidelijk overwicht dus voor de officiële Belgische identiteit. De subnationale Vlaamse en Waalse identiteiten komen nauwelijks voor.

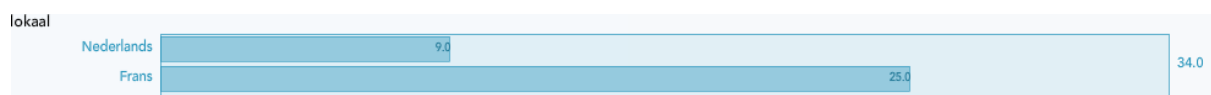

Figuur 1: identiteiten

Dat overwicht van verwijzingen naar de Belgische identiteit is deels institutioneel te verklaren. Zoals we eerder al vermeldden, is onze nationale voetbalploeg en de voetbalbond nog steeds georganiseerd op Belgische basis. Officieel zijn de Rode Duivels dus inderdaad het ‘Belgisch’ nationaal voetbalteam en spreken we van de ‘Belgische’ federatie en de ‘Belgische’ bondscoach. Maar in de artikels wordt ook steevast gesproken over de ‘Belgische’ voetballer, de ‘Belgische’ goal,... Zelden of nooit wordt de nadruk gelegd op de communautaire identiteit van een speler. Daarnaast wordt ‘België’ of ‘La Belgique’ vaak gebruikt als een *totum pro parte* voor de Rode Duivels. ‘België’ plaatst zich al dan niet voor het EK, niet enkel de 11 ‘Rode Duivels’. ‘Les Belges’ of ‘De Belgen’ hebben een goede match gespeeld, niet de 11 voetballers op het veld. Deze frequente verwijzingen naar de Belgische identiteit herinneren mensen er telkens op een banale manier aan dat ze in de natiestaat België wonen.

We zien in bovenstaande grafiek eveneens dat er in de Franstalige media veel meer verwijzingen naar identiteit voorkomen. Zowel naar de Belgische als naar de Vlaamse en Waalse subnationale identiteit. Die twee laatste identiteiten worden echter zo weinig vernoemd dat de verschillen er hier niet zo toe doen. Echter, het is wel opvallend hoe veel vaker er expliciet naar de Belgische identiteit verwezen wordt. Enerzijds hebben Franstalige media dus meer aandacht voor identiteiten, anderzijds wordt er in de Franstalige media toch nog explicieter de nadruk gelegd op de Belgische context waarin voetbalinterlands zich afspelen.

Uit ons onderzoek komt nog een ander bevinding naar voren. Hoewel er zelden verwezen wordt naar de Vlaamse en Waalse subnationale identiteiten, komen er wel veel verwijzingen naar meer lokale identiteiten voor, op stedelijk en provinciaal niveau. We voegden daarom de code ‘lokaal’ aan ons codeboek toe. In totaal kwamen lokale identiteiten 34 keer aan bod. Spelers worden dus niet gelinkt aan hun communautaire identiteit, wel aan hun meer lokale identiteiten. We zien hierbij dat het dikwijls gaat over verwijzingen naar steden met prominente voetbaleersteklassers. Doch ook identiteiten zoals ‘le Diestois’, ‘De Waaslander’, ‘Le Lillois’, ‘De Limburger’, ... komen voor. We zien overigens dat er meer naar zulke lokale identiteiten verwezen wordt in de Franstalige pers (fig.2). Dit past in de grotere focus van de Franstalige pers op identiteiten die we ook hierboven al zagen terugkomen. Echter, het is niet zo dat ze daar uitsluitend of opvallend vaker verwijzen naar Waalse lokale identiteiten. We kunnen dit fenomeen dus ook niet zien als een verdoken vorm van communautaire verwijzingen.

Figuur 2: lokale identiteit

In de literatuur zagen we dat de toenemende globalisering een tegenstrijdige evolutie van transnationalisering en lokalisering oplevert. Deze drang naar het lokale kan een mogelijke verklaring vormen voor dit frequent voorkomen van lokale identiteiten. Natuurlijk kan het eveneens louter als een journalistiek middel gezien worden om teksten meer kleur te geven. Hoewel ook de adjectieven Vlaams en Waals daarvoor gebruikt hadden kunnen worden. Verder onderzoek is geboden om de precieze oorzaak van dit fenomeen te bepalen. Zien we deze trend ook in gewone nieuwsberichtgeving bijvoorbeeld?

Tot slot zien we in de *code co-occurrence* grafiek, die aangeeft welke codes vaak voor dezelfde passages gebruikt worden, dat de code die de Belgische identiteit aanduidt, vaak samenvalt met de codes ‘speelstijl’ en ‘verleden’. Dit wijst op het belang van de specifieke speelstijl van een land voor de representatie van hun identiteit. ‘Wij’, ‘de Belgen’, spelen op deze manier. Dit zijn onze karakteristieken. Daarnaast geeft het ook nogmaals het belang van het oproepen van een gedeeld verleden in de representatie van nationale identiteit aan.

1.8.1.2 Symbolen

Bij expliciete verwijzingen naar nationale symbolen zoals nationale vlaggen en volksliederen zien we een zeer gelijkaardig resultaat. Naar Vlaamse of Waalse subnationale symbolen wordt nooit verwezen in de geanalyseerde artikels. De ene symbolische verwijzing naar ‘Bart De Wever’ in de Nederlandstalige krant laten we hier buiten beschouwing. Nergens wordt er gesproken over Vlaamse leeuwen of Waalse hanen. Belgische symbolen daarentegen worden eenenveertig keer vernoemd. Het gaat hier dan voornamelijk om de Belgische vlag. In Franstalige teksten komt dikwijls ook het woord ‘tricolore’ terug als symbool van België. Daarnaast weerhielden we ook de term ‘Koning Boudewijnstadion’ of ‘Stade du roi Baudouin’ als een symbool voor de Belgische nationale identiteit. Uiteraard heet het stadion officieel zo, maar telkens het voorkomt in een krantenartikel fungeert het toch opnieuw als een banale verwijzing naar de monarchie, naast voetbal een van de instituties die ons herinneren aan de officiële Belgische nationaliteit.

Het vernoemen van Belgische symbolen valt dikwijls samen met het vernoemen van gedragingen van de Belgische supporters. Een mogelijke verklaring is dat het uiteraard in hoofdzaak de supporters zijn die de vlaggen en Belgische kleuren mee naar het stadion brengen. Aangezien supporters een belangrijker deel van de berichtgeving gingen uitmaken halfweg de campagne, voornamelijk voor de matches ‘5&6’, ‘7’, ‘9&10’, komen er in de berichtgeving over deze matches ook meer verwijzingen voor naar de Belgische symbolen.

Voor zowel de expliciete verwijzingen naar nationale identiteiten als naar nationale symbolen kunnen we stellen dat de officiële Belgische identiteit veruit de belangrijkste is. In de berichtgeving over de nationale ploeg wordt er nauwelijks verwezen naar de Vlaamse of Waalse subnationale identiteit. Op die manier wordt in de verslaggeving de Belgische identiteit continu op een banale manier gevlagd. Er worden doorgaans geen speciale betekenissen aan de verwijzingen gehecht, maar ze komen wel enorm frequent voor. Op die manier herinneren ze de lezer er op een banale manier aan de natiestaat België. We merken hierbij op dat beide codes veel vaker voorkomen in Franstalige artikels. Daaruit kunnen we besluiten dat er in de Franstalige media nog duidelijker en explicieter vanuit een Belgisch standpunt wordt geschreven, al is ook in de Nederlandstalige media deze identiteit veruit de dominantste.

1.8.2 Relatie tussen officiële en subnationale identiteiten

Een andere deelonderzoeksvraag die uit de literatuur naar vorkwam, luidde als volgt: hoe wordt de relatie tussen de subnationale identiteiten en de officiële Belgische identiteit weergegeven in de verslaggeving over de Rode Duivels? Aangezien er slecht zeer zelden verwezen wordt naar de subnationale communautaire identiteiten, bevat de berichtgeving ook zeer weinig referenties naar de relatie tussen de verschillende nationale identiteiten in de Belgische context. Waar er toch naar verwezen wordt, ligt de nadruk vooral op de verbondenheid die voetbal teweegbrengt. Zo komt in het artikel ‘Le vainqueur est Georges Leekens’ volgende passage voor:

“Un stade du Heysel très bien garni pour recevoir une équipe azérie dont le grand public ne connaît aucun joueur (alors qu’il y a 5 ans, personne n’allait au stade) ; de nombreux drapeaux belges comme on n’en avait plus vu depuis longtemps nulle part dans le Royaume.”
(Berti et al., 30/03/2011)

Verder in dat artikel wordt er ook nog gesproken over:

“la Grand-Place noire de monde et le pays entier derrière son équipe de foot.”

Terwijl er in andere artikels nog verwezen wordt naar ‘mon compatriote’, ‘mon confrère néerlandophone’, wordt er vooral in passages over de supporters en over de kenmerken van de speelstijl en de spelers gewezen op de verbondenheid, op de eenheid binnen het team én bijgevolg het land.

Toch zijn er ook enkele passages waarin het conflict tot uiting komt. Het merendeel van die fragmenten gaan over het verleden en hoe er, bijvoorbeeld op het WK ’86 in Mexico, wel communautaire conflicten waren. Al snel volgt dan wel dat deze er nu niet meer toe doen. Opnieuw een bevestiging van de goede relaties binnen de ploeg vandaag de dag. Enkel in ‘de zaak Van Buyten’ komen er toch wat spanningen naar boven. Rode Duivel Daniël Van Buyten, een Waal, heeft in de eerste kwalificatie-interland een fout gemaakt die tot de nederlaag van de Duivels leidde. Volgens de Franstalige pers zou de Nederlandstalige pers hem nadien onheus behandeld hebben.

“...du procès d’intention dont est (Van Buyten, red.) victime son ancien joueur, majoritairement dans la presse néerlandophone.” (Josephy, 06/10/2010)

“De manière plus générale, je ne comprendrai jamais l’acharnement médiatique dont il est victime dès qu’il enfile la vareuse des Diables. Cette sévérité excessive me dépasse et à vrai dire m’horripile. Dans les médias flamands, cela dure depuis des années mais j’ai été surpris de constater que la presse francophone commence elle aussi à se déchaîner contre ce joueur.” (Josephy, 06/10/2010)

Doch over het algemeen kunnen we stellen dat de relatie tussen de verschillende nationale identiteiten in de berichtgeving allesbehalve geproblematiseerd wordt. De representatiestrategieën, zoals opgesomd door Sinardet (2007) en aangehaald in onze literatuurstudie, komen dus niet voor in de verslaggeving over de Rode Duivels. In politieke berichtgeving worden er doorgaans wel veel voorbeelden gevonden van homogenisering, differentiatie en polarisering, problematisering, conflictualisering en dramatiseringen én de techniek van minorisering, om de relatie tussen de landsdelen te duiden. Echter, in de onderzochte krantenartikels over de campagne van de Rode Duivels voor het EK vinden we dit niet terug. Hier wordt er stevast geschreven vanuit een Belgisch standpunt en komen de communautaire identiteiten nauwelijks aan bod, laat staan dat ze geproblematiseerd zouden worden. De nadruk ligt eerder op samenhang, groepsgevoel, e.d.

1.8.3 Linguïstische deixis

Een andere manier om te onderzoeken hoe de relatie tussen de verschillende nationale identiteiten binnen de natiestaat België wordt gerepresenteerd, is te kijken naar linguïstische deixis. Linguïstische deixis is een manier van aanwijzen door middel van taal. We zagen dat deze representatietechniek in de Belgische case enkele specifieke vragen oproept, vandaar de onderzoeksvraag: wordt de Belgische nationale identiteit, dan wel de Vlaamse of Waalse voorgesteld als dé identiteit via linguïstische deixis? We gaven aan alle fragmenten waarin linguïstische deixis voorkomt, de code ‘deixis’. De subcode ‘inclusief’ werd gebruikt wanneer de verwijswaarden doelden op de gehele Belgische context en ‘exclusief’ wanneer er verwezen werd naar een welbepaalde subnationale identiteit.

In het licht van de vorige twee vaststellingen, mag het ook hier geen verrassing zijn dat de Belgische nationale identiteit duidelijk de bovenhand neemt. Meer nog, er werd geen enkel geval van exclusieve deixis waargenomen. Geen enkele keer wordt de lezer aangesproken in zijn hoedanigheid als Vlaming of Waal, geen enkele keer worden ‘wij’ en ‘ons’ gebruikt om naar Vlaanderen en Wallonië te verwijzen. Linguïstische deixis om de officiële Belgische identiteit aan te duiden, komt daarentegen zeer regelmatig voor. Meer bepaald in 32 procent van de geanalyseerde artikels. In tegenstelling tot de expliciete verwijzingen, wordt er hier geen noemenswaardig verschil teruggevonden tussen de Franstalige en Nederlandstalige pers. Beide hanteren in dezelfde mate vormen van inclusieve linguïstische deixis.

Een eerste vorm van deixis vinden we in het gebruik van termen als ‘la patrie’, ‘de natie’, ‘het vaderland’, e.d. Er moet niet gespecificeerd worden over welk vaderland of welke natie het gaat, de lezer begrijpt uit de context dat België bedoeld wordt. Ook spreekt men in verschillende passages met woorden als ‘wij’ of ‘nous’ en ‘on’, en ‘onze’ duidelijk België als natie aan. De ‘wij’ is inclusief voor alle Belgen.

“Mogen we daar in het kader van onze nationale voetbal trots, na alle kommer en kwel sinds het WK 2002 in Japan, een beetje blij om zijn?” (Vandewalle, 26/03/2011)

“Nous voilà donc à nouveau avec un réveil douloureux, ce matin, et avec des doutes pleins la tête. Cette génération en or l’est-elle vraiment ? Les Turcs peuvent-ils encore nous faire un cadeau?” (Berti, 04/06/2011)

In bovenstaande voorbeelden wordt gesproken over ‘onze’ nationale voetbal trots en ‘wij’, Belgen, mogen daar blij om zijn. ‘Wij’, de natie, hebben een nieuwe teleurstelling te verwerken. Nog een duidelijk voorbeeld van inclusieve deixis vinden we in een fragment uit ‘Het Nieuwsblad’:

“Gisteren noemde Maierhofer onze Daniel Van Buyten een trage verdediger.”
(Vandewalle, 25/03/2011)

Hoewel Van Buyten een Waal is en ‘Het Nieuwsblad’ een Vlaamse krant wordt er toch gesproken over ‘onze’ Daniël Van Buyten, niet ‘hun’ Waalse Daniël Van Buyten.

Maar het creëren van een wij-groep houdt ook altijd het benoemen van de zij-groep in, van wie wij verschillen. Zo wordt nogmaals het anders zijn van de beide groepen benadrukt en komt de eigen groep over als meer homogeen. De trainer van Duitsland heeft het bijvoorbeeld in deze bewoordingen over de Belgen:

“Wij staan nog niet zo ver als de Belgen”, zei Löw. “Zij zijn al een hele zomer bezig, wij amper vier weken.” (B.L.A., 02/09/2010)

Voorts wijzen we hier ook op een andere veelvoorkomende vorm van deixis, die niet beschreven stond in de bestaande literatuur. De trainer en spelers van de nationale ploeg verwijzen vaak naar hun team met dezelfde bekende verwijfwoorden. ‘Wij moeten winnen’, ‘Onze tactiek’,... Hiermee spreken ze niet de lezer aan, maar wel hun teamgenoten. De nationale ploeg vormt zelf een betekenisvolle groep op zich. Deze vorm van deixis bevestigt hun identiteit als Rode Duivel en benadrukt de eenheid van het team. Deze retoriek van het team als een hechte groep komt ook bij de kenmerken van speelstijl en spelers veelvuldig terug en zou op deze manier eventueel kunnen bijdragen aan de visie van het land als een hechte groep. Verder en meer diepgaand onderzoek is hier echter geboden.

1.8.4 Stereotypering

In de literatuur zagen we dat stereotypering eveneens een veelgebruikt techniek is om de natie te representeren. Stereotypen zijn shortcuts naar betekenis. Bij representaties van nationale identiteiten worden er vaak vleierende stereotypen gebruikt voor de eigen natie en wil men het verschil met ‘de anderen’ in de verf zetten. Eerst en vooral gingen we op zoek naar stereotypen die over de nationale identiteiten zelf gingen, over België, Vlaanderen en Wallonië dus. We merken meteen op dat deze representatiestrategie bijzonder weinig voorkomt. Er werden geen stereotypen gevonden die bij Vlaanderen of Wallonië horen en slechts enkele voorbeelden van stereotypen die specifiek over de natiestaat België handelen.

Uit die veertien voorbeelden komt vooral de bescheiden kant van België en zijn inwoners naar boven. Zo wordt er een paar keer naar België verwezen als ‘un petit pays’, ‘een outsider’ en ‘de underdog’. Ook uit volgende passages kan een gelijkaardig sentiment worden afgeleid.

“Misschien zijn de Belgische supporters te weinig chauvinistisch.” (Cowie, 01/06/2011)

*“We hoeven helemaal geen minderwaardigheidscomplex te hebben. We hebben vertrouwen nodig. We zijn op dat vlak aan het groeien. We moeten niet meer die brave Belgen zijn.”
(Vandewalle, 23/03/2011)*

Slechts een keer is er een tegengestelde stem terug te vinden, na een pijnlijke nederlaag voor de Rode Duivels.

“On avait probablement vu les Diables rouges plus grands qu’ils ne le sont. Ca aussi, c’est un mal typiquement belge.” (Berti, 04/06/2011)

Echter, de algemene tendens gaat duidelijk richting een bescheiden en braaf België. Twee keer wordt die identiteit ook gecontrasteerd met het luide, chauvinistische Nederland. Puur kwantitatief stellen deze resultaten echter weinig voor. Ze kwamen maar enkele keren terug. Misschien zijn deze sporadische vermeldingen van het stereotype ‘klein België’ niet voldoende om een krachtige representatie van de Belgische identiteit te creëren. Daarvoor zou ditzelfde discours, deze stereotypen, bijvoorbeeld moeten terugkomen in andere media. Dat valt echter buiten de grenzen van dit specifiek onderzoek. Toch kunnen we aan de hand van de andere deelonderzoeksvragen toch al een meer coherent beeld krijgen en kan er een duidelijke tendens in deze richting waargenomen worden.

We gingen ook op zoek naar stereotypen die verbonden worden aan andere nationale identiteiten om te kijken hoe de andere nationale identiteiten zich verhouden tot de onze. Volgens de theorie zou men eerder negatieve stereotypen produceren over andere landen en als zodanig het eigen land in een positief daglicht te stellen.

Behalve het in de verf zetten van het verschil met de Oranjegekke Nederlanders, worden er eveneens stereotypen gebruikt om naar de tegenstanders van België in deze kwalificatiecampagne te verwijzen, nl. Kazachstan, Azerbeidzjan, Oostenrijk, Turkije en Duitsland. Kazachstan en Azerbeidzjan worden met dezelfde termen benoemd. Ze komen naar voor als zwakke landen, zonder een voetbaltraditie. Meermaals komen de termen ‘zwakke broertjes’ en ‘voetbaldwergen’ terug. Doordat ze op eenzelfde wijze behandeld worden, lijkt er ook geen noemenswaardig verschil te bestaan tussen de twee landen. Echt hartelijk worden de landen in onderstaand fragment, overigens een van enige verwijzingen naar communautaire perikelen, ook niet afgeschilderd.

“Ook tegen de zogenaamd zwakke broertjes uit Kazachstan en Azerbeidzjan, landen waar de Franstaligen zelfs Bart De Wever niet naartoe zouden durven verbannen.”

(Vandewalle, 03/09/2010)

Door deze landen af te schilderen als zwak, wordt België impliciet benoemd als sterker en als een land met een langere voetbaltraditie.

Oostenrijk wordt enkele keren zelfzeker en arrogant genoemd, maar niet vaak genoeg om er een patroon in te ontdekken. Ook Turkije wordt niet dikwijls beschreven. Door enkele keren te vermelden dat er een omkoopschandaal woedt en dat de selectie voor de nationale ploeg niet eerlijk verloopt, lijkt het land wel eerder onstabiel. Maar ook hier zien we deze termen niet expliciet en niet dikwijls genoeg terugkeren.

Het land dat het meest gestereotypeerd wordt, is buurland Duitsland. Daarom ook dat de codes voor stereotype veel vaker voorkomen in de artikels over wedstrijden ‘1&2’ en ‘9&10’. Telkens één interland werd tijdens die meetmomenten tegen Duitsland gespeeld. Waar alle andere landen met negatieve karakteristieken bejegend worden, wat te verwachten valt aan de hand van de theorie, wordt Duitsland eerder positief voorgesteld. Duitsland is ‘oppermachtig’ en een ‘groots voetballand’. Zij hebben eigenschappen waar België nog iets van zou kunnen leren.

“Duitsers zijn Duitsers en zullen dus altijd Duitsers blijven. Geschenken geven doen ze alleen bij Weihnachten (Kerstmis) of bij een Geburtstag (verjaardag). Aan de eigen mensen.

Die ijzersterke mentaliteit verheugde ons gisteren...” (Vandewalle, 08/10/2011)

“Les produits de la Bundesliga sont programmés pour gagner.” (Larsimont, 10/10/2011)

“Maar qua mentaliteit, werklust, zichzelf in vraag stellen...richt ik me meer op Duitsland.

Duitsers willen altijd vooruit... Die werkkraft moeten we ook proberen in te voeren in België.” (J.U.G., 01/09/2010)

Duitsers worden meermaals afgeschilderd als harde werkers. Ze belichamen bovendien ‘stiptheid en discipline’. In andere artikels vinden we nog terug dat Duitsers geen excuses maken, realisten zijn en altijd een plan hebben. Deze eigenschappen worden bovendien als goed afgeschilderd want België wordt, zoals bijvoorbeeld in bovenstaand fragment, voorgesteld als een land dat van Duitsland kan leren. De Belgische nationale identiteit wordt eigenlijk als inferieur gerepresenteerd aan de Duitse identiteit. Enigszins verrassend gezien de bevindingen uit de literatuur. Impliciet, maar soms ook expliciet, wordt er op gewezen dat de Belgen dus niet zo’n harde werkers zijn, wel excuses maken en eerder dromers zijn. Deze representatie past wel enigszins bij de stereotypen die we vonden voor België zelf als eerder braaf en klein. Het wijst echter ook op het feit dat er wel belang gehecht wordt aan deze kwaliteiten van stiptheid, discipline, werkkraft, e.d.

1.8.5 Speelstijl

In tegenstelling tot het geringe aantal stereotypen en kenmerken die in de verslaggeving voorkomen over de landen zelf, wordt er enorm veel gesproken over de speelstijl van de nationale ploeg. 163 fragmenten handelen over de eigen speelstijl, 48 over die van de tegenstander. Logisch, aangezien het beoordelen van de speelstijl en tactiek een essentieel onderdeel is van voetbalverslaggeving. Het gaat hierbij vaak om zeer voetbaltechnische zaken, maar ook meer algemene kenmerken komen hierin naar voren. Uit de literatuur is trouwens gebleken dat de speelstijl van een nationaal team gezien kan worden als een representatie van de nationale identiteit. Vandaar de deelonderzoeksvraag: welke stereotypen over de Rode Duivels en hun speelstijl komen er voor in de verslaggeving? Aangezien het hier gaat om het Belgische nationale team kunnen we de facto besluiten dat de kenmerken van hun speelstijl een reflectie vormen van de Belgische nationale identiteit, en niet van de Vlaamse of Waalse subnationale identiteit.

Vooreerst kunnen we opmerken dat kenmerken van de speelstijl van de Belgische nationale ploeg vaak afgezet worden tegen kenmerken van andere teams. Bijna alle fragmenten die handelen over de speelstijl van de tegenstander, bevatten ook kenmerken van de Belgische speelstijl. Zo wordt opnieuw de ‘wij’ versus ‘zij’ dynamiek bevestigd die in voetbal en nationalisme vervat zit. Bovendien wordt de speelstijl gezien als de manier van leven van een natiestaat. Er wordt dus benadrukt dat ‘onze’ manier van spelen en leven anders is dan ‘hun’ manier. Door de verschillen te benadrukken, wordt er ook benadrukt dat de eigen manier uniek is. Wat wel opvalt, is dat de speelstijl en tactiek van de anderen vaak gerepresenteerd wordt als superieur aan die van de Rode Duivels.

Zoomen we hier scherper op in dan zien we dat dat in hoofdzaak gebeurt ten opzichte van de Duitse nationale ploeg ‘De Mannschaft’. Ten eerste worden er voor de matches ‘1&2’ en ‘9&10’ aanzienlijk meer fragmenten teruggevonden over de speelstijl van het andere team. We vinden aldus een redelijk gelijkaardig fenomeen terug als bij de stereotypen over de nationale identiteiten op zich. Duitsland wordt regelmatig geklasseerd als ‘le meilleure team du monde’ en ‘almachtig’. Ze spelen ‘sexy’ en ‘attractief’. Zij bezitten als voetbalteam eigenschappen waar wij naar moeten streven.

“De Belgen moeten voetballen met de mentaliteit van de Duitsers.” (Colin, 11/10/2011)

“Il leur manque encore une qualité essentielle, indispensable même, pour pouvoir rivaliser les yeux dans les yeux avec des équipes du calibre de cette Allemagne sans pitié. Grâce à ce réalisme glacial qui fait encore souvent défaut à ces Diables trop tendres pour le très haut niveau, la Mannschaft a réussi à mener à bien le contrat un peu fou qu’elle s’était fixé. Victorieuse de ses dix matchs de poules, elle a maîtrisé son sujet pour survoler ce groupe et s’ériger en candidat à la victoire finale lors de l’Euro 2012. Cette efficacité, les Belges l’ont cherchée en vain durant toute cette campagne chaotique.”

(Josephy and Larismont, 12/10/2011)

Bovendien bestaan er over de Duitse nationale ploeg ook heel wat positieve stereotypes. Ze gelden zelfs als algemene voetbalwaarheden.

“La définition du foot vu au travers du prisme germanique, par exemple : celle qui veut que le foot se joue à 11 et qu’à la fin, ce sont toujours les Allemands qui gagnent. Ou que la Mannschaft n’est jamais battue que quand on est certain de l’avoir vue monter dans le bus au grand complet.” (Larsimont, 10/10/2011)

Hieruit blijkt dat de Belgische ploeg bepaalde kwaliteiten van de Duitse ploeg nog niet bezit, meer bepaald dodelijke efficiëntie, realisme, werkkraft en het belang van het collectief. Doch, het wijst er ook op dat de Belgen deze eigenschappen wel zien als belangrijk. Ze worden nagestreefd en definiëren zo mee wat er belangrijk is voor de Belgische nationale identiteit. Zeker aangezien ze ook bij stereotypes over de landen zelf al meermaals terugkwamen.

Voor andere nationaliteiten worden er meestal zowel positieve als negatieve eigenschappen van hun speelstijl opgesomd en wordt er eerder gefocust op hoe België deze kan counteren en minder op wat België ervan kan leren. Dat is veeleer eigen aan analyses en voetbalverslagen. Maar we zien dat er ook hier, net zoals bij de Duitsers, vaak gewezen wordt op de sterkte van de tegenstanders. België wordt vaak afgeschilderd als underdog en geen enkele wedstrijd wordt bijgevolg ‘gemakkelijk’. Dit discours van ‘underdog’ kan dan wel eigen zijn aan het tactisch voetbalsteekspel, toch wordt de Belgische nationale identiteit zo opnieuw gerepresenteerd als braaf, voorzichtig, klein.

Wanneer gesproken wordt over de eigen speelstijl zien we dezelfde kenmerken terugkeren. Daaruit blijkt nogmaals hoe zeer de nadruk hierop ligt en dat deze duidelijk een weerslag hebben op de Belgische nationale identiteit. Vaak gaat het over het gebrek aan efficiëntie en realisme en de nood aan werkkraft. De nationale ploeg wordt gezien als een ploeg met veel talent en mogelijkheden, maar ze missen deze essentiële kenmerken die nodig zijn om te winnen. Maar doorheen de kwalificatiecampagne zou de nationale ploeg op veel van deze vlakken al heel wat progressie hebben gemaakt. Dat de toenemende aanwezigheid van deze karakteristieken gezien wordt als een positief signaal, wijst nogmaals op het belang ervan binnen het team en de natie.

“Ook bij de Rode Duivels primeert voetbal. Werkkraft en tactische discipline staan nog hoog in het vaandel.” (Raes, 01/06/2011)

“Nous venons de très loin », a déclaré Georges Leekens. « Nous ne sommes pas encore tout à fait sur les rails, mais nous faisons tout pour améliorer cette équipe. Le talent seul ne suffit pas, nous devons régler un certain nombre de choses. Ce groupe doit ainsi devenir plus réaliste. Il ne faut peut-être pas toujours être brillant, mais plus rentable et intelligent.”
(N.N., 05/09/2011)

Dit discours over de essentie van werkkraft en discipline gaat vaak hand in hand met het ongenoegen over het zoeken naar excuses. Door de bondscoach wordt er vaak gewezen op een gebrek aan ervaring van de nationale ploeg. Echter analisten en buitenstaanders willen dit excuus niet meer horen. De Duivels moeten stoppen met excuses maken en, nogmaals, harder werken en efficiënter zijn.

“Manque d’expérience ? On nous le ressert depuis trop longtemps maintenant pour encore pouvoir s’en tenir à ce constat. Manque d’efficacité ? Certainement.”
(Josephy and Larsimont, 12/10/2011)

“De Rode Duivels hebben eindelijk hun opgaande lijn doorgetrokken. Eindelijk. Deze keer geen tegentreffers waarbij je het huilen nader staat dan het lachen. Geen korf gemiste kansen of domme, kinderachtige rode kaarten. Een vroeg doelpuntje maken en de boeken dicht, dat was het recept dat gisteren zijn deugdelijkheid bewees. Volwassen spel kortom. Voetballend als een ploeg waar 'talent zonder ervaring' een ijdel begrip is geworden.”
(Vandewalle, 26/03/2011)

Daarnaast wordt er heel veel gesproken over ‘het collectief’, ‘de groep’, ‘l’équipe’. Dit blijkt een van de belangrijkste elementen te zijn binnen de nationale ploeg. Het egoïsme moet eruit, iedereen moet hard werken voor de groep en de collectiviteit is belangrijker dan het individu. Ook op dat vlak maakten de Rode Duivels blijkbaar heel wat progressie. De Belgische nationale ploeg steunt op eenheid, eendracht en enthousiasme voor de ploeg, alleen zo kan er gewonnen worden. Dat er zoveel aandacht besteed wordt aan de eenheid binnen de groep en een sterk collectief is zeker relevant. Deze eigenschappen worden zo als essentieel gerepresenteerd. Aangezien kenmerken van speelstijl vaak gezien worden als de manier van leven van een natie, kunnen gevoelens van eenheid ook als primordiaal beschouwd worden voor de Belgische identiteit. In de Belgische ploeg is er geen plaats voor (communautaire) conflicten. Via de speelstijl van de ploeg wordt België dus niet alleen gerepresenteerd als dé nationale identiteit binnen de natiestaat België, maar wordt deze ook gelinkt aan eenheid.

“Mais notre grande vedette, c’est l’équipe.” (Larsimont, 08/10/2011)

“Une Belgique unie et solidaire sur la pelouse, où les joueurs ont fait preuve de hargne et d’envie de gagner.” (Josephy, 06/09/2010)

“Je travaille avec un groupe de 25 joueurs et le collectif prime. Les joueurs doivent accepter que l’équipe est plus importante que les succès personnels.” (N.N., 30/03/2011)

Over het algemeen krijgen we dus een representatie van een team dat veel gegroeid is en duidelijk gewerkt heeft aan wat als essentiële kenmerken beschouwd worden: werkkraft, efficiëntie, realisme en bovenal het groepsgevoel en de liefde en het enthousiasme voor de ploeg.

“De grote ommekomst is dat we vroeger tegen dit soort tegenstanders altijd punten verloren, maar nu onze wil wel kunnen opdringen”, stelt Van Moer vast. ‘Waarom het plots zo veranderd is? Je ziet dat de kameraadschap echt is. Het talent was al langer aanwezig, maar de mayonaise pakte niet. Nu doet ze dat wel. Dat komt door het algemene gevoel alles aan te kunnen dat zich over deze groep meester heeft gemaakt.” (Reunes, 31/03/2011)

1.8.6 Speler

Ook de karakteristieken van de spelers kunnen de identiteit van de nationale ploeg en daardoor van de natie als verbeelde gemeenschap representeren. Positieve eigenschappen zullen gerepresenteerd worden als eigenschappen van de gehele natie. Allereerst merken we op dat er, net zoals voor de code speelstijl, heel wat fragmenten handelen over de kenmerken van de individuele Rode Duivels. Wederom is dat hoogstwaarschijnlijk te wijten aan het feit dat de kerntaak van voetbaljournalistiek ligt in het beoordelen en analyseren van individuele spelers en hun prestaties. Uit de veelheid aan fragmenten kunnen we enkele conclusies distilleren die helpen bij het beantwoorden van de deelonderzoeksvraag: welke kenmerken worden er aldus toegeschreven aan individuele Rode Duivels in de verslaggeving en hoe worden die in verband gebracht met de Belgische of subnationale identiteit?

Naast kenmerken van individuele spelers, komen er in de artikels ook eigenschappen voor die in alle spelers gewaardeerd zouden worden. Zo zeggen ze iets over de na te streven attitude binnen het nationale team en de natie. Zo wordt er enkele keren aangehaald dat spelers zich niet boven de groep mogen zetten. Het is het team dat telt. Deze focus op eenheid en groepsgevoel zagen we ook al terugkomen bij fragmenten over speelstijl. De twee codes komen dan ook geregeld samen voor. Er wordt voorts benadrukt dat de spelers graag naar de nationale ploeg komen, zich gretig tonen om te spelen en hard werken. Hun land, België, verdedigen wordt voorgesteld als een eer. Tot slot wordt er ook vaak benadrukt hoeveel Rode Duivels er in buitenlandse competities spelen en hoe goed ze het daar doen. Dat wordt voorgesteld als een enorme verdienste en iets wat ten goede komt aan de ploeg. Door de individuele Duivels voor te stellen als bij de beste van de wereld, hebben de lezers iets om fier op te zijn. Enorm vaak wordt dit team zelfs benoemd met de titel ‘gouden generatie’. Goede prestaties van landgenoten hebben de kracht om positieve nationalistische gevoelens op te wekken.

Als er ingezoomd wordt op individuele spelers zien we dat er enkele spelers zijn die opvallend vaak besproken worden in de geanalyseerde artikels. Eén daarvan is verdediger Vincent Kompany.

“We hebben te weinig helden. Vincent Kompany is in mijn ogen zo'n held. Een sportheld weliswaar, maar laten we hem toch ook maar koesteren.”

(Sonck, 10/10/2011)

Hier wordt hij voorgesteld als held, elders vallen termen als ‘leider van zijn generatie’, ‘King’, ‘un leader’, ‘een symbool’. Vincent Kompany wordt dus gerepresenteerd als de ultieme Rode Duivel. Hij is de leider van het nationale team. Op basis van welke karakteristieken wordt hij als dusdanig aanvaard en voorgesteld? Eerst en vooral wordt er gewezen op zijn superieure voetbalkwaliteiten. Hij is een verdediger van wereldniveau. Echter, naast zijn sportieve verdiensten blijkt hij ook op menselijk vlak enkele unieke eigenschappen te hebben. Hij heeft ‘een grote uitstraling’ en ‘straalt klasse en leiderschap uit’. Bovendien blijft hij nuchter en werkt hij erg hard voor het team. Hij neemt zijn rol als leider ook op en gaat zijn verantwoordelijkheid niet uit de weg.

“Dan vind ik het ook prachtig van hem dat hij op zijn steeds ingehouden manier droogweg zegt dat de Rode Duivels gaan winnen in Duitsland. Vince heeft zo'n uitstraling. Die mag dat. Van hem aanvaard ik dat. Want hij moet voor niemand in de Duitse ploeg onderdoen. Voor niemand. Dat is een niveau dat hij aankan.”
(Sonck, 10/10/2011)

“Leader incontestable de l'équipe en dehors du terrain, patron remarquable et remarqué sur les pelouses depuis l'entame de cette campagne qualificative, Vincent Kompany (25 ans, 40 sélections).” (Busiau, 02/09/2011)

Dat net Vincent Kompany voorgesteld wordt als de leider van deze nationale ploeg en dus als belangrijke Belg, is om nog een reden opvallend. Kompany is afkomstig uit Brussel en representeert zo noch de Vlaamse noch de Waalse subnationale identiteit.

Andere spelers die in verband worden gebracht met de blijkbaar ideale kwaliteiten van werkkraft en een hart voor de ploeg, zijn Timmy Simons en Daniël Van Buyten. Hier is deze nadruk des te opvallender aangezien ze beide ouderdomsdekens zijn van deze nationale ploeg en niet de meeste kwaliteiten hebben op voetballend vlak. Daar worden ze ook op afgerekend, maar toch worden ze omwille van bovengenoemde eigenschappen gezien als essentieel voor het nationale team.

“D’autant que son calme et son intelligence peuvent juguler la fougue de ses jeunes équipiers, que son professionnalisme au quotidien est un exemple pour tous, même s’il fut parfois fatigué de jouer au gendarme face à des éléments immatures, et qu’il n’a jamais fait faux bond à une sélection qu’il « a toujours rejointe avec plaisir car j’aime l’équipe nationale.” (Busiau, 31/08/2011)

“Meer concreet: Daniel Van Buyten, 33 jaar en 62 interlands, was bijzonder teleurgesteld dat hij niet in de ploeg stond. 'Daniel was inderdaad teleurgesteld', aldus Leekens. 'Ik heb met hem voor de wedstrijd gesproken. Hij verdient dat. Hij heeft altijd een hart voor de Rode Duivels gehad en menselijk heb ik hem heel hoog zitten.” (Vandewalle, 06/06/2011)

Ook in de berichtgeving over Rode Duivel Eden Hazard komt het belang dat gehecht wordt aan werkkraft en liefde voor de ploeg terug. Echter, bij hem draait het net om het gebrek daaraan. Hazard wordt meermaals bewierookt als ‘technisch superieur’, ‘een godenkind’, ‘né crassement doué’. Hij wordt zelfs vergeleken met een van de beste voetballers ter wereld, Lionel Messi. Tot daar kan deze representatie gezien worden als het in de verf zetten van het eigen Belgische talent. Ware het niet dat er ook frequent op gewezen wordt dat de speler lui is en geen respect heeft voor de ploeg. Hij verliet zelfs het stadion tijdens een wedstrijd om een hamburger te nuttigen. Dat incident doopte de pers passend ‘het hamburgerincident’. Om al deze redenen moet het wonderkind vaak op de bank starten of wordt hij zelfs geschorst.

“Ook assistent-bondscoach Marc Wilmots bracht de liever lui dan moe-mentaliteit van Hazard op de training al ter sprake. De speler reageerde er gisteren in onze krant nog op: 'Ik ben geen speler die hard moet trainen of veel moet lopen, ik moet beslissende acties maken', zei Hazard. Leekens kon er niet om lachen.” (Vandewalle, 08/10/2010)

“Hazard est né « crassement » doué, admet sans fard la part de nonchalance qu’il porte en lui et ça ne plaît pas forcément à tout le monde.” (Larsimont, 26/03/2011)

“De bondscoach is helemaal niet tevreden over de 19-jarige wonderknaap uit La Louvière die in de jongste twee wedstrijden in de Franse competitie bij Lille ook al op de bank begon. Onder meer zijn geringe trainingsarbeid en gebrek aan stiptheid steken de bondscoach de ogen uit.” (Vandewalle, 08/10/2010)

Tot slot dient er opgemerkt te worden dat er niet opvallend meer gesproken wordt over Vlaamse of Waalse spelers in respectievelijk de Nederlandstalige en Franstalige pers. Beide analyseren alle spelers van de nationale ploeg en beide hebben ze meer aandacht voor dezelfde prominente spelers die we hierboven opnoemden. Er wordt over het algemeen ook niet kritischer omgegaan met spelers uit de andere taalgroep. Slechts één keer werd dit aangehaald in verband met Daniël Van Buyten. Samenvattend kunnen we zeggen dat er ook wat betreft de representatie van spelers nadruk gelegd wordt op het Belgische kader. Kwaliteiten van spelers die belangrijk zijn voor de nationale ploeg en dus de nationale identiteit, zijn voornamelijk werkkraft, respect en liefde voor het team en het land. De nadruk die gelegd wordt op individuele successen van deze ‘gouden generatie’ in het buitenland, kan bovendien positieve gevoelens van nationalisme teweegbrengen.

1.8.7 Supporters

Het gedrag en de kenmerken van supporters nemen eveneens een grote plaats in voetbalverslaggeving in. Dat blijkt niet alleen uit de literatuur, we vonden ook daadwerkelijk vijftien passages in de geanalyseerde artikels. Dit is relevant aangezien sportwedstrijden voor veel mensen een van de enige gelegenheden is waarbij ze hun verbondenheid met een bepaalde natie, letterlijk en figuurlijk, in de verf zetten. Welke nationale identiteit wordt er gevierd door de supporters? En hoe worden deze momenten van nationaliteitsbeleving beschreven?

Eerst en vooral is het opnieuw duidelijk dat de Belgische context overheerst. Geen enkele passage, noch in de Nederlandstalige noch Franstalige pers, vermeldt supporters die de Vlaamse of Waalse subnationale identiteit komen vieren. Dit hoeft niet te verbazen aangezien we eerder al konden concluderen dat deze subnationale identiteiten an sich zelden voorkomen in de berichtgeving. Ook het niet voorkomen van symbolen van deze subnationale identiteiten was hiervoor al een sterke indicatie. Fans geven op zulke sportevenementen net uiting aan hun nationale identiteit door hun gezichten te schilderen in de nationale kleuren, door met de nationale vlag te zwaaien en nationale liederen te zingen. Aangezien Vlaamse of Waalse symbolen al niet voorkwamen, mag het dus allerminst een verrassing zijn dat deze nationale identiteiten niet gevierd werden in het kader van de kwalificatiematchen. Ten minste, er werd niet over bericht. Opnieuw kan de organisatie van het nationale team een eventuele verklaring bieden. Het is tenslotte het Belgische nationale team dat georganiseerd wordt door de Koninklijke Belgische Voetbalbond. Mensen die gaan supporteren komen dus, noodgedwongen, de natiestaat België bekijken. Dit is misschien niet het ideale kader om uitdrukking te geven aan communautaire identiteiten. In de literatuur zagen we dat dit bijvoorbeeld in Spanje, waar de Catalanen en de Basken ook opgenomen zijn in het Spaanse nationale voetbalteam, evenmin gebeurt. Dit in tegenstelling tot in Groot-Brittannië waar bijvoorbeeld Wales een eigen voetbalteam heeft dat wel een krachtige drager kan vormen voor hun subnationale identiteit.

De passages over supporters gaan dus uitsluitend over de beleving en uiting van de Belgische nationale identiteit. Er wordt bijvoorbeeld steevast gesproken over de ‘Belgische’ supporters en le public ‘Belge’. Dit dan in combinatie met Belgische vlaggen. Echter, hoe wordt dit supporteren voor België gerepresenteerd? Er wordt dikwijls gewezen op het toegenomen enthousiasme van de supporters tijdens de campagne. De Rode Duivels streden tot de laatste wedstrijd mee voor de kwalificatie, iets wat al lang niet meer gebeurd was. En zoals we lezen in de bestaande literatuur, heeft succes een invloed op de supporters. Als het nationale team beter presteert, voelen de supporters zich beter. Prestaties van het nationale team kunnen immers gezien worden als een weergave van de collectieve zelfbewustzijn. Dit verklaart eveneens de veel grotere aanwezigheid van passages over supporters naar het einde van de campagne toe, wanneer elke match essentieel werd voor de kwalificatie.

Dit toenemend en massaal enthousiasme wordt in de berichtgeving gerepresenteerd als positief. Niet alleen door er vaak over te spreken, maar ook door de manier waarop er over gesproken wordt. Het enthousiasme wordt verwelkomd door trainer en spelers in de interviews die ze geven.

“Leekens: Je crois en ce projet et surtout en la marge de progression de cette équipe. Et je pense que le public aussi. C’est un sentiment merveilleux de voir 5.000 Belges et peut-être même plus, effectuer le déplacement jusqu’ici pour porter l’équipe.”

(Josephy and Larsimont, 12/10/2011)

“Hazard: Ik was vooral blij met het enthousiaste publiek. Beetje bij beetje moet het Belgisch voetbal uit het dal kruipen.” (De Vos and Vandewalle, 04/09/2010)

“Het publiek kan in die wedstrijd voor de nodige boost zorgen. Door de lichte euforie rond de Belgische nationale ploeg hebben we mogelijk een streepje voor.” (Reunes, 31/03/2011)

In opiniestukken en analyses komt ook enkele keren terug dat trainer Leekens er in geslaagd is om het land weer achter het team te krijgen. Dat wordt bovendien beschreven als een van zijn grootste verdiensten.

“De grootste verdienste van de bondscoach is dat hij het publiek weer enthousiast kreeg voor de Rode Duivels. Dat gebeurde door op tijd en stond een hoopgevend resultaat, vlotte zeges thuis tegen de kleintjes, de gretigheid die door Vincent Kompany goed werd vertaald en Leekens' beschikbaarheid voor de media waardoor de bondscoach goed en rechtstreeks met zijn publiek communiceerde.” (Vandewalle, 12/10/2011)

Het enthousiasme van het publiek tijdens de campagne wordt afgezet tegen de desinteresse van voor deze EK-campagne. Er wordt bij elke match gesproken over het aantal toeschouwers dat er aanwezig is en hoe dat in contrast staat met vroeger. Het enthousiasme van nu wordt zelfs vergeleken met het enthousiasme ten tijde van het legendarische Wereldkampioenschap in Mexico. Voorts worden er artikels gewijd aan acties van supporters en de populariteit van de nationale ploeg. Ook in gewone nieuwsberichten komt regelmatig terug hoe het massale Belgische publiek de ploeg aanmoedigt en voortstuwt. Alles bij elkaar zorgt dit er voor dat het steunen van de nationale ploeg, en dus onrechtstreeks de natie op zich, als iets positief gerepresenteerd wordt. Het vieren van de Belgische nationaliteit, niet de Vlaamse of Waalse, komt in de berichtgeving naar voor als goed.

Tot slot dient opgemerkt te worden dat de nadruk op de Belgische supporters in schril contrast staat met de twee korte passages over de supporters van een andere natie. Hoe zij hun nationale identiteit vieren, blijkt eerder onbelangrijk.

1.8.8 Metafoorgebruik

Een andere linguïstische techniek die gebruikt wordt bij de representatie van naties is het gebruik van metaforen. Vooral oorlogsmetaforen blijken populair in de representatie van nationale identiteiten én in voetbalverslaggeving omdat ze helpen in het benadrukken van verschillen tussen naties, van de strijd tussen naties. Ook in de geanalyseerde artikels vinden we veel voorbeelden van oorlogsmetaforen.

“In de Belgische competitie staat hij tegenwoordig meestal zelf aan het kanon, maar tegen Kazachstan waren twee schoten van Jelle Vossen de inleiding tot de twee Belgische goals.”
(Vandewalle, 09/10/2010)

“Eén van de grootste fans van het Duitse voetbal en bij uitbreiding het hele land, moeten de Rode Duivels zowaar in eigen rangen zoeken.” (C.S.N., 11/10/2011)

“Hazard - Leekens : ça ne peut plus durer de la sorte et il est vraiment temps que ces deux-là s'expliquent, quitte à ce qu'un Casque bleu joue les médiateurs entre eux.”
(Larsimont, 06/06/2011)

Voorts worden in de verslagen volgende termen vaak gebruikt: ‘het schot’, ‘en fusillant’, ‘la bonne guerre’, ‘het wapen van de creativiteit’, ‘de nationale ploeg dienen’, ‘schot’, ‘ontploffend’, ‘canonner’, ‘venus de l’infirmier’, ‘strijden’, ‘overlever’. Al deze metaforen dragen bij aan de binaire oppositie die al van nature in het voetbal vervat zit. Het geeft het karakter van voetbal als ‘oorlog met andere middelen’ aan.

Naast de vele oorlogsmetaforen zien we ook, zoals aangegeven in de literatuur, financieel taalgebruik opduiken. Fouten hebben ons de zege ‘gekost’ of des fautes ‘qu’on a payées cash’ of ‘qui nous coûtent cher’, iemand ‘geeft geen cent voor de kansen van de Duivels’, e.d. Politieke metaforen komen echter helemaal niet voor. De politieke strijd die ons land anders zo in zijn greep houdt, is nergens te bespeuren in de voetbalverslagen. Dit hoewel in de literatuur beschreven staat dat thema’s die belangrijk zijn binnen een natie als metafoor zouden opduiken in sportverslaggeving. Dit opvallende ontbreken van zulke politieke verwijzingen, zowel in de Franstalige als in de Nederlandstalige pers, zou weleens veelzeggend kunnen zijn.

Enkele andere metaforen komen voor, maar de meeste worden slechts eenmalig gebruikt en zijn dus eerder voorbeelden van kleurrijk taalgebruik dan aanwijzingen voor thema's die belangrijk zijn voor de Belgische nationale identiteit. De enige metafoor die we een aantal keer zien terugkomen is deze omtrent voedsel en eten. Taalgebruik dat hierop wijst zoals 'watertanden', 'het recept', 'fileren', 'verslinden', 'zich verslikken' wordt gecombineerd met volgende uitspraken:

“Het talent was al langer aanwezig, maar de mayonaise pakte niet.” (Reunes, 31/03/2011)

“C'est la différence entre le gratin et le reste du plat.” (Berti, 04/06/2011)

*“Leekens fait généralement ses meilleures soupes dans de vieilles casseroles.”
(Larsimont, 06/06/2011)*

Voedsel en eten kunnen dus gezien worden als belangrijke indicatoren van onze Belgische identiteit. Al moet verder onderzoek wel uitwijzen of zulke metaforen ook in andere media frequent voorkomen, om bindende uitspraken te kunnen doen.

1.8.9 Dubbele nationaliteit

Door toenemende globalisering en transnationalisering is de definitie van wie deel uitmaakt van de natie breder geworden. Dat heeft ook zijn weerslag op het nationale voetbalteam. Steeds meer spelers hebben de dubbele nationaliteit of zijn afkomstig uit een andere natie. Bovendien spelen en wonen steeds meer internationals in het buitenland. De binding van deze spelers met het land dat ze vertegenwoordigen, is niet meer altijd direct. Vele spelers hebben een hybride identiteit. Hoe worden deze 'nieuwe burgers' en spelers met de dubbele nationaliteit gerepresenteerd in de verslaggeving? En bovenal wat zegt dit over de eigen nationale identiteit?

De evolutie dat steeds meer Belgische spelers hun heil in het buitenland gaan zoeken, wordt als uitermate positief gerepresenteerd. Spelen in een buitenlandse competitie wordt gezien als een stap hogerop, waardoor het Belgische voetbal tegelijkertijd als eerder zwak wordt voorgesteld. In buitenlandse competities worden spelers sterker, beter en doen ze heel wat essentiële ervaring op. In een van de artikels wordt gewag gemaakt van een verdrievoudiging van het aantal Rode Duivels dat zijn geld in het buitenland verdient. We zien deze positieve representatie sterk terugkomen in verband met Vincent Kompany. Hij wordt beschreven als dé Belg in Engeland, de eerste Belg die de Engelse competitie wist te veroveren. Tegelijkertijd wordt Kompany elders in de artikels gerepresenteerd als de ultieme Rode Duivel, de leider van de groep en een echte Belg. Zo wordt dus aangegeven dat wonen en werken in het buitenland niet noodzakelijk een invloed heeft op iemands nationale identiteit. In onderstaand fragment uit een interview met Kompany worden onze bevindingen geïllustreerd.

“Ce que vous ferez avec onze expatriés au coup d’envoi, pour la troisième fois de l’histoire des Diables, la première de l’ère Leekens. Une évolution inéluctable ?

Sans dénigrer la qualité du championnat de Belgique, franchir une véritable étape à l’étranger est capital pour le développement des Diables. J’ai remarqué que, lorsque nous abordions un match piège, la chance avait tendance à nous tourner le dos. Avec Manchester City, j’ai constaté qu’en général, l’expérience permettait de contribuer à attirer la chance. Et celle-ci, elle s’acquiert bien plus vite hors de la Belgique.” (Busiau, 02/09/2011)

De representatie van spelers met een dubbele nationaliteit of van ‘nieuwe Belgen’ ziet er iets complexer uit. Eerst en vooral komt nationale identiteit naar voor als een keuze. Spelers kunnen meer dan een nationale identiteit bezitten vanwege het hybride karakter ervan. Welke nationale identiteit ze dan willen representeren blijkt een bewuste keuze te zijn. Nationale identiteit wordt zo, net zoals vele andere aspecten van onze identiteit, een keuze. Deze visie leunt aan bij de constructivistische visie op identiteiten. Rode Duivel Nacer Chadli, die officieel zowel de Marokkaans als de Belgische identiteit heeft, omschrijft in volgende bewoordingen waarom hij nu voor België speelt:

“Nadien koos de Luikenaar echter definitief voor de Belgische nationale ploeg. 'Ik heb de juiste keuze gemaakt. Dat is nu wel duidelijk. Al waren er bij mezelf geen twijfels. Ik ben wel blij dat de keuze gemaakt is. Er was druk, vooral vanuit Marokko. Maar ik ben in België geboren en opgegroeid. De keuze voor België was logisch.” (De Vos, 30/03/2011)

Die nadruk op keuze komt ook terug in de verhalen van andere (ex-)voetballers Sinan Bolat en Luis Oliveira. Voorts worden nationale gevoelens voorgesteld als meetbaar op een schaal. Iemand kan zich meer of minder Belg voelen. Zo voelt Bolat zich ‘evenveel Belg als Turk’, zegt Marc Wilmots ‘als mens 100 procent Belg te zijn, maar toch van de Duitse mentaliteit te houden’ en is Van Buyten ‘de meest Duitse’ van de Rode Duivels.

Worden deze spelers nu positief of negatief gerepresenteerd? Dat is een moeilijke kwestie. Enerzijds is er wel veel aandacht voor het thema van dubbele nationaliteiten. Zeker als een speler tegen zijn tweede vaderland uitkomt. Die spelers worden dan stevast uitgezocht voor een interview, zoals Daniel Van Buyten voor de wedstrijden tegen Duitsland. Voorts vermelden de kranten ook wel dikwijls dat de spelers een dubbele nationaliteit hebben door er adjectieven aan toe te voegen die uit twee nationaliteiten bestaan, zoals ‘le Belgo-Brésilien’ of ‘de Marokkaanse Belg’ in plaats van ‘Le Belge’ of ‘De Belg’. En toch, hoewel er nog vaak over zulke zaken gesproken wordt, gebeurt dat nooit in een uitdrukkelijk negatieve context. Als de spelers in kwestie een bijdrage leveren aan het team is zelfs het tegendeel waar.

“Het uitvallen van Igor De Camargo is een domper want de gewezen Braziliaan speelde een bijzonder nuttige partij.”

“L’attaquant d’origine congolaise (Lukaku, red) est devenu le n° 1 dans son secteur dès son intronisation.” (Larsimont, 06/06/2011)

De spelers worden dus niet uiterst negatief afgeschilderd, noch uiterst positief. Als je het vergelijkt met andere spelers worden ze op een zeer gelijkaardige manier gerepresenteerd. Positief als ze het team goed gediend hebben en negatief indien ze een fout maakten. Dit hangt net zo min samen met hun dubbele nationaliteit, als met hun communautaire identiteit zoals hierboven al gebleken is. Dat er desalniettemin aandacht voor is in de pers is een interessant vaststelling. Misschien zijn het uitingen en representaties van hoe onze hedendaagse maatschappij in elkaar zit. Door erover te schrijven op een normale manier wordt België gerepresenteerd als een multicultureel land.

1.8.10 Gedeeld verleden

Een laatste deelonderzoeksvraag peilt naar de rol die het gedeelde voetbalverleden in de representatie van Belgische en subnationale identiteiten speelt. Uit de literatuur kwam immers naar voor dat door te verwijzen en te herinneren aan een gedeeld nationaal verleden sport een belangrijke drager wordt voor een gevoel van collectiviteit en een gedeeld populair bewustzijn. In de Belgische context kwam vooral het Wereldkampioenschap in Mexico naar voor als zo'n belangrijk moment in de geschiedenis van de Rode Duivels en in de geschiedenis van België.

En inderdaad, het verleden speelt een prominente rol in de berichtgeving over de Rode Duivels. Niet minder dan eenenveertig passages werden als volgt gecodeerd. Hoewel alle verslaggeving dus handelt over de actualiteit tijdens de campagne voor het EK 2012, wordt er veelvuldig verwezen naar vroegere gebeurtenissen. Dikwijls wordt er verwezen naar hoelang iets al geleden is of worden recente gebeurtenissen vergeleken met gebeurtenissen uit het collectieve geheugen. Dit om de huidige gebeurtenissen in hun historische context te plaatsen, maar vaak ook om de huidige gebeurtenissen te doen overkomen als memorabel en historisch. Terwijl ze dat vanuit een objectief standpunt misschien niet zijn.

*“Six points sur six en cinq jours (ce n'était plus arrivé en matchs officiels depuis 2005).”
(Berti et al., 30/03/2011)*

*“De gemiste strafschop bijvoorbeeld. Het was een kantelmoment als Rensenbrink of Belanov op de paal, het balverlies van Ginola of Van Buyten, de penaltymisser van Ruiz.”
(Raes, 14/10/2011)*

“Na de dramatische voorronden voor de WK's 2006 en 2010 en het EK 2008 is het al een enorm succes dat de Rode Duivels tot op de laatste speeldag meestrijden voor de EK-kwalificatie.” (Vandewalle, 11/10/2011)

“Une ambiance que le plateau du Heysel n'avait plus connue au bas mot depuis l'Euro 2000.” (Donnay and Larsimont, 04/06/2011)

Er worden zelfs hele artikels gewijd aan het duiden van de historische significantie van een gebeurtenis. Zo wordt er in aanloop naar de beslissende laatste kwalificatiewedstrijd in Duitsland, een artikel gepubliceerd met ‘vijf legendarische matches op beslissende momenten’. Er verschijnt ook een opiniestuk over die ene keer dat België kon winnen tegen Duitsland en hoe legendarisch dat wel was.. Dit om bij iedereen het gevoel op te wekken dat winnen tegen Duitsland uitzonderlijk en historisch zou zijn. In de aanloop naar de wedstrijden interviewt ‘Le Soir’ dan weer Enzo Scifo en Luis Oliveira over de legendarische matches die zij met de Rode Duivels eerder al speelden tegen dezelfde tegenstanders.

Ook het meest historische moment, Mexico ’86, wordt niet aan de kant geschoven in de berichtgeving. Het wordt voorgesteld als het belangrijkste moment uit de collectieve voetbalgeschiedenis en een maatstaf waartegen alles afgemeten wordt.

“Vingt-cinq ans, jour pour jour, après Mexique - Belgique, qui lança une 13e Coupe du monde de feu, une nouvelle génération tricolore promet de réécrire à sa manière l’épopée, fabuleuse, des anciens.” (Donnay, 03/06/2011)

“Les Diables ont gagné et perdu des matchs mais n’en ont sans doute jamais vécu d’aussi fous depuis le Mexique en 1986.” (Larsimont, 06/06/2011)

De passages uit het verleden vallen vaak samen met expliciete verwijzingen naar de officiële Belgische identiteit. Op die manier wordt nog eens benadrukt dat het hier om de Belgische collectieve geschiedenis gaat. Dat ‘België’ en ‘De Belgen’ deze momenten samen beleefd hebben. Het helpt bij het vertellen van het verhaal van België als natie. In de helft van de gevallen wordt er in dezelfde passages ook verwezen naar supportersgedrag. Naar hoe het land toen achter het team stond. Zo wordt het beeld van een eendrachtig België achter het nationale team nogmaals benadrukt.

1.9 Samenvatting resultaten en besluit

De hierboven weergegeven resultaten vormen een antwoord op alle deelonderzoeksvragen. De meeste deelvragen werden expliciet behandeld. Enkel de vraag naar de rol van ‘de andere’ in de constructie van de eigen nationale identiteit werd verspreid over de andere codes naargelang van de relevantie. Wanneer al deze informatie gecombineerd wordt, verschijnt er een antwoord op de algemene onderzoeksvraag die de leidraad vormde doorheen deze gehele masterproef: hoe worden Belgische en subnationale communautaire identiteiten gerepresenteerd in de berichtgeving over de Rode Duivels? In dit onderzoek werd er specifiek gefocust op de representatie van die identiteiten in de kranten ‘Het Nieuwsblad’ en ‘Le Soir’ tijdens de EK-kwalificatiecampagne die zich afspeelde in 2010 en 2011. Via een uitgebreid literatuuronderzoek en een kwalitatieve inhoudsanalyse werd het mogelijk volgend antwoord te formuleren.

De eerste en voornaamste conclusie is dat de Belgische identiteit naar voor komt als de nationale identiteit. De subnationale communautaire identiteiten komen nauwelijks aan bod in de verslaggeving over de Rode Duivels. De officiële Belgische nationale identiteit wordt gezien als diegene die belang heeft in de berichtgeving over het nationale voetbalteam. Dat blijkt uit een aantal antwoorden op de deelvragen. Zo wordt er expliciet hoofdzakelijk gewezen op de Belgische identiteit en de Belgische symbolen. Stedelijke en provinciale identiteiten komen vaker voor dan communautaire identiteiten. Ook het gebruik van linguïstische deixis is opvallend. Als er over ‘het land’, ‘la patrie’, ‘wij’, ‘nous’, etc. gesproken wordt, slaat dit altijd op de natiestaat België en de Belgen. Door het eenvoudige feit dat er niet gesproken wordt over of gerefereerd wordt naar de Vlaamse en/of Waalse subnationale identiteit, kan de vraag hoe deze gerepresenteerd worden ook niet afdoende beantwoord worden. Subnationale communautaire identiteiten worden in de berichtgeving over de Rode Duivels niet gerepresenteerd. Het nationale voetbalteam wordt niet gezien als een drager voor de representatie van deze subnationale identiteiten.

De Belgische nationale identiteit wordt daarentegen wel gerepresenteerd in de verslaggeving. Het steunen van de officiële nationale identiteit via steun aan het voetbalteam wordt gerepresenteerd als iets positief. Dat merken we aan de positieve connotatie die toegekend wordt aan supporteren voor het nationale team, zowel door trainer en spelers als door de journalisten in de gewone verslaggeving. Steun en liefde voor het team wordt ook gerepresenteerd als een essentieel kenmerk voor individuele spelers en het team. Voorts wordt het gevoel van de Belgische nationale identiteit als de nationale identiteit nog versterkt door te appelleren aan het gedeelde Belgische voetbalverleden. Het verleden dat de Belgen delen. Het Belgiëgevoel wordt in de geanalyseerde artikels bovendien aangewakkerd door België als natie af te zetten tegen andere naties. België is de ‘wij’-groep die afgezet wordt tegen andere natiestaten, de ‘zij’-groep. Dit gebeurt via linguïstische deixis, oorlogsmetaforen, het vergelijken van kenmerken en stereotypes van de eigen natie en ploeg met die van een andere natie. Tot slot wordt de Belgische nationale identiteit nog gerepresenteerd als een identiteit om fier op te zijn, door erop te wijzen hoe de ‘gouden generatie’ Rode Duivels het buitenland veroverd en zo onze identiteit superieur toont aan andere nationale identiteiten.

De onderzoeksvraag peilt echter niet alleen naar welke nationale identiteit er dominant is, maar evenzeer naar hoe die identiteit dan gerepresenteerd wordt. Hoe de Belgische identiteit dan naar voren komt, probeerden we te achterhalen aan de hand van de stereotypen en kenmerken van de natie, de ploeg, de spelers en de supporters en metafoorgebruik. De eigenschappen die de Belgische nationale identiteit vooral definiëren zijn werkkraft, voorzichtigheid, efficiëntie en eenheid. De nadruk op werkkraft en efficiëntie komt vooral tot uiting in de vergelijking met buurland Duitsland. Deze worden voorgesteld als kwaliteiten die de Belgen waarderen en nastreven, doch niet altijd bereiken. België wordt ook meermaals gerepresenteerd als klein, braaf en voorzichtig. Dit vooral ten opzichte van andere landen. In het metafoorgebruik zien we ook een verwijzing naar de Bourgondische kant van de Belgische identiteit.

Echter het meest voorkomende en waarschijnlijk dus het belangrijkste identiteitskenmerk van de Belgische nationaliteit, is eenheid. Dat blijkt eerst en vooral uit de haast onbestaande verwijzingen naar subnationale communautaire identiteiten. Er wordt trouwens zelden of nooit gesproken over conflicten binnen de Belgische context. Als er toch naar de relatie tussen de verschillende landsdelen verwezen wordt, gaat het in termen van ‘prima contacten’. Deze focus op eenheid komt voornamelijk tot uiting in de passages over de speelstijl, de spelers en de supporters, maar sijpelt eigenlijk door naar alle aspecten van de berichtgeving. Er moet collectief gevoetbald worden, spelers moeten liefde voor de ploeg tonen en supporters komen massaal de Belgen aanmoedigen. Via de vorm van deixis die de nationale ploeg als een ‘wij’-groep voorstelt, wordt de eenheid eveneens in de verf gezet. Ook in de representatie van spelers met een dubbele nationaliteit komt België naar voren als een multicultureel land dat deze spelers opneemt in de eenheid.

Terugkoppelend naar de literatuur, sluiten deze bevindingen aan bij de visie die stelt dat de nationale voetbalploeg gezien kan worden als een unificerend element binnen een natie. De Rode Duivels en de berichtgeving over hun prestaties dragen bij tot het verbeelden van België als een gemeenschap. Hoewel in België natie en natiestaat niet een op een samenvallen, kan supportereren voor het nationale team toch gezien worden als steun voor de officiële belgische nationale identiteit. Dat wil niet zeggen dat de subnationale communautaire identiteiten niet meer bestaan in de Belgische context. Echter deze komen niet naar voor in de berichtgeving. De representatiestrategieën om de verschillen tussen de (sub)nationale identiteiten in België te benadrukken zoals die door Sinardet (2007) beschreven werden, komen in de verslaggeving over de Rode Duivels niet voor. Coelho (1998) haalde al aan dat België een voorbeeld is van een natiestaat waar de steun voor het nationale voetbalteam tijdelijk samenvalt met de nationalistische strijd in het land.

Deze visie kunnen we aan de hand van de gevonden resultaten ondersteunen. In België vormt de nationale ploeg geen drager voor de strijd tussen de verschillende identiteiten, maar wel voor de representatie van de Belgische nationale identiteit, de Belgische natie, de liefde ervoor en de eenheid ervan.

Discussie

Het doel van deze masterproef was het formuleren van een antwoord op volgende onderzoeksvraag: hoe worden Belgische en subnationale communautaire identiteiten gerepresenteerd in de berichtgeving over de Rode Duivels tijdens de EK-kwalificatiecampagne 2010-2011? Via een kwalitatieve inhoudsanalyse van de kranten 'Het Nieuwsblad' en 'Le Soir' kon volgend antwoord worden geformuleerd : subnationale identiteiten worden niet gerepresenteerd, enkel de officiële Belgische nationale identiteit komt voor in de verslaggeving. Deze wordt bovenal gerepresenteerd als eendrachtig. In België vormen de nationale ploeg en de verslaggeving erover geen dragers voor de strijd tussen de verschillende identiteiten, maar wel voor de representatie van de Belgische nationale identiteit, de Belgische natie, de liefde ervoor en de eenheid ervan.

We moeten echter meteen opmerken dat het antwoord op deze onderzoeksvraag op zijn beurt opnieuw enkele vragen oproept. Door de afbakening van het onderzoek, stelt zich bijvoorbeeld de vraag of eenzelfde resultaat gevonden zou worden voor andere tijdsperiodes. Zowel historisch als meer recent onderzoek kan hier soelaas bieden. Indien dezelfde tendensen terug te vinden zouden zijn in de berichtgeving over alle vorige EK- en WK-campagnes, kan worden verwacht dat dit naar de meest recente berichtgeving geëxtrapoleerd kan worden. Toch kan ook het onderzoeken van de meest recente berichtgeving zelf erg interessant blijken. Zeker in de huidige Belgische maatschappij.

Ons onderzoek vertrok immers vanuit de vaststelling dat vandaag de algemene steun voor de Rode Duivels op weg naar het Wereldkampioenschap in Brazilië, samenvalt met de aanloop naar ‘de moeder aller verkiezingen’ in 2014. Ten opzichte van de hier onderzochte campagne, is de hype rond de Rode Duivels overigens alleen nog maar toegenomen. De KBVB organiseert voor de interlands ‘Duiveluitdagingen’ waarbij de Belgische supporters hun steun voor het team op uiteenlopende manieren moeten betuigen. Tickets voor wedstrijden van de Rode Duivels zijn steevast in een mum van tijd uitverkocht en bijna anderhalf miljoen Belgen keken half augustus op tv naar de oefeninterland België-Frankrijk. Het groeiende enthousiasme van de supporters dat tijdens onze meetperiode nog aangemoedigd werd, heeft vandaag zijn hoogtepunt (?) bereikt. De opeenvolgende successen die de Rode Duivels behaalden, zijn hier niet vreemd aan. Op basis van de kennis die we in deze masterproef vergaarden, kan er dus verwacht worden dat ook tijdens deze campagne de Belgische identiteit gevierd wordt in de verslaggeving.

Dat deze WK-campagne en eventuele deelname net samenvalt met de aanloop naar de verkiezingen in 2014, maakt niet alleen de representaties op zich interessant. Ook de invloed van deze representaties op de politieke keuze van de Belgen, vormt een relevante piste voor verder onderzoek. Door middel van kwantitatief en kwalitatief lezersonderzoek kan men peilen naar de wereldlijke implicaties van de representatie van de verschillende identiteiten. Aangezien hier alleen een inhoudsanalyse werd uitgevoerd, kon er over de implicaties van de gevonden representaties geen uitspraak gedaan worden.

Tot slot wijzen we hier op een laatste beperking van ons onderzoek. Er werd uitsluitend gefocust op de representatie van nationale identiteiten in dagbladen. Uiteraard verspreiden ook de andere media, radio, tv en internet talloze representaties van deze identiteiten in hun verslaggeving over de Rode Duivels. Een crossmediale inhoudsanalyse zou als dusdanig een meer coherent beeld kunnen schetsen van de representatie van de verschillende nationale (sub)identiteiten in de Belgische context.

1.10 Primaire bronnen

- B.L.A, Vandewalle, L., 2010. “Ik ben beschikbaar voor België”. Het Nieuwsblad, 8 oktober, p. 40.
- B.L.A., 2010. “Belgen zijn beter voorbereid”. Het Nieuwsblad, 2 september, p.22.
- B.L.A., 2011. “We zijn er altijd voor gegaan”. Het Nieuwsblad, 12 oktober, p.28.
- Berti, C. 2010. Ça a encore cafouillé derrière ! Le Soir, 8 september, p. 31.
- Berti, C., 2010. Avec les Diables, c’est toujours la même chanson. Le Soir, 8 september, p. 32.
- Berti, C., 2010. Enzo Scifo: “Les Diables doivent retrouver le sens du sacrifice!”. Le Soir, 3 september, p. 30.
- Berti, C., 2010. La malédiction Van Buyten. Le Soir, 6 september, p.15.
- Berti, C., 2011. C’est encore raté. Le Soir, 4 juni, p. 51.
- Berti, C., Busiau, T., Larsimont, F., 2011. Et le vainqueur est Georges Leekens. Le Soir, 30 maart, p.32.
- Berti, C., Busiau, T., Larsimont, F., 2011. Le Match. Le Soir, 26 maart, p.48.
- Busiau, T., 2011. “Au moins s’offrir du rêve ». Le Soir, 2 september, p.35.
- Busiau, T., 2011. Le début des choses sérieuses pour l’Autriche. Le Soir, 25 maart, p. 20.
- Busiau, T., 2011. Simons, la consécration ou... Le Soir, 31 augustus, p.31.
- Busiau, T., Larsimont, F., 2011. Leekens : « Ce groupe avait besoin de points ». Le Soir, 26 maart, p.49.
- Busiau, T., Larsimont, F., 2011. Simons rassure, Hazard inquiète. Le Soir, 10 oktober, p.14.
- C.S.N., 2011. Philippe Vande Walle heeft Duitse adelaar op borst. Het Nieuwsblad, 11 oktober, p.27.

Colin, F., 2011. Pfaff: “Duivels moeten zich maar eens bewijzen”. Het Nieuwsblad, 11 oktober, p.29.

Cowie, L., 2011. Supporters rijden toeterend rond bij winst Rode Duivels. Het Nieuwsblad, 1 juni, p.67.

De Bilde, G., 2010. De woorden van Leekens. Het Nieuwsblad, 9 oktober, p.41.

De Vos, G., 2011. “Mijn keuze voor België was de juiste”. Het Nieuwsblad, 30 maart, p.34.

De Vos, G., 2011. Belgen moeten hopen op minstens één Turkse nederlaag. Het Nieuwsblad, 1 september, p.39.

De Vos, G., 2011. Hier liep het al fout voor de Duivels. Het Nieuwsblad, 12 oktober, p.28.

De Vos, G., 2011. Toen deden de Duivels het wel. Het Nieuwsblad, 11 oktober, p.34.

De Vos, G., Vandewalle, L., 2011. « Ik was kwaad, maar dit hoort erbij ». Het Nieuwsblad, 6 juni, p. 20.

De Vos, G., Vandewalle, L., J.U.G., 2010. Artikel zonder titel. Het Nieuwsblad, 4 september, p. 35.

Donnay, J.L., 2011. 25 ans après l’épopée de Mexico ’86. Le Soir, 3 juni, p.35.

G.U.V., 2011. Duivels scoren gemiddeld maar om de twaalf interlands. Het Nieuwsblad, 6 oktober, p.28.

Gesquière, E., 2011. Timmy Simons nadert record van Ceulemans. Het Nieuwsblad, 8 oktober, p.22.

J .U.G., 2010. Wilmots : « De Duitse werkkraft invoeren”. Het Nieuwsblad, 1 september, p.39.

J.U.G., 2010. De blunders van Big Dan. Het Nieuwsblad, 4 september, p. 30.

Jacobs, H., 2011. Weer een beetje meer Messi. Het Nieuwsblad, 8 oktober, p.32.

Josephy, V., 2010. Le procès de Daniel Van Buyten. Le Soir, 6 september, p. 15.

Josephy, V., Larsimont, F., 2011. Leekens : « Je reste jusqu’en 2014 ». Le Soir, 12 oktober, p.30.

K.B.A., 2011. Rode Duivels zijn weer hip. Het Nieuwsblad, 3 juni, p.6.

K.V.U., 2011. “Mijn beste match bij Duivels ooit”. Het Nieuwsblad, 26 maart, p.34.

K.V.U., 2011. “Zet je geld in op Duitsland”. Het Nieuwsblad, 7 oktober, p.22.

Lagea, B., 2011. Hazard leidt Duivels naar Düsseldorf. Het Nieuwsblad, 8 oktober, p.30.

Larsimont, F., 2010. Kompany : « Le meilleur groupe depuis Pékin ». Le Soir, 12 oktober, p. 31.

Larsimont, F., 2010. Vossen: “Aucune excuse si...”. Le Soir, 7 oktober, p.32.

Larsimont, F., 2011. « Mardi, on aura des occases ! ». Le Soir, 8 oktober, p.48.

Larsimont, F., 2011. Cinq raisons d’espérer à Düsseldorf. Le Soir, 10 oktober, p.13.

Larsimont, F., 2011. De Camargo pour enforcer le clou contre le Kazakhstan. Le Soir, 5 oktober, p.31.

Larsimont, F., 2011. Diables : pourquoi l’Euro 2012. Le Soir, 6 juni, p. 20.

Larsimont, F., 2011. Le déclic. Le Soir, 26 maart, p.47.

Larsimont, F., 2011. Leekens n’est pas loin d’avoir son onze en tête. Le Soir, 5 oktober, p.32.

Larsimont, F., 2011. Lukaku out, Hazard in : le break contre la Turquie ? Le Soir, 3 juni, p. 36.

Larsimont, F., 2011. Un déclic mais pas un match référence. Le Soir, 28 maart, p.13.

N.N., 2010. « Dis à Leekens que je peux encore jouer...une mi-temps ». Le Soir, 6 september, p. 16.

N.N., 2010. La Belgique avec un seul milieu défensif face à l’Allemagne. Le Soir, 3 september, p. 30.

N.N., 2010. La Belgique bat le Kazakhstan 0-2. Le Soir, 8 oktober, p.30.

N.N., 2010. La Belgique chute en Turquie. Le Soir, 7 september, p. 20.

N.N., 2010. Van Buyten impatient d’en découdre avec les Allemands. Le Soir, 2 september, p. 30.

N.N., 2011. « Hazard était déçu de sa prestation ». Le Soir, 4 juni, p. 25.

N.N., 2011. Hiddink: “Je n’ai pas peur des Belges”. Le Soir, 2 juni, p.20.

N.N., 2011. Leekens : « C’est l’équipe qui compte, pas les individualités. Le Soir, 30 maart, p.30.

N.N., 2011. Leekens : « C’était un rêve d’aller gagner en Allemagne ». Le Soir, 12 oktober, p.31.

N.N., 2011. Leekens : « Les Diables doivent devenir plus réalistes ». Le Soir, 5 september, p.30.

Raes, F., 2010. Duitsland. Het Nieuwsblad, 1 september, p.38.

Raes, F., 2011. De lies van Timmy. Het Nieuwsblad, 14 oktober, p.22.

Raes, F., 2011. Ernst Happel. Het Nieuwsblad, 23 maart, p.37.

Raes, F., 2011. Georges Leekens. Het Nieuwsblad, 1 juni, p.28.

Reunes, M., 2011. “Ze zijn eindelijk volwassen geworden”. Het Nieuwsblad, 31 maart, p.50.

Sonck, W., 2011. Vincent Kompany. Het Nieuwsblad, 10 oktober, p.26.

Thirion, X., Larsimont, F., 2011. Le forfait de Lukaku crispe. Le Soir, 29 maart, p.32.

V.D.M., 2010. “Winnen in Oostenrijk moet”. Het Nieuwsblad, 14 oktober, p.24.

V.D.M., 2010. Van Buyten Rode Duivel met Duits bloed en paspoort. Het Nieuwsblad, 3 september, p.27.

V.D.M., 2011. “Twee jaar geleden had niemand dit geloofd”. Het Nieuwsblad, 25 maart, p.28.

V.D.M., 2011. Boze vader Lukaku: “Romelu lijdt onder de situatie”. Het Nieuwsblad, 29 maart, p.24.

V.D.M., 2011. Twijfel over toekomst Hazard bij nationale ploeg. Het Nieuwsblad, 4 juni, p.34.

V.D.M., 2011. Van Buyten: “Spelen zoals Barcelona”. Het Nieuwsblad, 25 maart, p.28.

Van Damme, M., 2010. “Ik speel liever centraal”. Het Nieuwsblad, 2 september, p.25.

Van Uytvange, K., 2011. “Waarom zouden we ons druk maken?”. Het Nieuwsblad, 11 oktober, p.26.

Vandewalle, L., 2010. “Het had kunnen zijn”. Het Nieuwsblad, 13 oktober, p.34.

Vandewalle, L., 2010. “Lof van jullie, hier krijg ik kritiek”. Het Nieuwsblad, 8 oktober, p.38.

Vandewalle, L., 2010. “Op training vlogen ze ook vlot binnen”. Het Nieuwsblad, 9 oktober, p.36.

Vandewalle, L., 2010. “We moeten 90 minuten vlammen”. Het Nieuwsblad, 3 september, p. 24.

Vandewalle, L., 2010. Als de truitjes maar nat zijn. Het Nieuwsblad, 3 september, p.24.

Vandewalle, L., 2010. Artikel zonder titel. Het Nieuwsblad, 6 oktober, p.34.

Vandewalle, L., 2010. Klose dankt Van Buyten. Het Nieuwsblad, 4 september, p. 30.

Vandewalle, L., 2010. Leekens heeft een plan. Het Nieuwsblad, 12 oktober, p.22.

Vandewalle, L., 2010. Leekens twijfelt aan Hazard en roept Haroun op. Het Nieuwsblad, 2 september, p.23.

Vandewalle, L., 2010. Leekens weigert te zeggen dat Duivels bij voetbaldwergen ‘moeten’ winnen. Het Nieuwsblad, 6 oktober, p.35.

Vandewalle, L., 2010. Leekens: “Hazard moet wakker worden”. Het Nieuwsblad, 8 oktober, p.35.

Vandewalle, L., 2011. “Geef ons nog een jaar”. Het Nieuwsblad, 13 oktober, p.24.

Vandewalle, L., 2011. “Nul houden en twee keer scoren”. Het Nieuwsblad, 25 maart, p. 26.

Vandewalle, L., 2011. “Nul houden en twee keer scoren”. Het Nieuwsblad, 25 maart, p.26.

Vandewalle, L., 2011. Afrekenen met ‘net niet’. Het Nieuwsblad, 11 oktober, p.24.

Vandewalle, L., 2011. Balans niet positief. Het Nieuwsblad, 12 oktober, p.24.

Vandewalle, L., 2011. Dan toch geen Europees kampioen. Het Nieuwsblad, 4 juni, p.32.

Vandewalle, L., 2011. Dank u, Duivels. Het Nieuwsblad, 26 maart, p.32.

Vandewalle, L., 2011. Gouden generatie heeft nog geen brons. Het Nieuwsblad, 13 oktober, p.24.

Vandewalle, L., 2011. Kompany: “Aanvallen zit in onze genen”. Het Nieuwsblad, 25 maart, p.29.

Vandewalle, L., 2011. Leekens heeft nog brandjes te blussen. Het Nieuwsblad, 6 juni, p. 22.

Vandewalle, L., 2011. Leekens: “voorbereiding beangstigend perfect”. Het Nieuwsblad, 1 juni, p.37.

Vandewalle, L., 2011. Meest aanvallende Belgen ooit. Het Nieuwsblad, 7 oktober, p.24.

Vandewalle, L., 2011. Nog vier dagen dromen van wonder in Düsseldorf. Het Nieuwsblad, 8 oktober, p.30.

Vandewalle, L., 2011. Ten aanval tegen Oostenrijk. Het Nieuwsblad, 23 maart, p.33.

Vandewalle, L., 2011. Van Himst: “Gebrek aan ervaring? Daar moet ik mee lachen”. Het Nieuwsblad, 5 september, p.25.

Vandewalle, L., G.U.V., 2011. Artikel zonder titel. Het Nieuwsblad, 23 maart, p.34.

Vlassenbroek, J., 2011. Diablos : tout se jouera en Allemagne. Le Soir, 8 oktober, p.47.

1.11 Secundaire bronnen

1.11.1 Boeken

Anderson, B., 1991. *Imagined communities*. 2nd ed. London: Verso.

Allison, L., 2000. Sport and nationalism. In: Coakley, J., Dunning, E. eds., 2000, *Handbook of sport studies*. London: Sage Publications Ltd.

Bairner, A., 2001. *Sport, nationalism and globalization. European and North American perspectives*. New York: State University of New York Press.

Beerten, R., Billiet, J., Maddens, B., 1999. De subnationale identiteit en de houding tegenover vreemdelingen in Vlaanderen en Wallonië. In: Deprez, K., Vos, L. eds., 1999. *Nationalisme in België: Identiteiten in beweging 1780-2000*. Antwerpen: Uitgeverij Houtekiet.

Benson, R., 1999. Sport en de Vlaamse beweging. In: Deprez, K., Vos, L., eds., 1999. *Nationalisme in België: Identiteiten in beweging 1780-2000*. Antwerpen: Uitgeverij Houtekiet.

Billig M., 1995. *Banal nationalism*. London: Sage Publications Ltd.

Billings, A.C., Hundley, H.L. eds., 2010. *Examining identity in sports media*. California: Sage Publications, Inc.

Brown, A. ed., 1998. *Fanatics! Power, identity & fandom in football*. Londen: Routledge.

Carrington, B., 1998. Football's coming home, but whose home and do we want it? Nation, football and the politics of exclusion. In: Brown, A., ed., 1998. *Fanatics! Power, identity & fandom in football*. Londen: Routledge.

Coakley, J., Dunning, E. eds., 2000. *Handbook of Sport studies*. London: Sage Publications Ltd.

Crolley, L., Duke, V., 1996. *Football, nationality and the state*. Essex: Addison Wesley Longman Limited.

Cronin, M., Mayall, D., 1998. Sport and ethnicity: some introductory remarks. In: Cronin, M., Mayall, D., eds., 1998. *Sporting nationalisms: identity, ethnicity, immigration and assimilation*. Londen: Frank Cass Publishers.

Dejonghe, T., 2007. *Sport in de wereld: ontstaan, evolutie en verspreiding*. Gent: Academia Press.

Deprez, K., Vos, L. eds., 1999. *Nationalisme in België: Identiteiten in beweging 1780-2000*. Antwerpen: Uitgeverij Houtekiet.

Dhoest, A., 2004. *De verbeelde gemeenschap*. Leuven: Leuven University press.

Elgenius, G., 2011. *Symbols of nations and nationalism*. Houndmills: Palgrave Macmillan

Gellner, E., 1983. *Nations and nationalism*. Oxford: Blackwell Publishers.

Gill, R., 2003. Power and the production of subjects: a genealogy of the New Man and the New Lad. In: Benwell, B. ed., 2003. *Masculinity and men's lifestyle magazines*. Oxford: Blackwell Publishing.

Giulianotti, R., 1999. *Football: sociology of the global game*. Cambridge: Polity Press.

Hall, S., 1997. *Representation: cultural representations and signifying practices*, London: Sage Publications Ltd.

Hall, S., 1980. Encoding/decoding. In: Hall, S. et al. ed. 1980. *Culture, Media, Language*. New York: Routledge.

Hobsbawm E., 1994. *Nations and nationalism, since 1780*. 2nd ed. Cambridge: Cambridge university press.

Hubert, C., 2007. *100 jaar Rode Duivels*. Leuven: Van Haleweyck

Hutchinson, J., 1987. *The dynamics of cultural nationalism: the gaelic revival and the creation of the irish nation state*. London: Allen & Unwin.

King, A., 2006. Nationalism and sport. In: G. Delanty, K. Kumar, eds. 2006. *The sage handbook of nations and nationalism*. London: Sage Publications Ltd.

Klinkenberg, J.M., 1999. Het Frans in/van België. In: Deprez, K., Vos, L., eds., 1999. *Nationalisme in België: Identiteiten in beweging 1780-2000*. Antwerpen: Uitgeverij Houtekiet.

Lacey, N., 1998. *Image and representation: key concepts in media studies*. New York: St. Martin's Press Inc.

Maguire, J., 1999. *Global Sports: identities, societies, civilizations*. Cambridge: Polity Press.

Maguire, J., Tuck, J., 1998. Global sports and patriot games: rugby union and national identity in a united sporting kingdom since 1945. In: Cronin, M., Mayall, D., eds., 1998. *Sporting nationalisms: identity, ethnicity, immigration and assimilation*. London: Frank Cass Publishers.

McLeod, K., 2011. *We are the champions: the politics of sports and popular music*. Surrey: Ashgate Publishing Limited.

Pleijter, A.R.J., 2006. *Typen en logica van kwalitatieve inhoudsanalyse in de communicatiewetenschappen*. PhD. Universiteit Nijmegen.

Sinardet, D., 2008. Vlaamse en Franstalige media over Franstaligen en Vlamingen: wederzijdse representaties van de "andere" in politieke debatprogramma's. In: H, Van den Bulck, A. Dhoest, eds., 2008. *Media, cultuur en burgerschap: een inleiding*. Gent: Academia Press.

Sinardet, D., 2011. Multilingual democracy and public sphere : what Belgium and the EU can learn from each other. In: A., Gossiers, P., Van Parijs, eds., 2011. *Arguing about justice: essays*. Louvain-la-Neuve: Presses universitaires.

Sinardet, D., 2012. Is there a Belgian public sphere? What the case of a federal multilingual country can contribute to the debate on transnational public spheres and vice versa. In: M., Seymour, A.G., Gagnon, eds., 2012. *Multinational federalism : problems and prospects*. New York: Palgrave Macmillan. Ch. 8.

Smith, A.D., 1971. *Theories of nationalism*. London: Duckworth.

Van Den Bos, B., 1988. *Olé, we are the champions! Sport en internationale betrekkingen*. Den Haag: Clingendael.

Van Zoonen, L., 1999. *Media, cultuur en burgerschap: een inleiding*. Antwerpen: Het Spinhuis.

Wester, F., 1995. *Strategieën voor Kwalitatief Onderzoek*. Bussum: Coutinho.

Wester, F. ed., 2006. *Inhoudsanalyse: theorie en praktijk*. Alphen aan den Rein: Kluwer.

1.11.2 Artikels

Hunter, S., 2008. Place, identity and football: Catalonia, Catalanisme and Football Club Barcelona, 1899–1975. *National Identities*. 10(3), pp. 329-43.

McCree, R.D., 2011. The death of a female boxer: media, sport, nationalism and gender. *Journal of Sport and Social Issues*. 35(4), pp. 327–49.

1.11.3 Internetbronnen

Centrum voor Informatie over de Media (CIM), 2012. *Jaarverslag 2011-2012: Le Soir*. [online] Available at: <http://www.cim.be/downloads.php?type=press_audience_legacy_public&report=2011-2012_Soir_196_UnivNat.pdf> [Accessed: 27 june 2013].

Corelio Media, 2013. *Geschiedenis*. [online] Available at: <<http://corelio.be/bedrijfsinfo/geschiedenis/>> [Accessed 27 june 2013].

SocioCultural Research Consultants, LLC, 2011. *Dedoose. Great research made easier*. [online] Available at: <<http://www.dedoose.com/LearnMore/>> [Accessed at june/july/august 2013].

Vlaamse Regulator voor de Media (VRM), 2012. *Rapport mediaconcentratie in Vlaanderen 2012*. [online] Available at: <<http://www.vrmrapporten.be/rapporten/mediaconcentratie-2012>> [Accessed 27 june 2013].

Bijlagen

Als bijlagen toegevoegd aan deze masterproef vindt u alle krantenartikels die gebruikt werden tijdens het onderzoeksproces. In de papieren versie geven we enkel in de bibliografie aan welke artikels er gebruikt werden. De eigenlijke artikels kunt u terugvinden op de bijgevoegde CD-ROM. In de map 'Bijlagen' vindt u een lijst der bijlagen die u verder wegwijs zal maken. Het milieu is ons dankbaar.